İsim ve Sıfatları ile Efendimiz

İSİM VE SIFATLARI İLE

EFENDİMİZ

(sallallahu aleyhi ve sellem)

Dr. Ali BUDAK

İSİM VE SIFATLARI İLE
EFENDİMİZ
(SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM)

– Esmâ-i Nebî ve Evsâf-ı Muhammediyye –

Dr. Ali BUDAK

İSİM VE SIFATLARI İLE
EFENDİMİZ
(SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM)

Editör
Ömer ÇETİNKAYA

Görsel Yönetmen
Engin ÇİFTÇİ

Kapak
İhsan DEMİRHAN

Sayfa Düzeni
Ahmet KAHRAMANOĞLU

ISBN
978-975-278-381-2

Yayın Numarası
521

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası
Sarnıç Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir/İZMİR
Tel: (0232) 252 20 96
Temmuz 2010

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi
Mahmutbey/İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Işık Yayınları
Kısıklı Mahallesi Meltem Sokak No: 5
34676 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20
www.isikyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

İkinci Bölüm

HADİSLERDE VE İSLÂMÎ ESERLERDE EFENDİMİZ'İN İSİMLERİ

Üçüncü Bölüm

GEÇMİŞ KİTAPLARDA EFENDİMİZ'İN İSİMLERİ

Dördüncü Bölüm

ÜMMETİN EFENDİMİZ'E VERDİĞİ İSİMLER

Beşinci Bölüm

EFENDİMİZ'İN BÜTÜN İSİM VE SIFATLARI

Altıncı Bölüm

EFENDİMİZ'İN İSİMLERİNİN ÖZELLİKLERİ

ÖNSÖZ

Hamd, şükür, sena ve övgülerin tamamı âlemlerin Rabbi Allah'a olsun. Bize iman ve İslâm nimetini bahşeden ve bizi yaratılmışların en hayırlısı Cânımız Cânânımız Efendimiz'in ümmetinden olma şerefi ile şerefyâb eden Rabbimize hamd ü senalar olsun. Nasıl ki Rabbimiz ve Melekleri, Resûl-i Ekrem üzerine salât ediyor ve etmemizi istiyor, Efendimiz üzerine de Rabbimizin ilmi ve malumatı adedince salât ve selâm olsun.

Dünya tarihi incelendiğinde hiçbir şahıs hakkında müstakil bir ilmin inşa edilmemiş olduğu açıkça görülür. Yaratıcı ve insanlarla olan ilişkisi açısından, hakkında kitap telif edilen şahıslar enderdir ve bu kitapların sayısı azdır. Bu durumdan tek bir zat müstesnadır ki O da Gönül Tahtımızın Eşsiz Sultanı İki Cihan Serveri Efendimiz'dir (sallallâhu aleyhi ve sellem).

Efendimiz'in hayatı pek çok açıdan incelenmiş, adeta hayatının bütün yönleri didik didik edilmiş, O'nunla alakalı müstakil ilim dalları teşekkül etmiş ve pek çok kitap telif edilerek büyük bir külliyat oluşturulmuştur. Hatta şöyle denebilir: Hiçbir İslâmî ilim yoktur ki, onda Efendimiz'i konu alan hadisin belirli bir etkisi bulunmasın. Bu etki, vasiyetler, hikmetler ve prensipler gibi

Efendimiz'in nebevî mirasının aydınlattığı sahalarda olmasa bile, mutlaka hadis ve sünnetin bir yanı ile ilgilidir. Bütün bunlar, tarih, edebiyat, dil ve lügat gibi ilimlerin mâlumâtı arasına girmiş ve ilmin her sahasında sesini gür bir şekilde duyurmuştur.[1]

İşte bu derece geniş bir ilim olan hadis ve sünnet içerisinde O'nun hakkında yazılan konulardan biri de Efendimiz'i anlatan sözler diye ifade edebileceğimiz O'nun isimlerini, vasıflarını, niteliklerini, nisbelerini, künyelerini ve lakaplarını ihtiva eden "esmâ-i nebi" sahasıdır.

Bu konuda İslâm tarihi boyunca pek çok klasik kitabın değişik bölümleri (fasıl ve babları) arasında malumat bulunmakla birlikte bu alanda müstakil kitaplar da kaleme alınmıştır. İbn Hişam'ın Sîre'si ve Zâdu'l-Meâd gibi pek çok sünnet kitabının bazı bölümleri bu konuya ayrılmıştır. Efendimiz'in şemâilini ve O'na has olan hususiyetleri (hasâis) kaleme alan Tirmizî'nin Şemail'i ve Kâdî İyaz'ın Şifâ'sı gibi eserlerde de bu konu ile ilgili malumat vardır. Buhârî, Müslim ve Muvatta gibi hadis kitaplarında ve İbn Sa'd'ın Tabakat'ı gibi tabakat kitaplarında da Efendimiz'in ismi ile ilgili fasıllar bulunmaktadır.

Ayrıca İbn Fâris, Kazvînî, Sehavî, Kurtubî, Suyutî, Ali el-Kârî ve Nebhânî gibi pek çok İslâm âlimi, Efendimiz'in isim ve sıfatları ile ilgili sadece bu konuya has olan müstakil kitaplar telif etmişlerdir.

Bu konuda yazılan eserlerde, Efendimiz'in isim ve sıfatlarının, Kur'ân-ı Kerîm, hadisler, semâvî kitaplar ve konu ile ilgili telif edilmiş kitaplardan yararlanarak bir araya getirilmesi ve bazıları itibariyle de isimlerin şerh edilmesi şeklinde bir metod takip edildiğini gördük. Fakat incelemelerimizle Efendimiz'i anlatan söz ve sıfatların sadece bu eserlerde yazılanlarla sınırlı olmadığını tespit ettik.

---

1 Bu konuda bakınız: Subhî Sâlih, *Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları*, Mütercim: M. Yaşar Kandemir, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1988, s. 278.

Bizim bu kitapta öncekilerden farklı olarak ele aldığımız husus, sadece ana kaynaklarda ifade edilen malumatın arzı değil, gönüllerinde hissettikleri Hz. Muhammed aşkını kelimelere döken Peygamber âşıklarının yazı, na't, salavat ve kasidelerindeki ifadeleridir.

Bu çalışmada yukarıda ismi geçen kitaplardan yararlanmakla birlikte Cezûlî'nin Delâilu'l-Hayrât, Nebhânî'nin Efdalu's-Salavât alâ Seyyidi's-Sâdât, Abdülkadir el-Geylanî'nin es-Salâtu'l-Kübrâ, Gümüşhanevi'nin Mecmûatu'l-Ahzâb ve bu eserin yeniden tanzimi ve ihtisarı ile meydana gelmiş olan el-Kulûbu'd-Dâria gibi dua ve salavât kitaplarından da istifade ettik. Bu eserlerde olan salât ve selamlarda Efendimizin hangi ifadelerle vasfedildiğini inceledik. Bunların yanı sıra İslâm tarihi boyunca yazılmış Na't-ı Şerif'ler de bu çalışmaya kaynaklık etmiştir. Ayrıca Allah Resûlü'nün İslâm Literatüründeki kitaplarda nasıl ifade edildiğini görmek gayesiyle bu kaynaklardan başka iki külliyat üzerinde de bir alan araştırması yapılmıştır. Bu iki külliyat, Bediüzzaman Said Nursi hazretlerinin Risale-i Nur Külliyatı ile M. Fethullah Gülen Hocaefendi'nin Pırlanta Kitap Serisi'dir.

Evet, Asr-ı saadetten günümüze nice Allah dostu ve Hak âşığı, Gönül Tahtımızın Eşsiz Sultanı Efendimiz'e olan muhabbet, saygı ve sevgilerini kelimelere dökmüşlerdir. Onların içlerinde Muhammed muhabbeti, bir testinin içindekini sızdırması gibi bir şeydir. Bu Hak dostlarının ifadelerinde herhangi bir zoraki yorum görmek zordur. Bu Allah dostları, Allah Resûlü'ne olan aşklarını içlerinde pişirmiş, vicdanlarının derinliklerinde hissetmiş ve böylece insanların en hayırlısı olan Efendimiz'e olan muhabbetlerini kelimelere dökmüşlerdir. Evet, sinelerde yakînen hissedilip bilinen hususlar, erbabı katında herhangi bir zorlamaya girmeden kolayca ifade edilebilmiştir.

Tarih boyunca Efendimiz'e getirilen salât ve selâmlarda Allah'ın veli kullarının O'na hitap ediş şekilleri hep dikkat çekici

olmuştur. İki Cihan Serverini anlatırken öyle tavsiflerde bulunmuşlardır ki hemen hepsi içlerindeki saygıyı ve muhabbeti derinden ve samîmi olarak belirten ifadelerdir. Allah'ın Habibine öyle seslenmişlerdir ki O'na olan sevgi, kelimelerle ancak o kadar ifade edilebilir. O'nu derûnlarında nasıl duymuşlar ve hissetmişlerse o şekilde yâd etmişlerdir. Bu sözlerin içlerinde öyleleri vardır ki bir benzeri ancak derin bir hissedişle, ciddi bir muhabbet ufkuyla ve engin bir ruh safvetiyle söylenebilir. Evet, Peygamber sevdalıları Efendimiz'e olan muhabbetlerini, hep kendi kabiliyetleri, zevk-i ruhanileri ve manevi latifelerinin kendilerine üflediği üns esintileriyle sözcüklere dökmüşlerdir.

Burada *Câmiu Kerâmâti'l-Evliyâ* ve *Efdalü's-Salavât* gibi önemli eserlerin sahibi Yusuf b. İsmail en-Nebhâni gibi demek isteriz ki; -*her ne kadar sözlerimiz o yüce kametin dedikleriyle kıyaslanamayacak olsa da*- günahlarımızın çokluğu ve salih amellerimizin azlığı, bizi Efendimiz'i insanlara isimleri, vasıfları ve özellikleri yönüyle de tanıtmayı gaye edinen böyle bir çalışmayı hazırlamaya, böylece okuyucuların duası, Habibullah'ın şefaati ve vesileliği ile mağfiret recamızı Rabb-i Rahîm'imize arz etmeye bâdi olmuştur. Rabbimiz şöyle demiyor mu: "Allah'a giden yolda O'na yaklaştırıcı vesileler edinin…" Allah katındaki vesile ve vasıtaların en yücesi de Efendimiz olduğundan bir yönüyle Allah'ın Habibini tanıtmayı ve sevdirmeyi gaye edinen elinizdeki çalışmayı siz okuyucularımıza dua talebi ile arz ediyoruz…

Dr. Ali BUDAK

03-03-2010 / Çamlıca

GİRİŞ

Efendimiz'i Bütün Yaratılmışlardan Daha Fazla Sevmeliyiz

Peygamber sevgisi, Allah Teâlâ'nın afv ve mağfiretini kazandıran en önemli vesilelerden biridir. Nitekim âyet-i kerîmede "*Ey Resûlüm, de ki: "Ey insanlar, eğer Allah'ı seviyorsanız, gelin bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.*" (Âl-i İmrân, 3/31) buyrularak, bağışlanma Peygamber sevgisine bağlanmıştır. Peygamber sevgisi imanın tadını tatmaya ve O'nunla öte âlemde beraber olmaya da önemli bir vesiledir.

Bir keresinde Hz. Ömer, Efendimiz'in elinden tutup O'na, kendi canınından sonra en fazla O'nu sevdiğini söylemiştir. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), Cenâb-ı Hakk'a yemin ederek Peygamber'i kendi öz canından da fazla sevmedikçe kâmil imanın elde edilemeyeceğini ifade etmiştir. Hz. Ömer bu sefer O'nu kendi öz canından da fazla sevdiğini söyleyince Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) "Şimdi oldu ey Ömer" buyurmuştur.[2] Yine bir hadiste imanda tam bir olgunluğa ulaşmak, Kâinatın Sultanı'nı ev-

---

2 Buhârî, *Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi*, 1/31

lat, anne ve babadan daha fazla sevmek şartına bağlanmıştır. Diğer bir hadiste ise bu şartlara eşi ve malı da eklenmiştir.[3]

Şu âyet-i kerîme de Allah ve Resûlünü sevmenin ölçüsünü vermektedir: "*De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım ve akrabanız, ter dökerek kazandığınız mallar, kesada uğramasından endişe ettiğiniz ticaret, hoşunuza giden konaklar, size Allah'tan ve Resûlünden ve O'nun yolunda cihad etmekten daha sevimli ve önemli ise, o halde Allah emrini gönderinceye kadar bekleyin! Allah öyle fâsıklar güruhunu hidâyet etmez, umduklarına eriştirmez.*" (Tevbe, 9/24) Bu âyeti açıklayan âlimlerden Zemahşeri'nin şu tespiti bu noktada dikkate değerdir: "Bu âyet-i kerîme oldukça ağır hüküm ihtiva etmektedir. Ondan daha ağır hüküm ihtiva eden bir âyet göremezsiniz."[4]

Dünyâ ve Ukbâmızın Saâdet Köprüsü: Efendimiz (s.a.s.)

Saadet asrından günümüze kadar nice sineler O'nun aşkıyla yanıp tutuştu. Sahabeden başlayarak bütün inananlar O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) sevgisi uğruna neler yapmadılar ki? İsterseniz bu sorunun cevabına Efendimiz'in hal, söz ve hareketlerine en yakından şahit olan Sahabe Efendilerimizden başlayalım.

Evet, Sahabe-i Kiram, Allah Resûlü'ne çok bağlıydılar. O'nun her söz ve davranışının, cennete açılan birer kapı olduğuna inanıyorlardı. O'ndan kendilerine ulaşan her şeyi mübarek bir hatıra kabul ediyorlardı.

O'ndan (sallallâhu aleyhi ve sellem) kalan en küçük hatıraya bile çok duyarlı ve titiz davranıp adeta üzerinde titriyorlardı. Nitekim o yıldızlar topluluğu içinde, beka âlemine irtihal ettikten sonra Efendimiz'in ismi her anıldığında gözyaşlarını tutamayanların

---

3 Bkz.: Buhârî, *İman*, 8; Müslim, *İman*, 69, 70

4 *Keşşaf*, 2/181

sayısı hiç az olmadığı gibi, Kendisine "Anam babam sana feda olsun!" diyenlerin sayısı da oldukça fazlaydı. O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) mübarek saçları kesilirken bir tek kılını bile yere düşürmeyenlerin yanı sıra, abdest aldığında abdest sularını el ve yüzlerine süren sahabîler de bulunuyordu.

Üç gündür bir canlının yiyebileceği herhangi bir şeyin Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) midesine girmediğini duyan Hz. Ka'b, hemen kalkıp gitmiş ve develerini sulamakta olan bir yahudiye, kovası bir hurmaya olmak üzere kuyudan su çekmiş ve el emeği ile en temizinden kazandığı bu hurmaları Efendimiz'e ikram etmişti.

Enes b. Mâlik rüyasında O'nu görmediği geceyi gece olarak değerlendirmiyordu. Yine Hz. Enes, Efendimiz'den kalan mestleri göğsüne bastırırken, biri kapıverir diye ödü kopuyordu.

Abdurrahman b. Sa'd, ayağındaki sinir kasıldığında "Muhammed" ismini içten, yürekten ve samimiyetle öyle anıyordu ki rahatsızlığı geçiveriyordu.

Şam'da, mü'minlerin emîri Hz. Muaviye, birisinde Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) ait bir cübbe bulunduğunu duyunca, o cübbeyi almak için o kişinin ağırlığınca altın teklif etmişti.

Hz. Ömer, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendi elleriyle koyduğunu bilmediği oluğu elinin ucuyla dokunup yere düşürdüğü için cihanın başına tac olan o mübarek başını Hz. Abbas'ın ayakları altına koyarak oluğu tekrar eski yerine koydurtacak derecede Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hatırasına saygılı idi...

Ahmed b. Hanbel vefat edeceğini hissedince, yanından hiç ayırmadığı Efendimiz'e ait üç tel saçından ikisini gözlerinin, birini de dilinin üstüne koymalarını vasiyet ediyor ve kelime-i şehadet getirerek yakınlarının buna şahit olmalarını istiyordu.

Abdullah b. Mübarek'in ifadesiyle, hicret diyarının imamı, Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) hürmeten, Medine'de hayvan

üzerine binmeyen ve Ravza'da imam iken, hep kısık sesle konuşan İmam Malik hazretleri, hadis naklederken kendisini akrep sokuyor, rengi değişiyor, sararıyor, ancak hadisi kesmiyordu. Ders bitip insanlar dağılınca bu hali kendisine soruluyor, büyük imam ise şöyle diyordu: "Bir akrep beni defalarca ısırdı. Hepsine de sabrettim. Buna ancak Resûlullah'a (sallallâhu aleyhi ve sellem) olan sevgim ve tazimim sebebiyle dayandım."

İçinde Efendimiz'e karşı sevgi çağlayanı barındıran Sevban, "Anam babam ve bu canım sana feda olsun Ya Resûlallah! Senden ayrı geçirdiğim her an bana ayrı bir hicran olmaktadır. Dünyada böyle olunca, ahirette ne yaparım diye dertleniyorum. Orada siz peygamberlerle beraber olacaksınız. Benim ise, ne olacağım, nerede bulunacağım belli değil. Üstelik cennete giremezsem, sizi görmekten tamamen mahrum kalacağım! Bu hal beni yakıp kavuruyor ey Allah'ın Resûlü!" diyor ve Efendimiz'den "Kişi sevdiği ile beraberdir." karşılığını alıyordu.

Ashab-ı Kiram'dan Ebu Mahzûre, alnındaki saçları ne kestiriyor ne de ayırıyordu. Sebebini ise "Çünkü onlara Resûlullah'ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) elleri dokunmuştu." diyerek ifade ediyordu.

Kâinatın Efendisi'nin vefatından iki sene önce Müslüman olan Abîdetü's-Selmânî, yanında O Sevgili'ye ait bir tel saçın bulunmasını dünyanın bütün servetlerinden daha değerli görüyordu.

Sâbit el-Bünânî, hocası Enes b. Malik'in elleri Efendimiz'e dokunduğu için "Ver ellerini de öpeyim" diyordu.

Allah'ın Habîb'ine ait bir hadisi kaynağından öğrenebilmek için diyar diyar yolculuk yapan Peygamber âşıkları vardı. Evet, Cabir b. Abdullah, kısas mevzuunda bir hadisi sormak için, bir ay yolculuk yaparak Medine'den Şam'a gidiyordu. Ebu Eyyûb el-Ensârî işittiği bir tek hadisin doğruluğunu öğrenmek için Medine'den Mısır'da bulunan Ukbe b. Âmir'in yanına gidiyordu. Ahmed b. Hanbel, Abdürrezzak b. Hemmâm'dan hadis öğrenmek için, parası olma-

dığından, kervancıların yanında deve bakıcılığı yapmak suretiyle Bağdat'tan ta Yemen'e yolculuk ediyordu. Sahabeyi görenlerden Said b. el-Müseyyib, bir hadis için günlerce dolaşıyordu.

Mekke müşrikleri Hubeyb'e esaretten kurtulmasının şartı olarak kendi yerinde Hz. Muhammed'in olmasını isteyip istemediğini soruyorlar, fakat Hubeyb: "Hayır vallahi. Değil benim kurtulmam pahasına O'nun idam edilmesi, benim kurtulmam karşılığında, şu anda Medine'de O'nun ayağına bir diken batmasına dahi gönlüm razı olmaz." diyordu.

Büyük kumandan Halid b. Velid'in bir savaş sonrası kaybolan takkesini aramasına bir anlam veremeyen sahabiye Halid'in cevabı şu oluyordu: "Takke'nin müşriklerin eline düşmesini istemedim. Çünkü onun içinde Allah Resûlü'nün saçından bir miktar vardı."

Sa'd b. Ubâde, Bedir gazvesi öncesi Efendimiz'e şunları söylüyordu: "Vallahi ya Resûlallah! Yemin ederim ki bize düşmana saldırmayı değil, kendimizi denize atmamızı emretseniz hiç tereddüt etmeden atarız."

Gazneli Mahmud, "Muhammed" ismini ağzına abdestsiz olarak almıyordu.

Günümüzde de O'nun sevgilileri O'na sevgilerini ifade etme adına baş döndürücü pek çok şey yapmışlardır. Dost ve arkadaşlarıyla beraber yemek yediği sofrasında O'na da bir yer ayırarak her zaman O'nun rûhâniyetini aralarında hisseden, hissetmek için çaba ve gayret gösteren yiğitler vardır...

Bu hâdiseler sadece akılla değerlendirildiğinde bunlara bir mana verilemeyebilir. Vicdanın ziyâsı ile bakmak gerekir ki işte o zaman neler neler anlaşılır ve meseleye daha insaflı bakma imkanı doğmuş olur. Evet, bu bir anlayış meselesidir. Dinde yerinin olup olmadığını araştıran kişiye, Peygamber Efendimiz'e uymayı ve onu sevmeyi ifade eden âyet ve hadisler yeter, artar. Unutmamalıdır ki belki bunlar marifet-i ilahiyeye giden muhabbet-i nebi

yolunda şifreyi çözen davranışlardır. Rahmet, bu şifrenin çözülmesiyle ihtizaza gelebilir.

Buraya kadar saydıklarımız, O'nun sevgisi uğruna yapılanlardan sadece deryada birer damla mesabesindedir...

Allah Resûlü'nü Sevmenin Neticesi Nedir?

Âlemlerin Rabbi olan Allah (celle celâluhû) Efendimiz'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) seviyorken müminler olarak O'nu sevmek, Allah'ın günahlarımızı bağışlamasını ve bizi sevmesini netice verecektir.[5] Ayrıca imanın tadını tatmak, itaatlerden lezzet almak, din uğrunda zorluklara katlanmak, Efendimiz'i sevmeye bağlıdır. Bir üçüncü husus olarak da şunu ifade edebiliriz ki; mümin Ahiret yurdunda sevdikleri ile beraber bulunacaktır. Bu yüzden Hz. Enes, "Allah'ı, Resûlü'nü, Ebu Bekir'i, Ömer'i seviyorum. Her ne kadar onların amelleri gibi amelde bulunamadı isem de onlarla birlikte olacağımı ümit ediyorum" diyerek, bizlere de Efendimiz'in kendisine müjdelediği "kişinin ahirette sevdikleriyle beraber olacağı" hakikatini haber vermektedir.

Dillerde Efendimiz

Yukarıda Efendimiz için yapılanlar, O'nun sevgisini anlatan davranışlar yer almaktadır. Bir de O'nun için söylenilen sözler vardır ki her biri adeta onun bir yönünü anlatan, lafız ve mananın muhteşem uyumu ile bir araya getirilmiş tavsiflerdir.

Mesela Sahabe efendilerimiz O'nu insanlığın üzerine doğan bir Bedir'e (dolunay) ve Misbâhu's-Süreyyâ (İslâm ve iman nuru ile her yeri aydınlatan Süreyya yıldızı) olarak tavsif ederken, o yıldızlardan biri de O'na "Halîlim" diyordu. O'na "Ma'din-i Esrâri'r-Rabbâniye" (Yüce Allah'a götüren sırların madeni) diyenler de vardı. Diğer bir

5 Bkz.: Al-i İmran, 3/31

hak dostu O'nu "Gül Medeniyetinin müstesna gülü" ve "Bize bizden evlâ olan" şeklinde tavsif ederken Peygamber âşığı diğer bir yüce de O'nu "Derdimend" (Ümmetinin derdi ile dertli) olarak tavsif ediyordu. Daha başka Allah dostları da O'nun için "İnsanlığın iftihar tablosu", "Güneşe taç giydiren Ziyâ", "Mehbit-i Vahy-i ilâhî" (İlâhî vahyin indiği yer) ve "Künûz-u mahfiyenin miftahı" (Gizli hazinelerin anahtarı) ifadelerini kullanmışlardı.

Çalışmamızda öncelikle Efendimiz'in isim ve sıfatlarını anlatan sözlerle ilgili İslâm tarihi boyunca yapılmış olan gayretlere değinmek gerekirdi. Fakat biz önceliği O'nu anlatan sözlere verdik. Daha sonra da sizleri Efendimiz'i tarif eden sözlerle ilgili yapılan gayretlerle ve bu çabaların değerlendirmesiyle baş başa bırakmak istiyoruz.

Efendimiz'in "Muhammed" İsmi Nasıl Koyulmuştur?

Allah Teâlâ, Efendimiz Muhammed Mustafa (sallallâhu aleyhi ve sellem) hazretlerini Kur'ân-ı Kerîm'de ve diğer semavî kitaplarda pek çok isimle yâd etmiştir. Ama bütün bu şerefli isimlerin en meşhuru Muhammed'dir ki, bu ismi ona dedesi Abdülmuttalib koymuştur. İki Cihan Serveri'ne bu isim şöyle konulmuştur:

"Oğlunun adını ne koydun?" diye Allah Resûlü'nün dedesi Abdülmuttalib'e sormuşlar, o da:

"Muhammed koydum", diye cevap vermişti.

"Niçin atalarında ve kavminde olmayan bir adla onu isimlendirdin?" şeklinde ikinci bir soru yönelttiklerinde de şöyle cevap vermişti:

"O ümitle koydum ki, bütün yer ehli ona hamd etsinler (onu övsün ve sevsinler.)"

Böyle demesinin sebebi şu idi: Abdülmuttalib bir gece rüyasında, kendi arkasından gümüş zincirlerin çıktığını, bunlardan birinin ucunun göklere yetiştiğini, birinin doğuya, diğerinin de batıya eriş-

tiğini görmüştür. Ondan sonra bu zincirler bir ağaç şeklini almış ki, her yaprağının üzerinde nur görünmüş. Doğu ve batı halkı sanki o ağacın dallarına ve budaklarına yapışıp asılmışlar. Abdülmuttalib bu rüyasını söyleyince tâbirciler şöyle tâbir ettiler:

"Senin evlâdından bir kimse gelecek ki, bütün doğu ve batı halkı ona tâbi olacak."

Onun için dedesi İki Cihan Serveri Efendimiz'in şerefli ismini Muhammed koymuştu. Efendimiz'in mübarek anası Âmine Hâtun'a da rüyasında şöyle denilmişti:

Sen, bu ümmetin seyyidine (efendisine) hâmile oldun. Doğurduğun zaman onun adını "Muhammed" koyasın.

İbn-i Abbas (radıyallâhu anh) hazretlerinden de rivayet edilmiştir ki: "Resûlullah Efendimiz Hazretleri dünyayı teşrif eyledikleri zaman, dedesi Abdülmuttalib onun adını "Muhammed" koymuştur. Ona:

"Ey Ebu Hâris! Niçin baba ve dedelerinin isimlerini koymadın?" dediklerinde de şöyle cevap vermiştir:

"Dileğim şudur ki, gökte Allah Teâlâ Hazretleri ve yerde insanoğulları ona hamd etsinler."[6]

"Muhammed" İsmini Efendimiz'den Önce Kimse Kullandı mı?

Kastallanî'nin İbni Kuteybe'den bildirdiğine göre Efendimiz'den önce Muhammed ismi -birkaç kişi hariç- kimseye verilmemiştir. Cenâb-ı Hak tarafından bu şerefli isim adeta Resûlullah için saklanmıştır.

Muhammed isminin saklanmasının sebebi şu idi: Allah Teâlâ, semâvî kitaplarda bu ism-i şerifi zikredip Peygamberlerine müjdelemişti. Eğer başka biri bu mübarek ismi alsaydı şüphe meydana gelebilirdi, demişlerdir.

6 Kastallani, *el-Mevahibu'l-Ledünniyye*, s. 293-294

Resûlullah'ın doğmasına yakın, ehl-i kitap (Yahudi ve Hristiyanlar), insanlara müjde vererek, "Muhammed'in gelmesi yakın oldu." demişler, bu sebepten dolayı insanlar doğan çocuklarına "Muhammed" ismini koymaya başlamışlardı. Her biri, "O Peygamber ne olaydı, benim oğlum olaydı!" diye tamah etmeye başlamışlardı. Bundan dolayı Efendimiz doğana kadar bazı kimselere bu isim verilmişti.

Âlimlerden bazıları Efendimiz'in dünyayı teşriflerine yakın olan zamanlarda Muhammed ismi taşıyan kimselerin sayısını ve babalarının isimlerini tespit etmeye çalışmışlardır. Bunlardan İbn Hacer'in tespitine göre Muhammed ismi ile bilinen on beş kimse vardı:[7]

1- Muhammed bin Adiyy bin Rebîa en meşhuru idi. Sonradan Resûlullah'a yetişip imân etmiş ve sahabe olmuştur.

2- Muhammed bin Uhayha. Bu şahıs, Evs kabîlesinden idi.

3- Muhammed bin Üsame bin Mâlik.

4- Muhammed bin el-Berâ. Bu da Resûlullah zamanına yetişip ashap olmuştur.

5- Muhammed bin el-Hâris bîn Hadîc bin Huveys.

6- Muhammed bin Harmaz bin Mâlik.

7- Muhammed bin Himrân.

8- Muhammed bin Huzaî. Bu şahıs, Beni Zekvân kabilesindendir.

9- Muhammed bin Havlî.

10- Muhammed bin Süfyân.

11- Muhammed bin el-Yahmud el-Ezdî.

12- Muhammed bin Yezid bin Amr b. Rebîa.

13- Muhammed bin el-Esîdî.

---

7 İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 10/338, Hadis No: 3268

14- Muhammed el-Fakîmî.

İsmi geçen bu kimselerin hepsi Efendimiz'den önce dünyaya gelmişlerdir. Fakat Kâdî İyaz'ın saydığı:

15- Muhammed bin Mesleme el-Ensârî ise, Resûlullah'tan (sallallâhu aleyhi ve sellem) en az yirmi yıl sonra dünyaya gelmiştir.[8]

Evet, İslâm'dan önceki dinlerin bazı sahih kalıntılarından olduğunu düşündüğümüz haberlere göre Efendimiz'in ismini, fiziki ve ahlâki özelliklerini haber veren bazı rahip ve bilginler bulunmaktaydı. İşte bunların haber vermeleri ile Muhammed ismini bazıları kullanmıştır. Ama şurası muhakkaktır ki O ismin hakkını veren ve bu anlamda ilk olarak Muhammed olan Muhammed b. Abdullah b. Abdülmuttalib el-Kuraşî'dir.

---

8 Kastallani, *Mevahib*, 2/30-31

Birinci Bölüm

KUR'ÂN-I KERÎM'DE EFENDİMİZ'İN İSİM VE SIFATLARI

KUR'ÂN-I KERÎM'DE EFENDİMİZ'İN İSİM VE SIFATLARI

Efendimiz'in Esmâ-i Hüsnâ ile Aynı Olan İsimleri

Allah Resûlü'nün isimlerini ele alan çalışmalara bakıldığında Esma-i Hüsna ile ilgili telif edilmiş kitaplarla aralarındaki bazı benzerlikler göze çarpar. Bu benzerlikler, hem kitapların ele alınış şekli, hem isimlerin sayısı hem de aynı isimlerin hem Allah Teâlâ hem de Allah Resûlü için söz konusu olması dolayısıyladır. Mesela Ali el-Kâri ve İbn Müemmel gibi âlimler esmâ-i Hüsnâ sayısına denk düşecek şekilde Efendimiz'in 99 ismi ile ilgili kitaplar kaleme almışlardır. Fakat birtakım kimseler Allah için kullanılan bazı isimlerin Efendimiz için kullanılamayacağını ifade etmişlerdir.

Oysa belirtmek gerekir ki bu tür çalışmalar arasında bariz bir fark vardır ve bu farkı değerlendirmeden rızâ-i ilahî ve şefâat-i nebiye kavuşmayı arzulayan Peygamber âşıklarının bu çabalarını anlamak mümkün değildir.

Evet, Allah Teâlâ pek çok peygambere, kendi isim ve sıfatlarından bazılarını vererek onların değerini yüceltmiş ve onlara bazı özellikler ihsan etmiştir:

Mesela İshak ve İsmail peygamberleri, "Alîm ve Halîm" sıfatı ile vasıflandırmıştır. İbrahim aleyhisselâm'ı "Halîm" ile, Nuh aleyhisselâm'ı da "Şekûr" ile tavsif etmiştir. Bununla beraber İsa ve Yahya aleyhimesselam'ı "Berr" ile, Musa aleyhisselâm'ı "Kerîm" ve "Kavî" ile, Yusuf aleyhisselâm'ı "Hafîz Alim" ile, Eyyûb aleyhisselâm'ı "Sâbir" ile, İsmail aleyhisselâm'ı da "Sâdiku'l-Va'd" ile vasıflandırmıştır. Bunların hepsi Kur'ân-ı Kerîm'de geçmektedir. Peygamberimize gelince O'nu da pek çok isim ve sıfat ile vasıflandırmıştır. Allah'ın bizzat göndermiş olduğu peygamberlerine, kullandıkları dillerde kendi isim ve sıfatlarından birçoklarını lütfederek onları adeta özel olarak donatmış ve insanlar üzerinde özel donanımlı olmalarını sağlayarak yüce bir ihsanda bulunmuştur. Bunu böyle anlamak varken teşbih ve tecsime (Allah'ı, bir cisme, varlığa benzetmeye) kayan yorumlarda bulunmak doğru değildir.

Evet, Allah, isimlerinden bazılarını Efendimiz için de seçmiştir. Fakat açıkça belirtmek gerekir ki aynı isim Allah için bir manada, Efendimiz için ise başka bir manadadır. Bu durum Türkçemizdeki eşsesli (sesteş) kelimelere benzetilebilir. Bu kelimeler, aynı lafız olmalarına rağmen nasıl ki ayrı manalar ifade ederler, aynı bunun gibi isimlerin delâlet edip gösterdiği alanın sınırı da farklıdır. Bir isim Allah hakkında işaret ettiği alanın en yüksek mertebesini ifade ederken Efendimiz hakkında O'nun ahlâkı ile ahlâklanan bir cüz'ünü veya ikinci bir manasına işaret edebilmektedir. Yani diğer bir deyişle mesele, "isimlerin delaleti" ile ilgilidir.[9]

Kâdî İyaz bu hususta şunu ifade eder: "Azameti, kibriyâsı, isim ve sıfatlarının güzelliği hususunda Allah Teâlâ mahlûklarından hiçbirine benzemez. Hâlık ile mahlûk arasında hakikî manada bir benzerlik söz konusu değildir. Zira Hâlık'ın sıfatları mahlûkun

---

9 Bkz.: Halid Fehmî, *Esmâu'n-Nebî*, s. 128-129, Müessesetü'l-Alyâ, Birinci Baskı, Menufiyye 2006

sıfatlarından farklıdır. Nasıl ki Allah'ın zatı başka hiçbir şeye benzemez, sıfatları da hiçbir mahlûkunun sıfatına benzemez. Mahlûkların sıfatı eksiklik ve noksanlık gibi ârızlardan ve noksanlıklardan eksik olmaz. Allah ise böyle değildir. "Hiçbir şey O'nun gibi değildir."[10] Zatı, fiili, sıfatı hiçbir şeyin zatı, fiili ve sıfatına benzemediği gibi isimleri de hiçbir şeyin ve mahlûkunun ismine benzemez ve aynı manada değildir. Sadece ifade etmekte bir lafız benzerliği olabilir, o kadar…"[11]

Allah'ın isimleri O'nun için ne mana ifade ediyorsa, mahlûku için mevzubahis olan aynı isim başka bir mana ifade eder. Mahlûka verilen bu isim de Allah'ın kendisine hibe ettiği bir isimdir. Şimdi bu hususu hem Allah için hem de Resûlü için söz konusu olan ve aynı lafızla ifade edilen bazı isimleri misal vererek açıklamaya çalışalım:

İSİM	**Efendimiz Hakkındaki Manası (Esmâ-i Nebi Olarak)**	**Allah İçin Manası (Esmâ-i Hüsnâ Olarak)**
el-Berr	Allah'a ileri derecede itaat eden	Çok İhsan eden, lütfu çok olan
el-Cebbâr	Tekebbür olmadan ümmeti ıslah eden	Kahır yoluyla ıslah eden
el-Celil	Büyük	Celal sıfatlarıyla mevsuf (selbî sıfat)
el-Hâfız	Organlarını koruyan	Kâinatı yokluktan kurtaran
el-Hafîz	Gücü yettiğince gizli ve açık şeyleri koruyan	Her şeyi zevalden, yokluktan koruyan
el-Hakk	Sabit, doğruluğu ve emri gerçekleşmiş	Hakiki mevcud, her şeyi vücuda getiren
el-Hamîd	Öven ve övülen	Nefsini ezeli olarak öven ve gerçek övülmeye müstehakk
el-Hâfid	Merhametli	Belaları def ü ref eden
el-Habîr	Ümmetine haber veren	Her şeyi aslından bilen ve muttali olan

10 Şura suresi, 11/42
11 Kadi, İyaz, *eş-Şifa bi-Tarifi Hukuki'l-Mustaf*a, 1/204-205

er-Raûf ve Rahîm	Şefkat ve merhamet eden	Mahlûkata kendi makamıyla merhamet eden
er-Reşîd	Müstakim	Tedbir ve idaresi dosdoğru yollar üzere uyumlu olan
er-Rakîb	Koruyan ve bilen	Vicdanlardakini bilen
es-Selâm	Ayıplardan münezzeh olan	Kudretinden dolayı her türlü noksanlık ve şüpheden Müberra (uzak) olan
es-Semî'	Duyu organları keskin çalışan	Sırr ve ahfâya muttali olan
eş-Şâri'	Açıklayan, hüküm koyan	Hüküm koyan, mutlak hükümrân
eş-Şekûr	Rabbine hamdeden	Hamdlerin karşılığını çokça veren
eş-Şehîd	Bilen ve adaletli olan	Kendisinden hiçbir şeyin gizli ve uzak kalamadığı
es-Sabûr	Çok sabreden	Acele etmesi, kendisini isyankârları hesaba çekmeye götürmeyen
el-Azîz	Kuvvetli	Kendisine galebe çalınması ve üstün olunması mümteni' olan
el-Aliyy	Şerefli büyük	Zatıyla tasavvurlar üstü olan
el-Ğaniyy	Muhtaç olmayan	Hiçbirşeye muhtaç olmayan, her şeyin kendisine muhtaç olduğu
el-Fettâh	Yardım eden, fetihlere vesiîle olan	Kendisine isyan edilmesinden dolayı nimet kapılarını kapatmayan
el-Kayyim	Emirleri yerine getiren	En belîğ ve şanına yakışır bir şekilde işleri yerine getiren
el-Kerîm	Cömert	Katındakini şüphesiz ve noksansız bir şekilde fazl u kereminden veren
el-Mecîd	Kadri yüce olan	Çok veren, güzel ve kerîm olan fa'âl
el-Hâdî	Hayra delalet eden	Kullarına marifet yollarını gösteren
el-Mübîn	İşi son derece açık, risaleti de apaçık, Allah tarafından kendisine gönderileni apaçık izah eden	Emirlerini kullarına açıkça beyan eden
en-Nûr	Müminlerin ve ariflerin kalplerini Allah tarafından kendisine gelen âyetlerle aydınlatan	Nûr'un yaratıcısı, nur sahibi, gökleri ve yeri nurlarla aydınlatan, müminlerin kalplerini hidayetle nurlandıran

Burada görüldüğü gibi bazı isimler hem Cenâb-ı Hak için hem de Efendimiz için söz konusu olmuştur. Bu isimleri bizzat Allah Teâlâ, Efendimiz için kullanmıştır. Belirtmeliyiz ki, aynı isim için Allah söz konusu olunca anlaşılan ve ifade edilen mananın aynını Efendimiz için düşünmemiz doğru olmayacaktır. Biz aşağıda bu isimlerden bazılarının aralarındaki mânâ farklarına yeri gelince değinmeye çalıştık. Fakat benzer manada olanlar arasında bir mübalağa farkı olduğunu, her şeyi tam ve tekmil manada, kemaliyle ve hakkıyla Cenâb-ı Hak için düşünmemiz gerektiğini, bu anlamın Efendimiz için, Allah söz konusu olduğu durumdaki kadar ileri bir mana taşımayacağını burada özellikle bildirmek istiyoruz. Zira tecsim ve teşbihe kaymadan (hiçbir varlığı, Allah'ın varlığına benzetmeden), Resûlullah muhabbetinin ve onu övmedeki ifade zenginliğinin Allah sevgisi ile karıştırılmaması gerektiğini ifade etmek gerekir.

Efendimiz'in Kur'ân'daki İsimlerinin Sayısı

Suyûtî, *er-Riyâdu'l-Enîka fi Şerhi Esmâi Hayri'l-Halîka* adlı eserinde Efendimiz'in açık bir isim olarak Kur'ân'da 79, türemiş olarak da (sîğatü ism) 44 ismi bulunduğunu belirtir. Hadislerde ve semâvî kitaplarda 235 isminin olduğunu künye olarak da 4 künyenin bulunduğunu belirtir ki bunların toplamı 337 yapar. Zaten kendisi de 340 küsur ifadesini kullanmıştır.[12]

Kur'ân-ı Kerîm'de dört yerde Muhammed ismi geçerken[13] Ahmed ismi ise Saff sûresi altıncı âyetinde Hz. İsa'nın sözünü hikâye ederken geçer.

---

12 Halid Fehmi'den naklen, *Esmâu'n-Nebiyy*, s. 70

13 Al-i İmran, 3/144, Ahzab, 33/40, Muhammed, 47/2, Feth, 48/29

Kur'ân-ı Azîm'de lâkablarından da pek çoğu zikredilmiştir. Hatta bazı âlimler -yukarıda getçiği üzere- bunları sayıp adedini belirtmişlerdir. Bazıları Efendimiz'in isimlerini esmâ-i hüsnâ sayısınca doksan dokuza kadar çıkarmışlardır.[14]

Esmâ-i nebî içinde Efendimiz'in Kur'ân'da geçen bir vasfından dolayı kendisine o vasfın isim olarak en uygun halinin verildiğine de şahit olmuş bulunuyoruz. Mesela Efendimiz'in doğru yolu göstermesinin anlatıldığı âyette bu durum bir fiille anlatılmaktadır. Bu durumu Efendimiz'e bir sıfat veya isim olarak düşünen âlimlerimiz o vasfa en uygun olan ismi Efendimiz için kullanmışlar ve böylece o sıfat Efendimiz'in isimleri arasında yerini almıştır.

Ayrıca, âyetlerde geçen ifadeler arasında Efendimiz'in ismine dayanak teşkil eden lafızlara bazen birtakım âlimler tarafından "Kur'ân" ve "Cebrail aleyhisselâm" gibi tevcihler ve değerlendirmeler de yapılmaktadır. Fakat Efendimiz'in ismi olduğuna dair başka bir âyet veya hadisle desteklenen bu gibi durumlarda o ifadelerin Efendimiz'i anlattığını varsaydığımızı da belirtmek istiyoruz.

Kâdî İyâz'a göre Allah Teâlâ Hazretleri Peygamber Efendimiz'i kendi isimlerinden otuz kadarı ile isimlendirmiştir.

Şimdi Efendimiz'in Kur'ân'da geçen isimlerine ve nasıl zikredildiğine bakalım:

Efendimiz'in Kur'ân'daki İsimleri

Muhammed

Muhammed, Arapça'da 'hamd' kökünden gelen bir kelimedir ve kip olarak mübâlağayı ifade eder. Yani "çokça övülmüş, tekrar ve tekrar hamd olunmuş" demektir. Muhammed kelimesi, pek çok defa "övülmüş" manasında olduğu gibi, "takdir edilip gıpta edilen sıfatları kendisinde toplayan" anlamına da gelmektedir.

---

14 Kastallanií, *a.g.y.*

Bu isim, Efendimiz'in en meşhur ismidir. Tam ve mükemmel olarak bu isim Efendimiz'e aittir.

Muhammed ismine dair Kâ'bul-Ahbar'dan (radıyallâhu anh) şöyle bir rivayet nakledilmiştir: Hazret-i Âdem aleyhisselâm oğlu Şît aleyhisselâm'a yaptığı vasiyetinde şöyle buyurmuştur:

"Hak Teâlâ Hazretlerini her zikrettiğinde onun yanında "Muhammed" ismini de yâd edesin. Zira şüphesiz olarak ben Arş'ın üstünde O'nun ismini yazılmış gördüm. Şu halde ki, ben ruhla balçık arasında idim. (Yâni: Ruhum bedenime ilişmeden önce böyle görmüştüm, demektir). Ondan sonra ben gökleri tavaf eyledim. Oralarda bir yer görmedim ki, orada "Muhammed" ismi yazılmış olmasın. Sonra Rabbim beni Cennet'e yerleştirmiştir. Cennet'te de bir köşk veya bir çardak görmedim ki, orada, "Muhammed" ismi yazılmış olmasın." Daha bu türlü pek çok söz söyleyip vasiyetini şöyle bitirmiştir: "O halde Muhammed aleyhisselâm'm ismini çok zikreyle. Zira melekler her saatte O'na çok zikrederler (salât ederler)."

Ebu Hüreyre'den rivayet edilen bir nakilde de Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Beni göklere çıkardıkları zaman semanın hiç bir tabakasına uğramadım ki, orada "Muhammedün Resûlullah" diye ismimin yazılmış olduğunu görmeyeyim. Ebu Bekir'in ismi de benim ardımda yazılmıştı."[15]

Kur'ân-ı Kerîm'de Muhammed isminin geçtiği âyetler şunlardır:

"*Muhammed, sadece Resûldür, elçidir. …*" (Al-i İmran, 3/144)

"*Muhammed içinizden hiçbir erkeğin babası değildir, lâkin Allah'ın elçisi ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi hakkıyla bilir.*" (Ahzab, 33/40)

"*İman edip güzel ve makbul işler yapanlar ve Rab'leri tarafından gerçeğin ta kendisi olarak Muhammed'e indirilen vahye iman edenlerin ise günahlarını örtüp, hallerini düzeltir.*" (Muhammed, 47/2)

---

15 Kastallani, *Mevahib*, s. 198

"Muhammed Allah'ın Resûlüdür. Onun beraberindeki müminler de kâfirlere karşı şiddetli olup kendi aralarında şefkatlidirler. …" (Feth, 48/29)

Sen Ahmed ü Mahmûd ü Muhammed'sin efendim,
Hak'dan bize Sultân-ı müeyyedsin efendim!..[16]

Şeyh Gâlib

Ahmed

Ahmed ismi "hamdedenlerin en çok hamdedeni, en çok hamdde bulunan" anlamına gelir. Ahmed isminin "Allah Teâlâ'dan başka bütün hamd olunmuşlardan daha çok hamd olunmuş" manasına geldiği de bildirilmiştir.[17]

Efendimiz'in Ahmed adıyla isimlenmesinin sebebi şöyle açıklanır: Cenâb-ı Hak, Peygamber Efendimiz'e Makâm-ı Mahmûd'dan öyle hamdler ve öyle güzel senâlar ihsan edecektir ki, böyle bir lütuf hediyesi hiç kimseye nasip olmamıştır. Resûlullah da kendisine bahşedilen bu hususî hamdlerle Rabbine senâ edecek ve O'na tahmidde (hamdde) bulunacaktır.

Şifa sahibi Kâdî İyâz şöyle der: "Muhammed ve Ahmed isimlerini bizzat Allah Tealâ, Kur'ân-ı Kerîm'de zikretmiştir. Muhammed ve Ahmed "çok övülen" manalarına gelir. Gerçekte de O, övülenlerin en büyüğü ve en üstünüdür. Kendisine "Livâu'l-Hamd" (Hamd Sancağı) verilmiştir. Arasât meydanında O'nunla tanınacak, Cenâb-ı Hak O'nu "Makâm-ı Mahmûd"a kavuşturacaktır."[18]

Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) Muhammed olarak isimlendirilmeden önceki ismi Ahmed idi. Çünkü geçmiş semavî kitaplarda (Tevrat ve İncil'de) O, "Ahmed" diye isimlendiriliyordu. Kur'ân-ı

16 *Şeyh Gâlib Dîvânı*, haz.: Muhsin Kalkışım, Akçağ Yayınları, Ankara, 1994
17 Kastallani, *Mevahib*, s. 198; Kadi İyaz
18 el-Kâdî İyâz, *eş-Şifâ*, I, 422-432.

Kerîm'de ise O'nun adı "Muhammed" olarak geçer. Burada anlatmak istenilen husus, O'nun Rabbini, insanlar O'nu övmezden önce övmüş olmasıdır. O, ahirette de, Rabbine hamd edecek, Allah da O'nun şefaatini kabul buyuracak ve insanlar bundan dolayı O'na hamdedeceklerdir. O, Hamd suresi (Fâtiha), Livâu'l-Hamd ve Makâm-ı Mahmûd gibi hediyelerle serfirâz kılınmıştır. O'na değişik fiillerinden sonra hamdetmesi emredilmiş; ümmeti 'Hammâdûn' diye isimlendirilmiş ve O'nda hamd'ın (övgünün) bütün manaları toplanmıştır.

Ahmed ismi Kur'ân-ı Kerîm'de şu âyette geçer:

"*Vakti geldi, Meryem'in oğlu Îsâ da: "Ey İsrail oğulları! dedi, "Ben size Allah'ın elçisiyim. Benden önceki Tevrat'ı tasdik etmek, benden sonra gelip ismi "Ahmed" olacak bir Resûlü müjdelemek üzere gönderildim. Ne zaman ki o peygamber, açık açık delillerle kendilerine geldi: "Bu, kesin bir büyüden ibarettir" dediler.*" (Saf, 61/6)

Sen Ahmed ü Mahmûd u Muhammed'sin ezelden
Mahbûb-ı Hudâ şâhid-i sermedsin ezelden
Sen şâh-ı ser-efrâz-ı müeyyedsin ezelden
Sultân-ı kerem şâh-ı mükerremsin efendim[19]

Müştâk Efendi

Muhammed ve Ahmed İsimleri Üzerine

Bu iki ismin mana olarak birbirinden ayrıldığı noktaları şöyle belirtebiliriz:

Ahmed ismi şu iki anlama gelir: "Rabbine insanların en fazla hamdedeni" veya "İnsanların övülmeye en lâyık ve en hakkı olanı." Bu ikinci mana Muhammed'le aynı anlama gelir. Ancak ikisi arasında şu fark vardır:

---

[19] **Sermed**: Sürekli, dâimi. Ser-efraz: **Başını** yukarı kaldıran
Müştâk Efendi, *Dîvân-ı Müştâk Efendi*, Takvimhâne-i Âmire, İstanbul, 1264

Muhammed "övülmeye sebep olan birçok hasletlerin sahibi" anlamına gelirken Ahmed ise "başkalarının övülüşünden daha çok övülen" anlamındadır. Muhammed çokluk ve kemmiyyette (nicelikte), Ahmed ise sıfat ve keyfiyette (nitelikte)dir ki başkalarının lâyık olduğundan daha fazla hamde (övgüye ve senâya) müstehak olmuş, başkalarının elde ettiğinden daha fazlasını elde etmiş, en fazla övgüyle övülmüş, insanların yaptığı en efdal övgüye layık olmuş, anlamına gelir.[20]

Bu iki ismin kaynağı, Efendimiz'in ahlâkı ve "Muhammed" diye adlandırılmasına sebep olan hususiyetleridir. Ahmed, "gökyüzündekilerin, yeryüzündekilerin, dünya ve ahirettekilerin, matematikçilerin sayamayacağı, hesapçıların hesap edemedikleri kadar güzel hasletleri yüzünden övdükleri kişi" demektir.[21]

er-Raûf ve er-Rahîm

Raûf ve Rahîm isimleri Allah'ın güzel isimlerindendir. Raûf, "son derece şefkatli"; Rahîm ise "pek merhametli" manasına gelir. Bu iki isim birbirine yakın anlamlar ihtiva eder. Allah için kullanıldığında bu isimler anlamının en mübalağalısını ihtiva eder. Efendimiz için ise "Allah'ın rahmetinin tecellisi, insanlara karşı pek şefkatli" manalarına gelir. Cenâb-ı Hakk Kur'ân-ı Kerîm'de şu âyette Efendimiz'i bu isimlerle zikretmiştir:

"*Size kendi aranızdan öyle bir Peygamber geldi ki zahmete uğramanız ona ağır gelir. Kalbi üstünüze titrer, müminlere karşı pek şefkatli (raûf) ve merhametlidir (rahîm).*" (Tevbe, 9/128)

---

20 İşte bu takdirde her iki isim de fail değil mefûl üzerine bulunuyor. Çünkü bu methetmede daha beliğ, mânâca daha tamdır. Eğer fail kasd edilseydi Hammâd diye adlandırılırdı. Yani çok hamdi olan. Çünkü Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) Rabbine insanların en fazla hamd edeniydi. Eğer ismi Rabbine olan hamdi sebebiyle olsaydı, adı Hammâd olmaya daha uygun olurdu. Nitekim ümmeti bu isimle ad olmaktadır.

21 *Zadu'l-Mead*, 1/117, 121

Vücûd-ı rahmet-âsârın tulû'u zulmet-i küfrü
Giderdi cümle îmân âşinâdır yâ Resûlallâh[22]

Sultan III. Ahmed (Necîb)

Çalab nûrdan yaratmış cânını Muhammed'in
Âleme rahmet saçmış adını Muhammed'in[23]

Yunus Emre

O derin şefkatinden ve engin himmetinden,
Dönüp bir teveccüh kıl; ruhum lütfunu özler![24]

M. Fethullah Gülen

el-Hakku'l-Mübîn

Hakk, Allah için "Var olan gerçek, emri ve ulûhiyeti apaçık olan varlık" demektir. Efendimiz için ise "bâtılın zıddı, doğruluğu ve emri gerçekleşmiş olan" manalarına gelir. Mübîn'e gelince, bu isim Allah Teâlâ için "kullarına din ve ahiretleri ile ilgili bilgileri beyan eden" demektir. Mübîn isminin Efendimiz için manası ise "Allah tarafından kendisine gönderileni apaçık izah eden, Hak ve din hükümlerini açıklayan" anlamındadır.

Allah Teâlâ Kur'ân'da peygamberlerini bu iki isimle adlandırmıştır. Bu âyetlerde bütün peygamberlerin böyle bir beyan görevi olduğu anlatılır.

"*Ve de ki: "Sizleri bekleyen felâkete karşı sizi açıkça uyarıyorum.*" (Hicr, 15/89)

"*Hakikat (Hak) kendilerine gelince onu yalan saydılar, alay ettiler. …*" (En'am, 6/5)

22 *Sultan Şairler*, haz.: Mustafa Isen, A. Fuat Bilkan, Akçağ Yay., s. 213, Ankara, 1997

23 Yunus Emre, *Güldeste*, haz.: Sevgi Gökdemir, Ayvaz Gökdemir, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1000 Temel Eser Serisi, Ankara, 1996

24 M. Fethullah Gülen, *Kırık Mızrap-1*, s. 252, Nil Yayınları, Istanbul, 2000

Bu son âyette geçen "Hak" kelimesinden muradın Efendimiz olduğunu söyleyenler olduğu gibi Kur'ân-ı Kerîm olduğunu söyleyenler de olmuştur. Şu âyette Efendimiz'in bu sıfatı apaçık bildirilmektedir:

"*Evet, belgeler, mûcizeler ve kitaplarla gönderdik onları. Sana da ey Resûlüm bu zikri indirdik ki kendilerine indirileni insanlara açıklayasın. Umulur ki düşünüp anlarlar.*" (Nahl, 16/44)

Şu âyette hem Hak hem de Mübîn isimleri Efendimiz için kullanılmıştır:

"*Doğrusu, Ben bunları da, babalarını da kendilerine hakikat ve onu açıklayan peygamber gelinceye kadar yaşattım.*" (Zuhruf, 43/29)

Yunus yalvar getir Hakk'a salavât
Hakk'ın dostu habibi Mustafâ'dır.[25]

Yunus Emre

Medh eylemek seni muhâl, meddâhın oldu zülcelâl
Muhyî kuluna kıl visâl, ey Hakk'a mihmân Mustafâ[26]

Muhyî

Muhammed âleme nûr-i mübîndir
Muhammed rahmeten li'l-âlemîndir[27]

Alvarlı Muhammed Lütfi

en-Nûr

Rabbimiz için bu isim, "Nûr sahibi, yani Nûr'un yaratıcısı, gökleri ve yeri nurlarla aydınlatan, müminlerin kalplerini hidayetle nurlandıran" manalarına gelir. Aynı isim Kur'ân'da Efendimiz için de kullanılmıştır:

---

25 *Yunus Emre Dîvânı*, haz.: Mustafa Tatçı, Akçağ Yayınları, Ankara, 1991

26 **Mihmân**: Misâfir.
Heyet, *Büyük Türk Klasikleri*, Ötüken-Söğüt Yayınları, İstanbul, 1992

27 Alvarlı Muhammed Lütfi, *Hulâsatü'l-Hakâyık*, Alvarlı Efe Hazretleri İlim ve Sosyal Hizmetler Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996

"İşte size Allah tarafından bir nûr ve hakikatleri açıklayan bir kitap geldi." (Maide, 5/15) Bu âyette geçen Nûr kelimesi daha çok Efendimiz olarak tefsir edilmiştir.

Evet, Efendimiz zatında neyyir (en nurlu kimse), başkası söz konusu olduğunda Münîr (nurlandıran), başkalarına aydınlık olmada da sirâc (aydınlatan kandil) hükmündedir.

Nûr ismi Efendimiz için kullanıldığında şu manalara gelir: Peygamberliği apaçık meydanda olan, müminlerin ve ariflerin kalplerini Allah tarafından kendisine gelen âyetlerle aydınlatan.

Senin nûrun gören gözler, ne ay gözler ne yıldızlar,
Nûrundan gece gündüzler, ziyâdır yâ Resûlallâh[28]

Şeyyâd Hamza

Koma bizi cihân zulemâtında "dâllîn"
Nûr ile müstakîm sıratına "ihdinâ"[29]

Şeyhî

Ey cemâl-i nûr-i çeşm-i evliyâ
Elmeded ey ma'den-i nûr-i Hudâ
Hâk-i pây-i tûtîyâ-yı asfiyâ
Elmeded ey ma'den-i nûr-i Hudâ[30]

Yavuz Sultan Selim

Nûr-i âlemsin bugün hem dahî mahbûb-i Hudâ
Eyleme âşıkların bir lahza kapından cüdâ[31]

Kanuni Sultan Süleyman

---

28 Heyet, *Büyük Türk Klasikleri*, c. 1, Ötüken-Söğüt Yayınları, İstanbul, 1992

29 **Dâllîn**: Sapıklar, doğru yoldan çıkmışlar.
İhdinâ: "Bizi doğru yola ilet" manasında bir âyetten alıntı.
Şeyhî Dîvânı, haz.: Mustafa Isen-Cemal Kurnaz, Akçağ Yayınları, Ankara,

30 **Nûr-i ceşm-i evliyâ**: Evliyânın göz nûru.
Hâk-i pây-i tûtîyâ: Papağanın ayağının toprağı
Yavuz Sultan Selim Dîvânı, trc.: Ali Nihad Tarlan, Ahmed Halit Kitabevi, İst., 1946

31 **Cüdâ**: Ayrı kalmış. *Muhibbî Dîvânı*, haz. Coşkun Ak, Ankara, 1987

es-Sirâc

Bu isim, "Her şeyi aydınlatıp nurlandıran, ışık saçan kandil" manasına gelir.

"*Ey şanlı Peygamber! Biz seni insanlar hakkında şahit, müjdeci, uyarıcı, Allah'ın izniyle O'nun yoluna dâvet eden bir peygamber ve aydınlatan bir kandil olarak gönderdik.*" (Ahzâb, 33/45-46) Bu âyette kastedilen de Efendimiz'dir.

Nûrun sirâc-ı vehhâc
Âlemler sana muhtâc
Sâhib-i tâc u mi'râc
Sensin yâ Resûlallâh[32]

Aziz Mahmud Hüdâî

Sebil etmiş uğruna öz cânını ehl-i dîl
Kâfirler üflese de sönmeyecek bu kandil...[33]

Ahmet Efe

eş-Şehîd

Şehîd, Cenâb-ı Hak için "hakkıyla ve kemaliyle bilen, kıyamette kullarına karşı şahit olan" manalarına gelir. Allah bu sıfatı Efendimiz'e de vermiştir:

"*Ey şanlı Peygamber! Biz seni insanlar hakkında şâhid, müjdeci, …… olarak gönderdik.*" (Ahzab, 33/45) Şu âyette de bu isim Allah Resûlü'ne verilmiştir:

"*Ve işte böylece Biz sizi örnek bir ümmet kıldık ki insanlar nezdinde Hakk'ın şahidleri olasınız ve Peygamber de sizin hakkınızda şahid olsun. …*" (Bakara, 2/143)

---

32 **Sirâc-ı vehhâc**: Yanan kandil. Ziver Tezeren, *Aziz Mahmud Hüdâyî ve Dîvânı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1987

33 Ahmet Efe, *Can Gazeli*, s. 12-18, Esra Sanat Yayınları, Konya, 1994

Bu ismin Efendimiz için kullanılan manası Allah için söz konusu olan manasından tabii ki farklıdır. Allah için her şeyi hakkıyla ve kemaliyle bilen manalarına gelen bu ismi Efendimiz için "Allah'ın kendisine bildirmesiyle bilen, ümmetine kıyamette şehâdet edecek olan" manalarında anlamak uygundur.

Sen Ahmed ü Mahmûd u Muhammed'sin ezelden
Mahbûb-ı Hudâ şâhid-i sermedsin ezelden
Sen şâh-ı ser-efrâz-ı müeyyedsin ezelden
Sultân-ı kerem şâh-ı mükerremsin efendim[34]

Müştâk Efendi

el-Kerîm

Kerîm de Cenâb-ı Hakk'ın isimlerindendir. İyiliği çok, ikram eden, afvedip bağışlayan ve yüce manalarına gelmektedir. Aynı kökten gelen el-Ekrem de Allah'ın diğer bir ismidir. Kendi isimlerinden pek çoğunu Sevgili Habibi için kullanan Cenâb-ı Hak Efendimiz'i bu isimle de zikretmiştir:

"*Bu Kur'ân, pek kerîm bir elçinin (getirip okuduğu) sözdür.*" (Hâkka, 69/40)

"*Kur'ân, kerîm bir elçinin, Cebrail'in getirip okuduğu sözdür!*" (Tekvir, 81/19)

Bu iki âyetteki kerîm elçinin Cebrail aleyhisselâm olduğunu söyleyen âlimler de bulunmaktadır. Lâkin Efendimiz'in "Ben, âdemoğlunun ekremiyim" hadisi düşünüldüğünde O'nun hakkında mana bakımından bu ismin ne kadar doğru olduğu anlaşılır.

Ayrıca bu sıfat, Firavun'un kavmine gelen peygamberin bir sıfatı olarak da Kur'ân'da geçmektedir.[35]

---

34 Müştâk Efendi, *Dîvân-ı Müştâk Efendi*, Takvimhâne-i Âmire, Istanbul, 1264
35 Bkz.: Duhân suresi, 44/17

Peygamberimizin hayat-ı seniyyelerinde kerem sahibi olmasının o kadar çok misali bulunmaktadır ki adeta Efendimiz Kerîm olan Rabbimizin tecelligâhıdır. Pek çok iyilikte bulunması, afv ve merhametinin enginliği, cömertliği düşünülünce O'nun kerîm sıfatı hemen anlaşılmaktadır.

Eyledim bî-had cürüm ile cerîm
Oldum eşhâs-ı hevâ ile nedîm
Eyle isyânım şefâat yâ Kerîm
Elmeded ey ma'den-i nûr-i Hudâ[36]

Yavuz Sultan Selim

Affedici ve kerîm ve o kadar cömerttir,
Sudan inci, taştan cevher, dikenden gül geliyor.[37]

Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî

Nûr-i Mevlâ'dan mürekkebsin mükerremsin güzel
Ey kerîm-hilkat kerem-şân Murtezâ derler sana[38]

Alvarlı Muhammed Lütfi

el-Azîm

Bu isim de Esmâ-i Hüsnâ'dandır. Manası "çok yüce" demektir. Bu ismin peygamberimize verilmesi O'nun büyük bir ahlâk üzere olduğunu anlatan şu âyetten dolayıdır:

"*Ve sen pek yüksek bir ahlâk üzerindesin!*" (Kalem, 68/4) Bir kimsenin ahlâkı azim olunca kendisinin de azim olacağı şüphesizdir.

Tevrat'ın ilk Sifr'inde İsmail aleyhisselâm'dan bahsedilirken

---

36 **Bî-had**: Sınırsız. **Nedîm**: Dosd.
Yavuz Sultan Selim Dîvânı, trc.: Ali Nihad Tarlan, Ahmed Halit Kitabevi, İst., 1946

37 *Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin Dîvânı ve Şerhi*, haz. Sadreddin Yüksel, Sabah Gazetesi Kültür Yayınları, İstanbul, 1977

38 Alvarlı Muhammed Lütfi, *Hulâsatü'l-Hakâyık*, Alvarlı Efe Hazretleri İlim ve Sosyal Hizmetler Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996

bu âyete yakın şöyle bir ifade geçer: "Büyük bir ümmete, neslinden büyük biri doğacak. O, Azim'dir. Ve azim (büyük) bir ahlâk üzerindedir."

Bu konunun girişinde de belirttiğimiz gibi Allah'ın büyüklüğü ve yüceliği ile Efendimiz'in büyüklüğünü ve yüceliğini karıştırmamak gerektiğini hatırlatmak isteriz. Bu noktanın üzerinde özellikle durmamızın sebebi her şeyi yerli yerine koymak gerektiğidir. Allah için söz konusu olan büyüklük ve yücelik, tabii ki onun kulu ve Resûlü için söz konusu değildir. Bu, Allah'ın büyüklüğünü ifade eder, yoksa Efendimiz'e bir nakîse isnadı ihtiva etmez.

Arz-ı ta'zîm eylemez mi âlem-i imkân sana
Arz-ı ta'zîm etti Allah-ı azîmü'ş-şân sana[39]

Muallim Nâci

el-Cebbâr

Cenâb-ı Hak için bu ismin manası, "ıslah edici, kâhir, yüce ve azimuşşân (şanı yüce olan), mütekebbir"dir. Efendimiz için ise, "ümmetini hidâyet ve talim ile ıslah eden, düşmanlarını kahr ve perişan eyleyen, insanlığa karşı büyük bir makamda ve yüksek bir mertebede bulunan" manalarına gelir.

Şu âyette de Allah Teâlâ, peygambere lâyık olmayan tekebbür anlamındaki Cebbârlığı O'ndan kaldırmıştır: "*Sen onları kuvvet kullanarak imana getirecek bir zorba (Cebbâr) değilsin.*" (Kaf, 50/45)

Efendimiz için Cebbâr'ın şu manalara geldiğini söylemek de mümkündür: İnsanların küfür, şirk ve tuğyanlarını bırakmaları için onlarla mücadele eden ve onları cebri altına alan, Allah yolunda cihad eden, mücahid, ıslah edici, muslih, tekebbür olmadan ümmeti ıslah eden.

---

39 Heyet, *Büyük Türk Klasikleri*, c. 8, Ötüken-Söğüt Yayınları, İstanbul, 1992

Seyrana çıkmaktadır çölünde ceylanların
Ödü Sensin meydan-ı gazada arslanların
Şehâdet isteğiyle coşmuş küheylanların...

Aşkınla taşlar dahi yakuta döndü birden
Dönerdin her seferde müjdelerle zaferden...[40]

Ahmet Efe

el-Habîr

Bu isim de Cenâb-ı Hakk'ın isimlerindendir. Bu isim Cenâb-ı Hak için, "her şeyin künhüne vâkıf, iç yüzünü tam anlamıyla bilen" manalarına gelir. Efendimiz için söz konusu olduğunda da "pek çok kimseye gizli kalmış ilimlere vâkıf olan, ümmetine ilahî emirleri en mükemmel bir tarzda haber vermek suretiyle tebliğ eden" anlamındadır.

"*O Rahman'dır, sen O'nu, haberdâr olana sor.*" (Furkan, 25/59) âyetinin birkaç tevcihi bulunmaktadır, fakat bunların hepsinde de haberdâr olan, yani kendinden sorulan Efendimiz'dir.

Bu isme "bir şeyin nihayeti hakkında bilgi sahibi ve hakikatini bilici" manası da verilse "Haber verici" olarak bir anlam da yüklense, her iki mâna da Muhbir-i Sâdık olan Resûlüllah Efendimiz hakkında doğrudur.

Arşımı donattım gelsün göreyim
Kullarım hâlinden haber sorayım
O gelsin ben ona haber vereyim
Benim Muhammed'im nurdan Ahmed'im[41]

Yunus Emre

---

40 Ahmet Efe, *Can Gazeli*, s. 12-18, Esra Sanat Yayınları, Konya, 1994
41 *Yunus Emre Dîvânı*, haz.: Mustafa Tatçı, Akçağ Yayınları, Ankara, 1991

el-Fâtih, el-Hâtim

Allah'ın isimlerinden olan el-Fettâh, Kur'ân'da Efendimiz için de geçen bir isimdir. Rabbimiz için, "kulları arasında hâkim olan, rızık ve rahmet kapılarını açan, kapalı olan işleri açıp kolaylaştıran, yardım eden, fethi ve yardımı başlatan, kalpleri ve gözleri marifet nurlarıyla açan" manalarına gelmektedir.

Allah için bu anlamlara gelen el-Fettâh, yüce kitabımızda O'nun Sevgili Habibi için değişik kipte kullanılmıştır:

"*Ey müşrikler! Siz zafer (feth) mi istiyordunuz? İşte zafer (feth) geldi!*" (Enfâl, 8/19)

İsrâ hakkındaki uzun hadiste ve başka bir kudsî hadiste Allah Teâlâ, Efendimiz'e şöyle demiştir: "Seni Fâtih ve Hâtim kıldım."[42] Başka bir hadiste de Efendimiz "Ben Fâtih ve Hâtim olarak gönderildim."[43] buyurmuştur.

Efendimiz için bu ismin manası şudur: Hâkim, ümmetine rahmet kapılarının açılmasına vesile olan, ümmetinin Allah'ı bilmesine ve O'na iman etmelerine vesile olduğu için onların kalplerinin manevi fatihi, Hakk'ın tecellisine yardım eden…

Allah'ın hidâyet kapılarını uzun zaman kapalı tutmuş ardından da Efendimiz ile bu kapıyı açmıştır. Allah O'nunla körün gözünü, sağırın kulağını, kalbi kılıflı olanın kalbini açmıştır.

Allah O'nunla inançsız şehirleri fethettirmiş, cennet kapılarını O'nunla açmış, faydalı ilim ve salih amel kapılarını O'nunla aralamış, dünya ve ahiretin saadet kapılarını O'nun eliyle açmıştır. Kalpler, kulaklar, gözler ve şehirler O'nunla fethedilmiştir.

Cihanın maddî-mânevî "Fâtih"i olan Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm), Sultan-ı Ezel ve Ebed'in en büyük yaveri olan Resûl-i

---

42 Heysemi, *Mecmau'z-Zevaid*, 1/236

43 Abdürrezzak, *Musannaf*, 6/112, 11/111

Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm), âlemi teşrif edip ve küre-i arzın ahalisi olan nev'-i beşere mebus (seçilip gönderilen) olarak geldiği ve umum kâinâtın Hâlıkı tarafından umum kâinâtın hakâikına karşı alâkadar olan envâr-ı hakikat ve hedâyâ-yı mâneviyeyi getirdiği zaman; taştan, sudan, ağaçtan, hayvandan, insandan tut tâ aydan, güneşten, yıldızlara kadar her taife, kendi lisan-ı mahsusuyla ve ellerinde birer mu'cizesini taşımasıyla, onun nübüvvetini alkışlamış ve hoş-âmedî demiş.[44]

Sensin ol hâtim ki ref' etmiş cemî-i hâkimi
Hâtem-i hükm-i risâlet tapşırıp devrân sana[45]

Fuzulî

Ey risâlet tahtının sen hâtemi
En nübüvvet mihrinin sen hâtemi[46]

Süleyman Çelebi

el-İlm, el-Âlim

Her şeyin aslını bilen Allah Teâlâ, mutlak ilim sahibidir. Sevgili Habibine de bu ilminden vermiştir. Efendimiz'in bu vasfı şu âyette anlatılır:

"*Allah sana kitap ve hikmeti indirmekte ve sana bilmediklerini öğretmektedir. Gerçekten Allah'ın senin üzerindeki lütfu pek büyüktür.*" (Nisâ, 4/113)

Bu âyette Cenâb-ı Hak, Efendimiz'i ilimle vasfetmiş ve bu hususta ona bir özellik verdiğini bildirmiştir.

44 Yağmur Dergisi, 'Na't Özel Sayısı, Sayı: 15, Nisan-Mayıs-Haziran 2002. (Risale-i Nur Külliyatından…)

45 **Cemî-i hâkimi**: Bütün toprağımı.
Fuzûlî Dîvânı, haz. Kenan Akyüz-Süheyl Beken-Sedit Yüksel-Müjgan Cunbur, Akçağ Yayınları, Ankara, 1990

46 Prof. Dr. Ahmet Ateş, '*Süleyman Çelebi-Vesiletü'n-Necât*, TDK Yayınları, Ankara, 1954

Şu âyette de Efendimiz'in ilim öğretmesine vurgu yapılır: "*Nitekim size âyetlerimizi okuması, Sizi tertemiz hale getirmesi, size kitap ve hikmeti ve bilmediğiniz nice şeyleri öğretmesi için sizden birini elçi gönderdik.*" (Bakara, 2/151)

Âlimlerin serveri, sana âşık hayrânım;
Senin ayrılığından gece gündüz ağlarım.[47]

Mevlânâ Hâlidi Bağdâdî

Vücûdun cümle mevcûdâtı nice câmi' olduysa
Dahi ilmin muhît oldu kamusun yâ Resûlallâh

Dehânın menba-ı esrâr ilm-i men ledünnîdir
Hakâyık ilminin sen mahremisin yâ Resûlallâh[48]

Niyâzî Mısrî

Cümle âlem ilmine nisbet senin bir katredir
Ma'rifet ummânı sensin yâ Muhammed Mustafâ[49]

Bursalı İsmail Hakkı

el-Evvel ve el-Âhir

"Varlığının evveli ve sonu olmayan, kâinatı ve bütün varlıkları yokken var eden, onlar yok olduktan sonra yine kendisi var olacak olan" manalarına gelen bu iki isim, diğer bazı isimlerinde de olduğu gibi Efendimiz için Kur'ân'da açıkça geçmez. Ama işaret vardır.

Âlimlerimiz, Allah Resûlü'nün "*Yaratılışta peygamberlerin evveli (ilki), gönderilişte ise sonuncuları oldum.*" hadisini şu âyet ile açıklarlar: "*Bir vakit, Biz peygamberlerden, kuvvetli bir söz almış-*

47 *Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin Dîvânı ve Şerhi,* haz. Sadreddin Yüksel, Sabah Gazetesi Kültür Yayınları, İstanbul, 1977

48 Niyâzî Dîvânı, *Niyâzî-i Mısrî'nin Hayatı ve Şiirleri*, Maarif Kitaphanesi, İstanbul, 1974

49 *İsmail Hakkı Dîvânı*, haz.: M. Murat Yurtsever, Doktora Tezi, 1990

tık: Senden, Nuh'tan, İbrâhim'den, Mûsâ'dan ve Meryem'in oğlu Îsa'dan." (Ahzâb, 33/7) Bu âyette görülmektedir ki Allah Efendimiz'i diğer bütün peygamberlerden önce zikretmektedir. Bu da O'nun Evvel olduğunu göstermektedir.

Allah'ın yarattığı ilk şeyin Nûr-u Muhammedî olduğunu belirten hadis ile "Biz sonra gelenleriz, biz önce gelenleriz." hadisi de bu isimlere zımnen işaret etmektedir.

O halde bu iki isim, "her şeyden önce yaratılan, nebi ve Resûllerin sonuncusu olan, yaratılışın mâyesinde ve kainatın yok olmasında nuru hep hissedilecek olan" manalarına gelmektedir.

Pâdişâh-ı evvelîn ü kıble-gâh-ı âhirîn
Evvel ü âhir imâmü'l-enbiyâ mezkûrsun[50]

Itrî Mustafa Çelebi (Buhûrîzâde)

Mevcûd idi zâtın yoğ iken âlem ü âdem
Sen evvel idin hem de nihâyetsin efendim[51]

Şeref Hanım

Nebî idin dahi Âdem dururken mâ ü tîn içre
İmâm-ı enbiyâ olsan revâdır yâ Resûlallâh[52]

Aziz Mahmud Hüdayi

el-Kaviyy ve Zü'l-Kuvveti'l-Metîn

Allah için her şeye gücü yeten manasına gelen bu isim de Efendimiz için Allah'ın izniyle her güçlüğü yenen, kuvvetli, dirayetli manalarına gelmektedir.

"*O elçi ki çok kuvvetlidir. Yüce arş sahibi Allah'ın nezdinde*

---

50 Hasan Ali Kasır, *Peygamber Şiirleri*, *Peygamber Şiirleri* Güldestesi, Denge Yayınları, İstanbul, 1997

51 Şeref Hanım, *Dîvân-ı Şeref Hanım*, İstanbul, 1292

52 **Mâ ü tîn:** Su ve balçık.
Ziver Tezeren, *Aziz Mahmud Hüdâyî ve Dîvânı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1987

pek itibarlıdır." (Tekvir, 81/20) âyetinde bu iki isim Efendimiz'e ad olmuştur. Bu âyetteki elçiden kastedilenin Cebrail aleyhisselâm olduğu da söylenmiştir.

Kuvvet-i zât-ı ezel dâim seninle müstakîm
Hikmet-i dârü'l-ebed kâim sanadır muhkemât[53]

Nesîmî

el-Veliyy, el-Mevlâ

Allah'ın isimlerinden olan el-Veliyy, Efendimiz için Maide suresinde geçmektedir: "*Sizin dostunuz (velî'niz) ancak Allah'tır, O'nun Resûlüdür. …*" (Mâide, 5/55)

Efendimiz de bir hadislerinde şöyle buyurmuştur: "Ben her müminin velî(hâmi)siyim."[54]

Veli, "dost, hâmi ve koruyucu" manalarına gelir.

Mübârek türbesi yerde dolu nûr ile perverde
Velî rûhun feleklerde ayândır yâ Resûlallâh[55]

Şeyyâd Hamza

Tecellîgâh-ı Mevlâ'dır Muhammed
Kamu a'lâdan a'lâdır Muhammed[56]

Alvarlı Muhammed Lütfi

el-Afüvv, es-Safûh

Bağışlayıcı, affedici, müsamahalı manalarına gelen bu iki isim Efendimiz'in isimlerindendir. Afüvv, Allah'ın da bir ismidir. Kur'ân'da Efendimiz için bu şekilde açıkça geçmez. Ama

53 *Nesîmî Dîvânı*, yay. haz.: Hüseyin Ayan, Akçağ Yayınları, Ankara, 1990
54 Beyhakî, *Sünen-i Kübrâ*, 3/214; İbn Huzeyme, *Sahih*, 3/143
55 Heyet, *Büyük Türk Klasikleri*, c. 1, Ötüken-Söğüt Yayınları, İstanbul, 1992
56 Alvarlı Muhammed Lütfi, *Hulâsatü'l-Hakâyık*, Alvarlı Efe Hazretleri İlim ve Sosyal Hizmetler Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996

Efendimiz'e affetmesi emredilir ki O, bunu hakkıyla yerine getirmiştir:

"*Sen af ve müsamaha yolunu tut, iyiliği emret, cahillere aldırış etme.*" (A'raf, 7/199)

"*… Yine de sen onları affet, aldırma! Çünkü Allah iyilik edenleri sever.*" (Mâide, 5/13)

Sahih hadislerde belirtildiğine göre Efendimiz'in Tevrat ve İncil'deki bir vasfı da O'nun affediciliğidir: "O, kaba ve haşin değildir. Afvedici ve müsamahakârdır."[57]

Kabul eylerdi özri suçlulardan afv ü lûtfuyla
Azîmü'l-hulk idi şefkatli hannân ol kerem-kânı[58]

Erzurumlu İbrahim Hakkı

El benim dâmen senin ey rahmeten li'l-âlemîn
Şöhretim isyân benim sen afv ile meşhûrsun[59]

Itrî Mustafa Çelebi (Buhûrîzâde)

el-Hâdî

Esmâ-i Hüsnâ'dan olan el-Hâdî ismi, "dilediği kullarını muvaffak kılan ve gerçek hidayet yollarına ulaştıran" manasına gelir.

Bu isim, "Allah insanları esenlik ve mutluluk ülkesine dâvet eder ve dilediği kimseleri doğru yola iletir." âyetinde Rabbimiz için, "*Sen gerçekten insanlara doğru yolu gösterirsin.*" (Şura, 42/52) âyetinde de Efendimiz'in bir vasfı olarak geçmiştir.

Dolayısıyla bu isim Efendimiz için, "klavuzluk yapmak, doğru

57 Beyhakî, *Sünen-i Kübrâ*, 8/24.

58 **Kerem-kânı**: Cömertlik kaynağı.
Erzurumlu İbrahim Hakkı, *Dîvân-ı İbrâhîm Hakkı Erzurûmî*, İstanbul, 1263

59 Hasan Ali Kasır, *Peygamber Şiirleri*, *Peygamber Şiirleri* Güldestesi, Denge Yayınları, İstanbul, 1997

yolu göstermek" manasına gelmektedir. Yani doğru yola ulaştırmak Allah'a aittir. Doğru yolu göstermek ise Efendimiz'in bir sıfatıdır.

Şu âyette de bu mana ayrımı kendisini açık bir şekilde göstermektedir: "*Sen dilediğin kimseyi doğru yola eriştiremezsin! Lâkin ancak Allah dilediğini doğruya hidâyet eder. O, hidâyete gelecek olanları pek iyi bilir.*" (Kasas, 28/56)

Hâdî-i râh-ı Rızâ oldu cenab-ı Mustafâ
Mustafâ'ya reh-nümâ oldu cenab-ı Mustafâ[60]

Neccarzâde Şeyh Rıza

Âl ü ashâbına olsun salavât
Muhammed cümleye nûr-i hidâyet
…
Edüb Habîb'ini bahr-i hidâyet
O bahre kim düşer bulur selâmet[61]

Alvarlı Muhammed Lütfi

el-Mü'min

Mümin, Allah Teâlâ hakkında, kullarına verdiği sözü tasdik eden, dünyada kulları zulümden kurtaran, ahirette ise müminleri azaptan kurtaran, emniyet ve selametin gerçek kaynağı anlamındadır.

"*Allah'a inanır, müminlere güvenir. İman edenleriniz için bir rahmettir O!*" (Tevbe, 9/61) âyetinde emanet (eminlik, güvenilirlik), Efendimiz'in bir sıfatı olarak geçmektedir.

Şu hadiste de Efendimiz'in bu sıfatı belirtilir: "Ben ashabıma karşı son derece emniyet edilen biriyim."[62]

60 **Hâdî-i râh-ı Rızâ**: Allah rızasının yolunu gösteren.
Heyet, *Büyük Türk Klasikleri*, c. 7, s. 311-312 Ötüken-Söğüt Yayınları, İstanbul, 1992

61 Alvarlı Muhammed Lütfi, *Hulâsatü'l-Hakâyık*, Alvarlı Efe Hazretleri İlim ve Sosyal Hizmetler Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996

62 Müslim, *Fedailu's-Sahabe* 207

O halde mümin ismi Efendimiz için söz konusu olunca "başkalarına kendisinin kötülüğünden emniyet telkin eden" demektir.

Edüb Habîb'ini bahr-i hidâyet
O bahre kim düşer bulur selâmet[63]

Alvarlı Muhammed Lütfi

Rızâ-veş bîm ü ümmîd-i melâmetten emîn oldum
Yüzüm sürdüm der-i dârü'l-emâna yâ Resûlallâh[64]

Neccarzâde Şeyh Rıza

el-Müheymin

Müheymin, emin, korkudan kurtarıcı, koruyup gözeten, şahit ve hafız (koruyucu) manalarına gelir.

"*Sana da, daha önceki kitapları, hem tasdik edici, hem de onları denetleyici olarak bu kitabı, gerçeğin ta kendisi olarak indirdik.*" (Maide, 5/48) âyetinde kastedilen Efendimiz'dir. Aslında buradaki Müheymin ifadesi Kur'ân'ın bir sıfatı gibi görülse de Mücahid'den gelen bir rivayette âyetin takdiri: "Ya Muhammed! Biz seni onun üzerine gözcü ve koruyucu kıldık." şeklindedir. Bu durumda âyetin manasını şöyle anlamak mümkündür: "Ya Muhammed! Biz sana kendinden önce indirilen kitap cinsini tasdik edici olduğu halde Kur'ân'ı indirdik ve seni o Kur'ân üzerine koruyucu, gözetici kıldık. Tâ ki onu değiştirilme ve bozulmadan koruyasın."

---

63 Alvarlı Muhammed Lütfi, *Hulâsatü'l-Hakâyık*, Alvarlı Efe Hazretleri İlim ve Sosyal Hizmetler Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996

64 **Rızâ-veş**: Rıza gibi.
Bîm ü ümmîd-i melâmet: Kınanmanın korku ve ümidi.
Der-i dârü'l-emân: Eman ve emniyet yurdunun kapısı.
Heyet, *Büyük Türk Klasikleri*, 7/311-312 Ötüken-Söğüt Yayınları, İstanbul, 1992

Sen Ahmed ü Mahmûd u Muhammed'sin ezelden
Mahbûb-ı Hudâ şâhid-i sermedsin ezelden

Sen şâh-ı ser-efrâz-ı müeyyedsin ezelden
Sultân-ı kerem şâh-ı mükerremsin efendim[65]

Müştâk Efendi

et-Tâhir, el-Mutahher, el-Mukaddes

Tâhir, "temiz olan", Mutahher ise "temizlenmiş olan", Mukaddes de "kötü huylardan uzak ve temiz olan" manalarına gelir.

Kuddûs ismi, "noksan sıfatlardan münezzeh ve uzak olan" demektir ve Cenâb-ı Hakk'ın bir ismidir. Aynı kökten gelen "mukaddes" de semâvî kitaplarda Peygamber Efendimiz'in bir vasfı olarak geçmiştir.

Aynı manaya işaret eden şu âyetlerle Efendimiz'in bu ismine işaret edilmiştir:

"*Allah, senin geçmiş ve gelecek kusurlarını bağışlamış, sana yaptığı ihsan ve in'amı tamamlamış, seni dosdoğru yola hidâyet etmiştir.*" (Feth, 48/2)

"*… O, onları her türlü kötülükten arındırır, tezkiye eder. …*" (Al-i İmran, 3/164; Bakara, 2/129)

"*Allah onunla, rızasını izleyenleri selamet yollarına iletir, onları izni ile karanlıklardan aydınlığa çıkarır ve onları dosdoğru yola iletir.*" (Mâide, 5/16)

Bu üç âyette Efendimiz'in günahlarından, kötü huy, davranış ve sıfatlardan arınmış olduğu ve tertemiz bir durumda bulunduğu bildirilmektedir. İşte bu isimler Efendimiz'e kendisine tâbi olanların O'nun sayesinde günahlardan temizlenmiş olduklarından dolayı verilmiştir.[66]

---

65 Müştâk Efendi, *Dîvân-ı Müştâk Efendi*, Takvimhâne-i Âmire, İstanbul, 1264
66 Kadî İyaz, *Şifa*, s. 244

Ey Sevgili, biricik Yaratıcı'nın Resûlüsün Sen
Allah'ın eşsiz, tertemiz ve seçkin kulusun Sen[67]

Mevlânâ Celaleddin Rûmî

Ey Şâhid-i Mukaddes Hûrşid-i âlem-ârâ
Geysülerin muhammes ebrûlerin dilârâ[68]

Alvarlı Muhammed Lütfi

Mukaddessin bütün esrâra vâkıfsın ki zâhirdir
Senin her bir sözünden bin hakîkat yâ Resûlallâh[69]

Ömer Nasuhi Bilmen

el-Azîz

Bu isim Allah hakkında, benzeri olmayan, galib ve kahredici manalarına gelir. Bu isim de Allah ile beraber Efendimiz hakkında Kur'ân'da geçmektedir:

"*İzzet, Allah'ın, Resûlü'nün ve müminlerindir.*" (Münafikûn, 63/8)

Azîz isminin Efendimiz için manası "kadri çok büyük olan, çok izzetli, daima galip ve muzaffer olan, kavî, kuvvetli, başkasından müstağnî olan" demektir.

Nühüfte kevkebidir târem-i melâhatinin
Azîz-i Mısr-ı behâ yâ Muhammed-i Arabî[70]

Nâbî

Ettiği için hizmetini oldu ser-efrâz
Cebrâile sermâye-i izzetsin efendim[71] Şeref Hanım

---

67 Hasan Ali Kasır, *Peygamber Şiirleri*, s. 41, Denge Yayınları, İstanbul, 1997

68 **Hûrşid-i âlem-ârâ**: Âlemi süsleyen Güneş. Alvarlı Muhammed Lütfi, *Hulâsatü'l-Hakâyık*, Alvarlı Efe Hazretleri İlim ve Sosyal Hizmetler Vakfı Yayınları, İst., 1996

69 Hasan Ali Kasır, *Peygamber Şiirleri*, *Peygamber Şiirleri* Güldestesi, s. 211, Denge Yayınları, İstanbul, 1997

70 **Nühüfte kevkebi**: Gizli yıldız.
Cihan Okuyucu, *Nâbî*, s. 116-123, Timaş Yayınları, İstanbul, 2001

71 Şeref Hanım, *Dîvân-ı Şeref Hanım*, İstanbul, 1292

Vücûdun devlet-i cân ü cihândır yâ Habîballâh
Zuhûrun izzet-i kevn ü mekândır yâ Habîballâh[72]

Bursalı İsmail Hakkı

el-Bürhân

"*Ey insanlar! İşte size Rabbinizden kesin bir delil geldi, size açık bir nûr indirdik.*" (Nisa, 4/174) âyetindeki kesin bir delil olarak tercüme edilen el-Bürhan ifadesi Allah Resûlü'dür. Bazıları bunun Efendimiz'in mucizelerine işaret ettiğini, başkaları da bu ifadenin Kur'ân'ı karşıladığını belirtseler de Efendimiz Hakk'ı yansıtan apaçık bir delildir. Bize Rabbimizi anlatan esaslardan biri de bizzat Efendimiz'dir (aleyhissalâtu vesselam).

Hîn-i da'vâ-yi nübüvvet müddeî ilzâmına
Câhil iken el senin ilmin yeter bürhân sana[73]

Fuzûlî

Nû'r-ı zâta mazhar-ı tâm olduğunda şüphe yok
Hakkı'nın bürhânı sensin yâ Muhammed Mustafâ[74]

Bursalı İsmail Hakkı

Fazl-ı bî-pâyânının bürhân-ı bî-pâyânı var
Var mı ulviyyât içinde olmayan bürhân sana[75]

Muallim Nâci

el-Müzzemmil, el-Müddessir

Bu iki isim de "elbisesine bürünen" manasına gelir. Efendimiz, el-Müzzemmil ve el-Müddessir isimleriyle Kur'ân-ı Kerîm'de zikrolunmuştur.

---

72 *İsmail Hakkı Dîvânı*, haz.: M. Murat Yurtsever, Doktora Tezi, 1990

73 *Fuzûlî Dîvânı*, haz. Kenan Akyüz-Süheyl Beken-Sedit Yüksel-Müjgan Cunbur, Akçağ Yayınları, Ankara, 1990

74 *İsmail Hakkı Dîvânı*, haz.: M. Murat Yurtsever, Doktora Tezi, 1990

75 Heyet, *Büyük Türk Klasikleri*, c. 8, Ötüken-Söğüt Yayınları, İstanbul, 1992

Vahyin başlangıcında kendisine korku gelince Hazret-i Hadice'nin (r. anhâ) evine gelmiş ve ıstırabını savmak için istirahat etmek istemiş ve şöyle demişti:

Dessirûni, dessirûni! Manası: "Beni elbise ile bürüyün" demektir. Bunun üzerine elbisesine bürünüp yatarken Cebrail aleyhisselâm gelip:

Yâ eyyühe'l-müddesir! "*Ey elbisesine bürünmüş olan!*" (Müddesir, 74/1) demiştir. İşte bu olaydan ve âyette geçen bu ifadeden dolayı Efendimiz'e bu isim verilmiştir.

Efendimiz'e Müzzemmil ismi de elbisesine büründüğü için verilmiştir. Bu da şu âyette geçer:

"*Ey örtüsüne bürünen Resûlüm!*" (Müzzemmil, 73/1)

Hitaptaki bu vasıf, Hz. Peygamberdeki yoğun şuura ve derin ruhî aydınlanmaya işaret etmektedir. Bundan şu anlaşılabilir: Hz. Peygamber (aleyhisselâm) uyumaya hazırlanırken üstüne örtü çekince Cenâb-ı Allah ona tatlı bir üslup ile: "Ağır bir yük yüklendin, sorumluluğun büyüktür" demek istemiştir. Hz. Peygamberin müzzemmil lakabı yoktu, anlaşılan o anda yaptığı iş gözönünde bulundurularak böyle nitelendirilmiştir.[76]

el-Beşîr, el-Mübeşşir

Bu sıfatlar da Efendimiz'e Allah Teâlâ tarafından verilmiştir.

Beşîr ve mübeşşir, "müjdeleyici, müjdeci" manalarına gelmektedir.

Bu iki isim de "*Muhakkak ki Biz, seni bir şahit, bir müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik.*" (Fetih, 48/8) âyet-i kerîmesinde geçen mübeşşir/müjdeci ifadesinden alınmıştır.

Efendimiz bir hadislerinde de şöyle buyurmuştur: "Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız, müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz."[77]

---

76 Suat Yıldırım, *Meal*, Müzzemmil suresi, 1. âyet

77 Buhârî, *İlim* 11; Müslim, *Cihad* 6.

Efendimiz'e, Beşîr ve Mübeşşir (Müjdeci) denilmesi tâat ve ibadet ehline sevapla müjde verdiği içindir.

Evet, Efendimiz insanlar için bir muştu kaynağıdır. Allah Resûlü, Rabbin emirlerini yerine getirenlere Cennet'i müjdelemiş, onları gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve hiçbir insanoğlunun aklına ve hayaline gelmeyecek nimetlerin beklediğini haber vermiştir.

Ne mutlu eteğinden tutunmuş bîçâreye
Melhem O'dur onulmaz sanılan her yâreye
Müjdelerle ses verir gönlü binbir pâreye

Müjdeler ki: İnanmış gözler ol şahı görür
Önce binbir tecelli, sonra Allah'ı görür.[78]

Ahmet Efe

en-Nezîr, el-Münzir

Bu iki sıfat da Kur'ân-ı Kerîm'de Efendimiz'in bir sıfatı olarak geçmektedir.

Nezir ve Münzir isimleri, "uyarıcı, ikaz edici, kötü yolun encamından sakındırıcı" manalarına gelmektedir.

Bu iki sıfat, "*Muhakkak ki Biz, seni bir şâhid, bir müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik.*" (Fetih, 48/8) âyet-i kerîmesinde geçen nezir/uyarıcı ifadesinden alınmıştır.

Allah Resûlü'ne Nezîr ve Münzir (Uyarıcı) denilmesi de mâsiyet ve günah ehlini azâp ile uyardığı içindir.

Evet, Efendimiz Allah'ın emirlerine uymayan kimseleri azapla uyarmış, onları ahirette ateş ile ikaz etmiş, Cehenneme giden yolların hem dünya hem de ahirette kötülük ve zulmetlerle dolu olduğunu bildirmiştir.

---

78 Ahmet Efe, *Can Gazeli*, s. 12-18, Esra Sanat Yayınları, Konya, 1994

Dost olmayanlara salar korkuyu
Başında aslanlar ejderler bekçi[79]

M. Akif İnan

Tâhâ, Yâsîn

Allah Resûlü, Tâhâ ve Yâsîn isimleriyle Kur'ân'da zikredilmiştir. Efendimiz, bir hadis-i şerifte, Kur'ân'da yedi isminin olduğunu beyan etmiştir ki bu iki isim bu hadiste bulunmaktadır. Bunlardan biri "Taha" biri de "Yâsîn"dir.

İslâm bilginlerinden bazıları Tâhâ'nın, Allah'ın ismi olduğunu söylemişlerdir. Bazıları da bu ifadenin manasının "Ya Recul!" yani "Ey Adam" olduğunu bildirmişlerdir.

"Yâsîn" kelimesinin, hem Tâî, hem de Habeş lügatinde "insan" manasına geldiğini söyleyenler de olmuştur. Bazıları ise aynı mananın Süryani dilinde de olduğunu bildirmişlerdir. Ebu'l Aliye'nin görüşüne göre bu "Ey adam!", Ebu Bekir Verrak'ın bildirdiğine göre de, "Ya Seyyid!" demektir.[80]

Tabii ki hurûf-u mukattaa denilen bu harflerin manasını tam olarak Allah bilmektedir. O her şeyi hakkıyla bilendir. Fakat hadis kaynaklarında geçen ve Efendimiz'in Kur'ân'daki yedi isminden ikisi olduğu belirtilen haberi düşünürsek bu harflerin Efendimiz'e isim olmasında bir yanlışlığın olmadığını belirtmek yerinde olur.

Bu meyanda her bir kimse kendi bilgisince bir mana yı ifade etmişlerdir. Allah hepsinden razı olsun.

Vasfına "Ve'n-Necm"ü "Ve'ş-Şems"ü "Tebârek" söyledi
Şânına "Tâ-Hâ" ve "Yâ-Sîn" geldi Hak'tan beyyinât[81]

Nesîmî

79 M. Âkif İnan, *Hicret*, Yedi İklim Yayınları, 2. baskı, İstanbul,
80 Kastallani, *Mevahib*, a.y.
81 *Nesîmî Dîvânı*, yay. haz.: Hüseyin Ayan, Akçağ Yayınları, Ankara, 1990

Hil'at-i levlâki zât-ı pâkine verdi Hudâ
Metn-i neşr-i şârih-i Tâ-Hâ Muhammed Mustafâ[82]

Alvarlı Muhammed Lütfi

Abdullah

Abdullah ismi de Kur'ân'dan alınmıştır. Cenâb-ı Hak, O'nu Abd (kul) kelimesiyle anmıştır. Nitekim bu ifade Kur'ân'da bir yerde değil pek çok âyette geçmektedir:

"*Eğer kulumuza indirdiğimiz Kur'ân'ın Allah'ın sözü olduğu hakkında şüpheniz varsa, haydi onun sûrelerinden birine benzer bir sûre meydana getirin ve Allah'tan başka güvendiklerinizin hepsini çağırın, iddianızda haklı iseniz!*" (Bakara, 2/23)

"*Bir gece, kendisine bazı delillerimizi gösterelim diye kulu Muhammedi, Mescid-i Haram'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya götüren O zatın şanı ne yücedir! Bütün eksikliklerden uzaktır O! Gerçekten, her şeyi işiten, her şeyi gören O'dur.*" (İsrâ, 17/1)

"*Hamd O Allah'a mahsustur ki kuluna kitabı indirdi ve onun içine tutarsız hiçbir şey koymadı.*" (Kehf, 18/1)

"*Ne tuhaftır ki, işi tam tersine çevirip, Allah'ın has kulu, bir olan Allah'a ibadete kalkınca, başına öyle bir üşüştüler ki nerdeyse birbirlerini çiğneyeceklerdi.*" (Cin, 72/19)

"*O da kuluna vahyetmek istediği her şeyi vahyetti.*" (Necm, 53/10)

Bu âyetlerde geçen bütün kul ifadelerinin hepsinden murad Resûlullah Efendimiz'dir. Allah Teâlâ, zikredilen yerlerin her birinde Resûlünü yücelterek kendi kerîm zâtına izafe buyurmuştur.

---

[82] Alvarlı Muhammed Lütfi, *Hulâsatü'l-Hakâyık*, Alvarlı Efe Hazretleri İlim ve Sosyal Hizmetler Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996

Hayatına baktığımızda da görürüz ki, âlemlerin güzellik ve cömertlik sahibi Efendimiz Hazretleri, yemek yemeğe oturduğu zaman herkesten biri gibi otururdu. Diğer hallerinde de, gerek giyiminde, gerek ev hayatında, gerekse başka işlerinde asla büyüklenmezdi. Bütün davranışlarında kulluk sıfatlarını gösterirdi.

Sahih bir hadiste Kul Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Beni övmekte çok mübâlağa etmeyin. Hıristiyanların Hazret-i İsa'yı övmekte ettikleri gibi... (Zira onlar Öyle bir dereceye götürmüşlerdir ki, Hazret-i İsa'ya Allah'ın oğlu demişlerdi.) Sadece siz bana Allah'ın kulu ve Resûlü deyin."

Bundan da anlaşılır ki, Allah Resûlü için "Abdullah" (Allah'ın Kulu) demek O'nu övmenin en üstün şekillerinden biridir. Şehâdet ederiz ki, Efendimiz Muhammed Allah'ın kulu ve Resûlü'dür.

Ey Sevgili, biricik Yaratıcı'nın Resûlüsün Sen
Allah'ın eşsiz, tertemiz ve seçkin kulusun Sen[83]

Mevlânâ Celâleddin Rûmî

Nûrundur aydınlığın rûhuna can soluğu
Öğrenir Sen'den âlem, Allah'ına kulluğu...[84]

Ahmet Efe

el-Fecr

Efendimiz'e izafe edilen ve "sabah aydınlığı" manasına gelen el-Fecr ismi, Kur'ân-ı Kerîm'de geçen "*Ve'l-fecri ve leyâlin aşr…" Yani "Fecr'e ve o on geceye yemin olsun ki…*" (Fecr, 89/1-2) âyetinden alınmıştır.

[83] Hasan Ali Kasır, *Peygamber Şiirleri*, s. 41, Denge Yayınları, İstanbul, 1997

[84] Ahmet Efe, *Can Gazeli*, s. 12-18, Esra Sanat Yayınları, Konya, 1994

Kararan dünkü ufuklarda güneşler yanıyor.
Her ışık dalgası umman olarak çalkalanıyor.
Nurlu bir yüz gibi dünyaya doğarken gündüz,
Uyanış fecrinin aydınlığıdır gördüğümüz[85]

Ali Ulvi Kurucu

en-Necm

Efendimiz'in "Yıldız" manasına gelen en-Necm ismiyle isimlendirilmesinin sebebi, kendisiyle hidayet bulunmasıdır. Nasıl ki karada ve denizde yol alanlar, yıldızı gözetip gidecekleri istikameti belirlerler. Bunun gibi Hakk'a giden doğru yolu bulmak da Resûlullah Efendimiz'i gözetip ona göre yolunu doğrultmakla mümkün olur.

Efendimiz'in bu ismi Necm suresindeki şu ifadeden alınmıştır:

"*Kayan yıldıza (Necm'e) yemin olsun ki…*" (Necm, 53/1)

Râh-ı dalâle varmağa değme ebü'l-heves
Göründü nûr-ı sûre-i "ve'n-necmi izâ hevâ"[86]

Şeyhî

Vasfına "Ve'n-Necm"ü "Ve'ş-Şems"ü "Tebârek" söyledi
Şânına "Tâ-Hâ" ve "Yâ-Sîn" geldi Hak'tan beyyinât[87]

Nesîmî

eş-Şems

Efendimiz'in "güneş" manasına gelen eş-Şems ismiyle isimlendirilmesi, zuhûrunun kemalinden, menfaatlerinin çokluğundan, makamının yüksekliğinden ve şânının üstünlüğünden ötürüdür.[88]

---

85 Ali Ulvi Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler*, Nedve Yayınları, İstanbul, 1970

86 **Râh-ı dalâle**: Dalâlet yolu.
Şeyhî Dîvânı, haz.: Mustafa İsen-Cemal Kurnaz, Akçağ Yayınları, Ankara, 1990

87 *Nesîmî Dîvânı*, yay. haz.: Hüseyin Ayan, Akçağ Yayınları, Ankara, 1990

88 Kastallani, *Mevahib*, a.y.

Evet, O, kâinatın güneşidir. Ziya ve ışığıyla bütün kâinatı kıyamete kadar aydınlatacaktır.

Efendimiz'in bu ismi de Şems sûresindeki şu ifadeden alınmıştır:

"*Güneşe (Şems'e) ve onun aydınlığına…*" (Şems, 91/1)

Bi-küllî âlemîne rahmet irsâl eyledi Yezdân
O Şems-i kâinât Bedri'd-dücâ'nın ümmetiyiz biz[89]

Kuddûsî

Umarım her bir adın başka şefâ'at eyleye
Ahmed ü Mahmûd Ebû'l-Kâsım Muhammed Mustafâ

Çünki denildi ona "Ve'ş-Şems" dahi "Ve'd-Duhâ"
Rûyuna alnına mihr ü mâhı benzetsem n'ola[90]

Muhibbî

Şâh-ı evreng-i risâlet şems-i burc-i enbiyâ
Evliyâya mihr-i rahşândır Habîb-i Kibriyâ

Şems-i bezm-i vahdet oldu nûr cemâlin ey güzel
Akl erişmez âlî zî-şândır Habîb-i Kibriyâ[91]

Alvarlı Muhammed Lütfi

en-Nebî, er-Resûl

en-Nebi ve er-Resûl isimleri, Efendimiz Hazretlerine has hususiyetlerdendir ki Kur'ân-ı Azim'de kendilerine bu isimlerle hitap olunmuştur. Diğer nebilere gelince onlara böyle hitap edilmemiş, her birine adıyla hitap edilmiştir. Fahr-i Âlem Efendimiz'e

89 **Bedri'd-dücâ**: Karanlıkları aydınlatan dolunay. *Kuddûsî Dîvânı* (tenkitli metin), haz.: Ahmet Doğan, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002

90 Muhibbî Dîvânı, haz. Coşkun Ak, Ankara, 1987

91 Alvarlı Muhammed Lütfi, *Hulâsatü'l-Hakâyık*, Alvarlı Efe Hazretleri İlim ve Sosyal Hizmetler Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996

Kur'ân'da pek çok yerde "Yâ eyyühe'n-nebiyyü! Yâ eyyühe'r-resûlü!" diye hitap edilmiştir.

Bu iki kelime arasında fark vardır. Resûl, nebiden daha hususîdir. Yâni, her Resûl nebidir, ama her nebi Resûl değildir. Zira Resûl, yeni bir din getiren ve insanları dine davet eden peygambere denir. Ama nebi, yeni bir din sahibi olmayıp Allah Teâlâ Hazretleri'nin emriyle bir Resûlün dinine davet eden peygambere denir. Nitekim İsrailoğullarına gelen pek çok nebi, insanları Mûsâ aleyhisselâm'ın dinine davet ederlerdi. Efendimiz de "Benim ümmetimin âlimleri Benî İsrail'in peygamberleri gibidir." diyerek önemli bir hususu belirtmiştir. Çünkü İslâm dininin âlimleri, Hz. Musa hariç İsrailoğullarına gönderilen diğer peygamberler gibi insanları Hz. Muhammed'in şerefli dinine davet ederler.

Ol âlem fahri Muhammed nebîler serveridir
Ver salavât aşk ile ol günâhlar eridir[92]

Yunus Emre

Nebîler serveri Fahru'l-Verâ'nın ümmetiyiz biz
Nebiyyullâh Muhammed Mustafâ'nın ümmetiyiz biz[93]

Ahmed Kuddusi

Yanmışım isyanla, yakma hicranla Ey Nebî!
Bittim billahi; pür şekvâyım Yâ Resûlallâh![94]

M. Fethullah Gülen

Derd-i isyana müptelâyım Yâ Resûlallâh!
Kapında bir bahtı karayım Yâ Resûlallâh![95]

M. Fethullah Gülen

---

92 Yunus Emre, *Güldeste*, haz.: Sevgi Gökdemir, Ayvaz Gökdemir, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1000 Temel Eser Serisi, Ankara, 1996

93 *Kuddûsî Dîvânı* (tenkitli metin), haz.: Ahmet Doğan, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002

94 M. Fethullah Gülen, *Kırık Mızrap*, Nil Yayınları, İstanbul, 2000

95 M. Fethullah Gülen, *Kırık Mızrap*, Nil Yayınları, İstanbul, 2000

Senin aşkın kamu derde devâdır yâ Resûlallâh
Senin katında hâcetler revâdır yâ Resûlallâh[96]

Şeyyâd Hamza

Reh-i aşkında bî sabr ü şekîbim yâ Resûlallâh
Seni her kim severse ben rakîbim yâ Resûlallâh[97]

Nazîm

el-Müzekkir

Bu isim hem zikrettiren ve hatırlatan hem de zikreden ve düşündüren manalarına gelmektedir. Efendimiz'in bu ismi şu âyetten alınmıştır:

"İşte böyle... Sen insanları irşada devam et. Zaten senin görevin sadece irşad edip düşündürmektir." (Gâşiye, 88/21)

İnsanlara her zaman Allah'ı hatırlatan ve O'nu dilinden hiç düşürmeyen Allah Resûlü, görülünce Allah'ın hatırlandığı bir zat idi. Mübarek vücudu ve varlığı ile Allah'ı hatırlatan Efendimiz'in hayat-ı seniyyelerine bakıldığında hayatının hep Allah'a davet etmekle geçtiği görülür. Bu da O'na niçin bu ismin verildiğini pek güzel anlatmaktadır.

el-Mübelliğ

Allah Resûlü'nün bu ismi, "tebliğ edici, bildirici, Allah'tan aldığı emir ve yasakları insanlara ulaştıran", manalarına gelir. Bu isim şu âyetten alınmıştır:

"*Ey Peygamber! Rabbinden sana indirilen buyrukları tebliğ et!*" (Mâide, 5/67)

---

96 Heyet, *Büyük Türk Klasikleri*, c. 1, Ötüken-Söğüt Yayınları, İstanbul, 1992

97 **Reh-i aşk**: Aşk yolu. **Sabr ü şekîb**: Sabırsız ve tahammülsüz.
Tarih İçinde Hicret ve Na'tlar Antolojisi, Türkiye Millî Kültür Vakfı Yayınları, s. 40, haz.: Türkiye Millî Kültür Vakfı Kültür Komitesi, İstanbul, 1982

Kur'ân-ı Kerîm'de tebliğ etmenin Resûllerin bir vazifesi olduğu da bildirilir. Zaten peygamberlerin sıfatları arasında "tebliğ" önemli bir yer tutar.

el-Hanîf

"Doğru olana yönelmiş, kendini hak ve hakikate vermiş" manalarına gelen el-Hanîf isminin Efendimiz'e şu âyette geçtiğinden dolayı verildiği ifade edilmiştir:

"*Bana müminlerden olmam emredildi ve "yüzünü, özünü Allah'ı bir tanıyarak dine ver ve sakın müşriklerden olma!*" (Yûnus, 10/105)

Resûlü'r-Rahme, Nebiyyü'r-Rahme, Nebiyyü'l-Merhame

Bu üç isimde de Efendimiz'in merhametli oluşu ifade edilmektedir. Efendimiz'in hayatı incelendiğinde O'nun bir rahmet peygamberi olduğu açık bir şekilde görülür. Efendimiz'e bu ismin, şu âyet-i kerîmede geçtiği için verildiği nakledilmiştir:

"*İşte bunun içindir ki ey Resûlüm, Biz seni bütün insanlar için sırf bir rahmet vesilesi olman için gönderdik.*" (Enbiya, 21/107)

Merhabâ ey rahmeten li'l-âlemîn
Merhabâ sensin şefî'ü'l-müznibîn[98]

Süleyman Çelebi

El benim dâmen senin ey rahmeten li'l-âlemîn
Şöhretim isyân benim sen afv ile meşhûrsun[99]

Itrî Mustafa Çelebi (Buhûrîzâde)

---

[98] Prof. Dr. Ahmet Ateş, '*Süleyman Çelebi-Vesiletü'n-Necât*, TDK Yayınları, Ankara, 1954

[99] Hasan Ali Kasır, *Peygamber Şiirleri, Peygamber Şiirleri Güldestesi*, Denge Yayınları, İstanbul, 1997

Rahmeten li'l-âlemîn halk etdi bil Mevlâ anı
Te'âlâ'llah kenz-i irfândır Habîb-i Kibriyâ[100]

Alvarlı Muhammed Lütfi

Kadem-u Sıdk

Bu ifade, sadakat makamı, doğruluk derecesi gibi manalara gelmektedir. Şu âyet-i kerîmede geçmektedir:

"Müminlere, Rab'lerinin üstün sadakat makamı vereceğini müjdele!" (Yunus, 10/2)

Büyük tefsir âlimleri, Katâde, Hasan-ı Basrî ve Zeyd bin Eslem'in görüşüne göre bu ifadeden kasıt Allah Resûlü Efendimiz'dir.

N'ola tâcım gibi başımda götürsem dâim
Kadem-i pâkini ol Hazret-i Şâh-ı Rusûl'ün
Gül-i gülzâr-ı nübüvvet o kadem sâhibidir
Bahtiyâ durma yüzün sür kademine o gülün[101]

Sultan I. Ahmed (Bahtî)

Hemser olamaz sünbül ü şebbû vü menekşe
Ser-tâ-be-kadem bâğ-ı letâfetsin efendim[102]

Şeref Hanım

Ni'metullah

"Allah'ın verdiği nimet, Allah'ın kendisine vahyettiği" manasına gelen bu isim Kur'ân'da şu âyette geçer:

---

100 Alvarlı Muhammed Lütfi, *Hulâsatü'l-Hakâyık*, Alvarlı Efe Hazretleri İlim ve Sosyal Hizmetler Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996

101 **Kadem-i pâk**: Pak ve tertemiz ayak.
Gül-i gülzâr-ı nübüvvet: Peygamberlik bahçesinin gülü.
Heyet, *Büyük Türk Klasikleri*, Ötüken-Söğüt Yayınları, İstanbul, 1992

102 **Hemser**: Aynı değer. **Şebbû**: Şebboy çiçeği.
Şeref Hanım, *Dîvân-ı Şeref Hanım*, İstanbul, 1292

"*Müşrikler Allah'ın nimetini bilmekle beraber, bunları kendilerine veren Allah'tan başkasına ibadet etmekle bu nimetleri inkâr ederler. Onların çoğu işte böyle nankördürler!*" (Nahl, 16/83) Buna göre âyet-i kerîmenin manası şöyle olur:

"Kâfirler Muhammed aleyhisselâm'ın nübüvvetini bilirler, ondan sonra Muhammed'i tekzib ederler." Tefsir âlimlerinden Mücâhid ve Süddî ile dil âlimi Zeccac böyle demiştir.[103]

es-Sırâtu'l-Müstakîm

Sırat-ı Müstakîm, "Dosdoğru yol" manasına gelir. Fatiha suresinde geçen "*Bizi doğru yola, Sana doğru varan yola ilet.*" (Fâtiha, 2/6) âyetindeki sırât-ı müstakîm'den maksadın Efendimiz, onun hayırlı ehl-i beyti ve ashabı olduğu belirtilmiştir.[104] Buradan hareketle Efendimiz'e bu isim verilmiştir.

Kuvvet-i zât-ı ezel dâim seninle müstakîm
Hikmet-i dârü'l-ebed kâim sanadır muhkemât[105]

Nesîmî

el-Urvetu'l-Vüskâ

"Çok sağlam kulp, kopması mümkün olmayan tutamak" gibi manalara gelen bu ifade, şu âyet-i kerîmede geçmektedir:

"*Artık kim tağutu reddedip Allah'a iman ederse, işte o, kopması mümkün olmayan en sağlam tutamağa yapışmıştır. Allah her şeyi işitir, bilir.*" (Bakara, 2/256)

Sülemi gibi bazı âlimlere göre bu kulptan maksat Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem'dir.

---

103 Kastallani, *Mevahib*, 2/52

104 Maverdi, *Tefsir*, Fatiha suresi, 6. âyet

105 *Nesîmî Dîvânı*, yay. haz.: Hüseyin Ayan, Akçağ Yayınları, Ankara, 1990

en-Nâs

Kur'ân-ı Kerîm'de şu âyette geçen ve "insanlar" manasına gelen "Nâs" ifadesinden dolayı Efendimiz'e bu isim verilmiştir:

"*Yoksa onlar Allah'ın lütfundan insanlara (Nâs /Allah Resûlü kastediliyor) ihsan ettiği nimetlere karşı haset mi ediyorlar? Evet, biz Âl-i İbrâhime de kitap ve hikmet verdik, hem de büyük bir hâkimiyet ve mülk verdik.*" (Nisa, 4/54)

Aslında Kur'ân-ı Kerîm'de bunlardan başka, işaret veya delâlet yoluyla Allah Resûlü'nü anlatan bazı sıfatlar ve isimler de vardır. Biz burada Efendimiz'e direk hitap edilen veya işaret edilmek suretiyle O'nun kastedildiği isim ve sıfatlarına yer vermeye çalıştık.

Bunlardan başka Efendimiz'in kastedildiği diğer isim ve sıfatları çalışmamızın beşinci bölümünde bulabilirsiniz.

İkinci Bölüm

HADİSLERDE VE İSLÂMÎ ESERLERDE EFENDİMİZ'İN İSİMLERİ

HADİSLERDE VE İSLÂMÎ ESERLERDE EFENDİMİZ'İN İSİMLERİ

Efendimiz'in İsimleri ile İlgili Hadis-i Şerifler

Efendimiz'in isimlerinin sayısını beş yüze ve bine kadar çıkaran âlimler bulunmaktadır. Tabii ki Efendimiz'in isimleri ile ilgili ana kaynaklarımız her şeyde olduğu gibi Kur'ân ve Sünnettir. Kur'ân-ı Kerîm'de Allah'ın bizzat Efendimiz için seçtiği bazı isimler vardır. Burada hadislerde nakledilen Efendimiz'in isimlerini ele alacağız:

1- Hazreti Cübeyr b. Mut'im (radıyallâhu teâlâ anh) Efendimiz'in isimleri ile ilgili olarak şu hadisi rivayet eder: "Benim beş ismim vardır: Ben Muhammed'im, ben Ahmed'im, ben Allah'ın benimle küfrü mahvedeceği el-Mâhî'yim (mahvedici). Ben Hâşir'im (toplayıcıyım, insanlar benim arkamda haşredilecektir). Ben Âkıb'ım (son gelen), benden sonra peygamber gelmeyecektir."[106]

el-Mâhî, ismi mahveden, yok eden ve ortadan kaldıran demektir. Küfrü ortadan kaldıran veya kendisine tâbi olanlardan kötülükleri kaldıran anlamında kullanılmıştır.

el-Hâşir, toplayan, bir araya getiren demektir. Kıyamet günü önce Peygamber Efendimiz diriltilecek, sonra da diğer insanlar diriltileceklerdir. En kalabalık ümmetin Peygamberi olarak Efendimiz, ahirette bir sığınma makamı, bir nusret eli olarak insanları kendine cezbedecektir.

---

[106] Buhârî, *Menakıb* 17, Tefsir, *Saff* 1; Müslim, *Fezail* 125, (2354); Muvatta, *Esmau'n-Nebi* 1, (2, 1004); Tirmizî, *Edeb* 67, (2842)

el-Âkıb kelimesi ise 'sonuncu' anlamına gelir. "Kendinden sonra peygamber gelmeyecek" demektir. Onun son peygamber olduğuna dair gerek âyet ve gerekse hadis-i şeriflerde hükümler bulunmaktadır.

Efendimiz'in başka isimlerinin de bulunmasına rağmen, bu hadiste bunları "beş"le sınırlamasını İbn Hacer şöyle açıklar: "Benim kendime özel beş ismim var, benden önce bu isimler eski milletlerde büyük ve meşhurlardan kimseye verilmemiştir" demektir.[107]

2- Sahabe-i kiramdan Huzeyfe (radıyallâhu anh) Medine sokaklarından birinde Peygamber Efendimiz'le karşılaşır. Peygamberimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyururlar: "Ben Muhammed'im. Ben Ahmed'im. Ben Rahmet Peygamberi'yim. Ben Tevbe Peygamberiyim. Ben Mukaffî'yim (bütün peygamberlerin en sonunda gelen ve onların yolunda gidenim) Ben Hâşir'im. Ve ben meydan muharebelerinin (melhame) Peygamberi'yim."[108]

3- Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) diğer bir hadislerinde on isminin olduğunu açıklamış ve bunlardan sadece Tâhâ, Yâsîn isimlerini zikretmiştir.[109] Bazı tefsirlerde açıklandığına göre Tahâ, "ey Tâhir!" yani ey temiz kişi; Yâsîn ise, "ey Seyyid!" yani ey efendi demektir.[110]

4- Başka bir rivayette, kendisine verilen beş isimden âlemlere rahmet olarak gönderildiği için; 1) "Resûlu'r-Rahme, Resûlu'r-Râhe" isimleriyle yâd edilmiştir. Cihada memur olması hasebiyle de 2) "Resûlu'l-Melâhim" adını almıştır. 3) "el-Mukaffî" ismi diğer peygamberlerin peşinden gelip sonuncusu olduğu, 4) "el-Kayyim", sünnetini tesis ettiği, 5) "el-Kusem", insanları hayırda toplayıcı olduğundan dolayı kendisine isim olarak verilmiştir.[111]

---

107 *Fethu'l-Bârî*, 10/338, Hadis No: 3268

108 Tirmizî, *Şemail*, 1/412, Hadis No: 362; Beyhakî, *Şuabu'l-İman*, 3/439

109 el-Kâdî İyâz, *eş-Şifâ*, I, 448-450

110 Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyan*, Yâsin 1; Tâhâ 1; İbn Kesir, *Tefsir*, Yâsin 1; Tâhâ 1

111 el-Hakim'den naklen el-Kâdî İyâz eş-Şifâ, I, 449; Irakî, *Tahricu Ehadisi İhyâ*, 6/170; Suyutî, *Tenviru'l-Havâlik*, 1/726.

Netice:

Bu rivayetlerin bazısında beş, bazısında altı isim zikrolunmuştur. Fakat bu, "Efendimiz'in şerefli isimleri sadece bunlardan ibarettir." demek değildir. Belki murad, "Bu isimler Resûlullah Efendimiz Hazretlerine mahsus isimlerdir; ondan başka kimse daha önce bu isimlerle anılmamıştır." yahut "Geçmiş ümmetler arasında meşhur olan isimler bunlardır." demektir. Yoksa Allah Resûlü'nün bunlardan başka pek çok şerefli isimleri ve sıfatları vardır.[112]

Mahmûd, Hâmid

Peygamber Efendimiz, Mahmud ismiyle Zebur'da anılmıştır. Allah Teâlâ Hazretlerinin isimlerinden biri de Hamîd'dir. Bunun manası "övgüye en çok mazhar olan, en çok övülen" demektir. Dolayısıyla Allah'ın Hamîd isminin manası "Mahmûd" demektir. Tabii ki Hamîd ismi Mahmud'dan daha fazla övülmeye layık manasınadır. Allah Teâlâ'nın bu isimle muttasıf olması, O'nun kendine hamd etmesinden, kullarının da O'na hamd etmesindendir.

Şüphesiz olarak en kâmil manada Mahmud olan, Hak Teâlâ Hazretleri'dir. Efendimiz de hamde lâyıktır. Ama bu liyakatte hiçbir mahlûk ile kıyaslanmayacak olanı Allah Teâlâ'dır.

Sen Ahmed ü Mahmûd ü Muhammedsin efendim,
Hak'dan bize Sultân-ı müeyyedsin efendim!..[113]

Şeyh Gâlib

Ahmed ü Mahmûd u Kâsım şâh u sultân-ı rusül
"Küntü kenz"in ma'deni hem keşf-i hall-i müşkilât[114]

Nesîmî

112 Kastallâni, a.g.y. Hadisler için ayrıca bkz. Ali el-Müttakî, *Kenzu'l-Ummal*, 11/462-463, Hadis no: 32165-32174

113 *Şeyh Gâlib Dîvânı*, haz.: Muhsin Kalkışım, Akçağ Yayınları, Ankara, 1994

114 **Keşf-i hall-i müşkilât**: Sıkıntıları çözüp bitirmek.
Nesîmî Dîvânı, yay. haz.: Hüseyin Ayan, Akçağ Yayınları, Ankara, 1990

el-Mâhî

Manası hadîs-i şeriflerde geçtiği üzere "küfürleri mahvedici", demektir.

Peygamberimiz gönderildiği zaman, bütün yeryüzündeki insanlık bir kısmı müstesna hep küfür üzere idi. Kimi putperest idi. Kimi sapıklığa düşmüş Yahudi ve Hıristiyan idi. Kimisi, ne Allah ne de ahiret bilirlerdi. Bazıları yıldızlara, bazıları ateşe, bazıları da başka şeylere taparlardı. Filozoflar nebilerin getirdikleri din hükümlerini bilmiyorlar, hatta okumuyorlardı. Peygamberimiz yeni ve en son din ile gelince bütün bu bâtıl inançlar mahvoldu. Hüküm ve galebe Efendimiz'in oldu. Allah Resûlü'nün Mâhî ismi işte o eski hak olmayan din ve inanışları mahv edip yok ettiğini anlatan bir isimdir.

Efendimiz'in bu isminin tecellisinin Cehennem ateşinde görüleceği de bildirilmiştir. Yani Efendimiz'in şefaatine hürmeten ateş sakinleşecek ve sönecektir.[115]

O koşsun, aydınlığın nûru mahvetsin onu
Ebedî hüsran olur şirkin ve küfrün sonu

İzinden gitmeyenler İblis'e yâr olurmuş
Yurdu harab u türap ve tarumâr olurmuş[116]

Ahmet Efe

el-Hâşir

Hâşir, "toplayan" manasına gelir. Efendimiz'in şöyle bir hadisi vardır. "İnsanlar benim ayağımın altında haşrolacaklardır."[117] Yani, "Benim getirdiğim dinin, risaletin ve sünnetin etrafında bir araya geleceklerdir." demektir. Bu, Efendimiz önde, insanlar arkada olarak O'nun getirdiği din üzere toplanacakları manasına da gelir.

---

115 Bkz.: Kastallani, *Mevahib*, 2/51

116 Ahmet Efe, *Can Gazeli*, s. 12-18, Esra Sanat Yayınları, Konya, 1994

117 Buhârî, *Menakıb*, 15

Bu hadisi "Kıyamet'te insanlar Efendimiz'in önünde toplanacaktır." şeklinde anlamak da mümkündür. Efendimiz'in ehl-i kitabı hicret yurdu Medine'den çıkarması da O'nun Hâşir olma özelliği ile ilgilidir.

Bütün insanlar, Efendimiz'in sünnetine sarılmış ve getirdiği din etrafında toplanmışlardı. Bu isim de Efendimiz'e bundan dolayı verilmiştir.

Himâyetinle çıkar rûz-i haşrde gâlib
Sipâh-ı havfe recâ yâ Muhammed-i Arabî[118]

Nâbî

el-Âkib

Bu isim, "en son gelen" manasına gelir. Efendimiz'den başka ne kadar Peygamber varsa O, hepsinden sonra gelmiştir. Yani bu isim Efendimiz'in son Peygamber olmasını anlatır.

Evet, Efendimiz, peygamberlerin en son gelenidir. O'ndan sonra peygamber olmaz. Sanki o, mektûp bitince vurulan mühür gibidir. Bunun için mutlak olarak bu isimle adlandırılmıştır. Yani "peygamberlerin en sonu, onların akabinde gelen", demektir.

Esselâm ey Ahmed-i Muhtâr olan son Nebî
Esselâm ey menbağ-ı esrâr olan son Nebî
Esselâm ey gül yüzü Yûsuf'u hayran eden
Esselâm ey her ismi ezkâr olan son Nebî[119]

Ahmet Efe

el-Mukaffî

Efendimiz, diğer bütün peygamberlerden sonra geldiği için bu isimle vasıflanmıştır. Mukaffî "sonradan gelen" anlamındadır.

---

118 Cihan Okuyucu, *Nâbî*, s. 116-123, Timaş Yayınları, İstanbul, 2001
119 Ahmet Efe, *Can Gazeli*, s. 12-18, Esra Sanat Yayınları, Konya, 1994

Mukaffî, şu manayı da içerir: "Kendinden önce geçenlerin izince yürüyen." Evet, Allah O'nu önceki resüllerin yolundan yürütmüştür. Öyleyse bu isim, "önceki peygamberlerin izince gidip, onların hitamında arkalarından ayrı yolla gelen" manasına gelmiş olmaktadır.

Her hâlin dem vurur ilm-i ledünden,
Âlemlere inen son rahmet budur.[120]

Bahattin Karakoç

Nebiyyü't-Tevbe

Allah Resûlü'nün içinde doğup büyüdüğü ortamda insanlar hem inanç hem sosyal, kültürel ve aile hayatı, hem de insanlığın temel değerleri açısından büyük bir sapıklık içinde bulunuyorlardı. İnsanlığın, kendisinin hidayet rehberliğinde doğru yola dönmüş olması hasebiyle Efendimiz'e Nebiyyü't-Tevbe denilmiştir.

Tevbe'nin kelime anlamı "dönmek" demektir ki insanlığın doğru yola dönmesine vesile olması açısından Efendimiz "Nebiyyu't-Tevbe" ismiyle yâd edilmiştir.

Zaten Efendimiz bir hadislerinde Tevbe Peygamberi olduğunu açıkça bildirmiştir.[121]

İlm ile hilm ü hayâ ve tövbe ve zühd ü verâ
Halka fazlından erişti rûze ve hacc u zekât[122]

Nesîmî

Nebiyyü'l-Melhame, Nebiyyü'l-Melâhim

Melhame kelimesi savaş ve kıtal demektir. Melâhim de bu kelimenin çoğuludur. Efendimiz'e gaza ve cihad peygamberi mana-

120 Bahattin Karakoç, *Menzil*, Dolunay Yayınları, İstanbul,

121 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/395

122 **Rûze**: Oruç.

Nesîmî Dîvânı, yay. haz.: Hüseyin Ayan, Akçağ Yayınları, Ankara, 1990

sında bu isim verilmiştir ki bu sıfat hadislerde geçmektedir.[123]

Evet, insanlar ile Allah arasındaki engelleri ortadan kaldırmak manasına gelen cihadı en iyi temsil eden insan Efendimiz'dir.

Hele çıksın karşına küfr ile, tekfîr ile
Zulmü zelîl edersin gelse bin tedbîr ile
Meydan-ı gazâların ses verir tekbîr ile

Melekler bir ağızdan der ki: "Allahü ekber!.."
Yerle bir etmektedir şirki, "Allahü ekber!.."
…
Hem savaş, hem rahmetin Peygamberi Sensin, ey
Âlemin cânı Nebî, bu sevda en büyük şey...[124]

Ahmet Efe

Nebiyyü'r-Rahme

Efendimiz, rahmet peygamberidir ki bu isim Efendimiz'in bütün insanlığa bir rahmet olduğunu bildirmektedir.

"Biz seni âlemlere ancak bir rahmet olarak gönderdik." mealindeki âyette de bildirildiğine göre Allah Resûlü sadece insanlara değil bilip bilemediğimiz kaç âlem varsa hepsine birden rahmet olarak gönderilmiştir. Bir hadiste de Efendimiz kendisini Rahmet Peygamberi olarak böyle adlandırmaktadır.[125]

Efendimiz'in bir önceki isminde geçtiği üzere O, bir mücadele peygamberi olmakla birlikte aynı zamanda bir rahmet peygamberidir. Bu iki isim arasındaki bağlantıyı şu şekilde kurmak mümkündür: Allah Teâlâ, Efendimiz'i insanları Hakk'a ulaştırması için göndermiş ve O'nu mucizelerle teyid buyurmuştur. Fakat bundan yüz çeviren kimselere karşı da kendi ismini yüceltme adına savaşa izin vermiştir. Yani asıl olan barış olsa da

123 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/405
124 Ahmet Efe, *Can Gazeli*, s. 12-18, Esra Sanat Yayınları, Konya, 1994
125 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/395

insanlar ile Allah arasındaki engeller, ancak savaş yoluyla ortadan kaldırılabiliyorsa o taktirde bu yola da başvurulabileceğini belirtmek gerekir.

Vücûd-ı rahmet-âsârın tulû'u zulmet-i küfrü
Giderdi cümle îmân âşinâdır yâ Resûlallâh[126]

Sultan III. Ahmed (Necîb)

Senin büyük rahmetin âb-ı hayât, ben susuz;
Bir damlası olmazsa ölürüm, cân veririm.[127]

Mevlânâ Hâlidi Bağdâdî

Çalab nûrdan yaratmış cânını Muhammed'in
Âleme rahmet saçmış adını Muhammed'in[128]

Yunus Emre

el-Emîn

el-Emin, "güvenilir, kendisine herkesin güvendiği kimse, etrafına güven telkin eden" manalarına gelir.

Bu isme âlemde en lâyık olan, İki Cihan Serveri Efendimiz'dir. Çünkü O, Allah'ın vahyine ve dininin emanetine güvendiği kişidir. O bütün göktekilerin ve yerdekilerin emîn'idir. Bunun için peygamberlik gelmeden bile kavmi O'na Emin diye ad (lakap) takmıştı.

Eyâ güzîn-i beşer sen Habîb ü ben acemî
Ve yâ Emîn-i zemân sen fasîh ü benden lâl[129]

Necâtî

126 *Sultan Şairler*, haz.: Mustafa Isen, A. Fuat Bilkan, Akçağ Yayınları, s. 213, Ankara, 1997

127 *Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin Dîvânı ve Şerhi*, haz. Sadreddin Yüksel, Sabah Gazetesi Kültür Yayınları, İstanbul, 1977

128 Yunus Emre, *Güldeste*, haz.: Sevgi Gökdemir, Ayvaz Gökdemir, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1000 Temel Eser Serisi, Ankara, 1996

129 İskender Pala, *Necâtî*, s. 26-36, Timaş Yayınları, İstanbul, 1998

eş-Şekûr, eş-Şekkâr

Bu isim, Cenâb-ı Hak için, "az amele karşı çok sevap veren, kendisine itaat edenleri öven, kendisine yapılan şükürlere karşılık veren" manalarına gelmektedir.

İsrâ suresinde bu sıfat, Nuh aleyhisselâm için geçmektedir: "*… Şunu bilin ki Nûh çok şükreden bir kul idi.*" (İsrâ, 17/3)

Efendimiz de, gelmiş geçmiş bütün günahları affedildiği halde ayakları şişinceye kadar ibadet etmesinin sebebi sorulunca şunları söylemişti: "Allah'ın en çok şükreden (Şekûr) kulu olmayayım mı?"[130]

Bir hadiste de Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Allah'ım! Beni sana çok şükreden (Şekkâr) bir kul eyle…."[131]

Efendimiz için bu ismin manası da şöyle olmaktadır: Allah'ın nimetlerine karşı en çok şükreden, kadr ü kıymetini en iyi bilen, bu nimetlerin daha da artması için en çok çalışan…

Dedin ki: "Şükreden kul olmak istemem mi ben?"
Rabbin ihsan buyurdu: Hurma, üzüm, nar Sana![132]

Mustafa Necati Bursalı

en-Nakîb

Nakîb, "Kavmin reisi, koruyucusu, işleri yürüteni, adeta güvenlik sorumlusu" demektir.

Şöyle bir vak'a anlatılır: Medine halkından Benî Neccâr topluluğunun nakîbleri Ebu Ümame Es'ad b. Zürâre vefat edince o kavim, Ondan sonra nakib tayin etmemişlerdi. Bunun üzerine Efendimiz: "Sizin nakîbiniz benim", buyurmuştur.

---

130 Buhârî, *Enbiya* 54

131 Tirmizî, *Daavât*, 103; İbn Mace, *Dua* 2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/227

132 Beyan Dergisi, Mayıs 2002

Bu olayı Neccaroğulları hep bir iftihar vesilesi yapmışlar, bu şerefli söz ile iftihar etmişlerdir.

ed-Dahhâk, ed-Dahûk

Yiğit, şecaat sahibi, kahraman, Allah yolunda mücahede eden, düşmanını öldüren manasına gelen bu kelime, bazı kitaplarda Efendimiz'in ismi olarak geçer.[133]

Bu ismin Efendimiz'in el-Kattâl ismiyse eş bir ismi olduğu için birinin diğerinden ayrılmayacağını söyleyenler de olmuştur. Çünkü O (sallallâhu aleyhi ve sellem) mü'minlerin yüzüne güleçtir, asık süratlı, öfkeli, kızgın çehreli, ekşi yüzlü, sert çehreli değildir. Allah düşmanlarını cezalandırmada ise asla O'nu kimsenin kınaması geri çeviremezdi. O böyle bir yapıya sahipti.[134]

el-Atûf

el-Atûf isminin manası "şefkati çok" demektir. Efendimiz, ümmeti üzerine olan şefkat ve merhametinin çokluğu sebebiyle bu isimle yâd edilir olmuştur.

Kur'ân'da Efendimiz'in, ümmeti üzerine çok titrediği değişik âyetlerde anlatılır:

"Size kendi aranızdan öyle bir Peygamber geldi ki zahmete uğramanız ona ağır gelir. Kalbi üstünüze titrer, müminlere karşı pek şefkatli ve merhametlidir." (Tevbe, 9/128)

"Şimdi, bu söze inanmazlarsa, demek sen onların ardına düşüp nerdeyse kendi kendini yiyip tüketeceksin!" (Kehf, 18/6) Bu âyet, Hz. Peygamberin (sallallâhu aleyhi ve sellem) tebliğ görevine ve insanların hidâyete gelerek ebedî helâkten kurtulmaları dâvasına ne kadar gönülden bağlandığını ifade eder.

---

133 Kastallani, *Mevahib*, 2/51

134 İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye, *Zadu'l-Mead*, 1/123

"Onlar iman etmiyor diye üzüntüden nerdeyse kendini yiyip tüketeceksin." (Şuarâ, 26/3)

Efendimiz'in hayat-ı seniyyeleri de incelendiğinde O'nun şefkat âbidesi bir nebi olduğu apaçık görülecektir.

en-Nâşir

Nâşir, "yayan, neşreden, dağıtan" gibi manalara gelmektedir. Bu ismin Efendimiz'e verilme sebebi, İslâm'ı, dinin hükümlerini yayması dolayısıyladır.

Zülfün teline kıymet olmaz cihân serâser
Neşreylemiş dû-kevne mûyin anber-i sârâ[135]

Alvarlı Muhammed Lütfi

Sâhibü'l-Miğfer

Miğfer, sözlükte başa giyilen tolgaya derler ki, zırh gibi örmeden olur. Resûlullah Efendimiz, gazalarda mübarek başına miğfer giydiklerinden dolayı kendilerine bu ismin verildiği söylenmiştir.

Rüknü'l-Mütevâzıîn

Rüknü'l-Mütevazıîn, "alçak gönüllülerin en büyüğü, tevâzunun esası" manasına gelmektedir. Hayatına bakıldığında Efendimiz'in tevazu ehlinin reisi olduğu görülür. Hatta tevazuu o derecede idi ki, mübarek gömleğini yamar, ayakkabısı yırtılsa onu diker ve evini süpürürdü.

Hakk'ın mahlûkuna rıfk u tevâzu' eyleyip lillâh
Ederdi cümle halka lûtf u ihsân ol kerem-kânı[136]

Erzurumlu İbrahim Hakkı

---

135 **Serâser**: Baştanbaşa. **Dû-kevn**: Dünya ve ahiret. **Mûy**: Tüy, kıl. Yağmur Dergisi, sayı: 15, Nisan-Mayıs-Haziran 2002

136 Erzurumlu Ibrahim Hakkı, *Dîvân-ı İbrâhîm Hakkı Erzurûmî*, İstanbul, 1263

el-Mekîn

"Allah katında değeri ve derecesi çok yüksek olan" manasına gelen bu isim de Efendimiz'in isimleri arasındadır.

Her vakit namazda okunan ezanda Allah'ın ismi ile beraber Peygamberimizin ismi de hep yan yana zikredilmektedir. Bu, Efendimiz'in isminin yüceliğine, Allah'ın O'na ne kadar değer verdiğine ve O'nun Allah katındaki yerine işaret eder.

el-Mekkî

el-Mekkî, "Mekkeli" manasına gelir. Efendimiz'in mensubiyetini yani nisbesini ifade eden bir kelimedir. Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm), Mekke'de doğmuş, orada büyümüştür. Mekke, Allah'ın haram kıldığı, bereket diyarı, hidayet menşei bir yerdir. Allah Resûlü, ikamet olarak da nübüvvet olarak da Mekkî'dir yani Mekkelidir. Efendimiz'e kıble olarak Mekke'nin gösterilmesi ve oraya tevcih buyurulması da nübüvvetinin Mekkeli olduğuna işaret eder.

el-Medenî

Efendimiz'in bu özelliği de O'nun Medine'ye nisbet edilmesini anlatır. Yani el-Medenî "Medineli" manasına gelir.

Medine, hicret diyarı ve Efendimiz'in uzun müddet ikamet ettiği bir yerdir. Buranın toprağı, Efendimiz'in mübarek azalarına yakın olmakla ayrı bir hususiyet kazanmıştır.[137]

Çün doğup tuttu cihan yüzünü hüsnün güneşi
Kim ola sevmiye bu vech ile sen mâh-veşi
Türk ü Kürd ü Acem ü Hind bilir bunu ki sen
Hâşimîsin Arabîsin Medenîsin Kureşî[138] Rûşenî

137 Kastallani, *Mevahib*, 2/56

138 **Mâh-Veş**: Aya benzer., ay gibi.

Tarih İçinde Hicret ve Na'tlar Antolojisi, Türkiye Millî Kültür Vakfı Yayınları, s. 21, haz.: Türkiye Millî Kültür Vakfı Kültür Komitesi, İstanbul, 1982

Üçüncü Bölüm

GEÇMİŞ KİTAPLARDA EFENDİMİZ'İN İSİMLERİ

GEÇMİŞ KİTAPLARDA EFENDİMİZ'İN İSİMLERİ

Tîb, Mâzmâz

Mâzmâz ismi İbranicedir. İslâm'a giren bazı Yahudi âlimlerinden nakledilmiştir ki, manası "tîb tîb" yani "çok güzel kokulu" demektir.

Resûlullah Efendimiz Hazretlerinin güzel kokulu olduğu ve bütün temizlerin en yücesi olduğu şüphesizdir. Buna, mübarek terinin çok güzel kokulu olması yeterli bir delildir. İnsanlar, O'nun misk-ü ammer terini koku olarak sürünmek için alırlardı. Evet, bütün kâinat, O'nunla yücelir, bütün kalpler O'nunla gıdalanır ve hoş olurdu.

Kusem, Kasûm

Bu isimlerin manası Kadı İyâz'ın belirttiğine göre, "bütün hayırları kendinde toplayan" demektir. Bunun yanı sıra insanları hayırda toplamasından, verip ihsan etmesinden dolayı da bu sıfatı aldığı belirtilmiştir.

Efendimiz şöyle buyurmaktadır ki:

"Bana melek gelerek şöyle dedi: "Sen bir kusemsin." (Yani toplayıcı)[139]

---

[139] *Şifa*, s. 234; Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, 16/97; Kastallani, *Mevahibu'l-Ledünniyye*, 2/53

Bu isim, Efendimiz'in Arapçadaki el-Câmi' ismine tekabul etmektedir. "Bütün hayırları kendinde toplayıcı" manasına gelen bu sıfat, fazilet ve güzel ahlâkı tamamlamak üzere gönderilmiş olan Efendimiz'in en câmi' sıfatlarından birisidir.

Himtâyâ, Himyâtâ

Himyâtâ veya Himtâyâ, Haremi koruyan, himaye eden manasına gelmektedir.

İbn-i Esir el-Herevî der ki: "Kâ'b'ın (radıyallâhu anh) rivayet ettiği bir hadiste şu kayıtlar geçmektedir: "Semâvî kitaplarda Resûlullah Hazretlerinin şerefli isimleri Muhammed, Ahmed ve Himyâtâ'dır."

Ebu Amr da şöyle der: "İslâm'a giren Yahudi âlimlerinin bazısından bu ismin manasını sordum. Dediler ki: Manası, "Haremi haramdan korur ve helâle izin verir", demektir."

Ahyed, Uhîd

Bu ismin meşhur okunuşu Ahyed, fakat bazı eski Şifa nüshalarında okunuşu Uhîd şeklindedir.

İmam-ı Nevevi Tehzibü'1-Esmâ adlı kitabında İbn-i Abbas (radıyallâhu anh) Hazretlerinden Resûlullah Efendimiz'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Benim adım Kur'ân'da Muhammed'dir. İncil'de Ahmed, Tevrat'ta da Ahyed'dir. Ben Ahyed ismiyle şunun için isimlendirildim ki, cehennem ateşini ümmetimden başka tarafa, (bölgeye, yöne) çeviririm."[140]

Hâsılı bu isim, Efendimiz'in, dünyada hidayetiyle, âhirette de şefaatiyle ümmetini cehennem ateşinden koruyacağını anlatan bir isimdir.

---

[140] Ali el-Müttaki. *Kenzu'l-Ummal*, 1/356

Münhaminnâ, Mawhamana

Bu isim, Menhamennâ şeklinde de okunmuştur. Bu ismin Süryanîce'de mânası "Muhammed" demektir.

Hz. Peygamber (aleyhisselâm) bir hadisinde: "Benim adım yerde Muhammed, göklerde ise Ahmed'dir" buyurur. Bu iki isim de çok övülen mânasında olup mânaları birbirine yakındır. Yuhanna İncili 14,16 cümlesinde geçen, "Parakletos" sözünü Hıristiyanlar "teselli edici" diye çevirirler. (Oysa bu manalara gelmez.)[141] Bu kelime, Hz. Îsâ'nın yaşadığı çevrenin dili olan Aramice'de Mawhamana'nın tam Yunanca karşılığı olan Periklitos (çok övülen) isminin bozulmuş şeklidir. (Hz. Îsâ zamanında Yahudiler İbranîce değil, Aramîce konuşurlardı).

Periklitos ile Parakletos fonetik olarak birbirine yakın olduğundan bazı çevirmenlerin veya sonraki dönemlerdeki kâtiplerin bu iki kelimeyi birbirine karıştırdıkları anlaşılıyor. Müslümanlar burada, Hz. Muhammed'in (aleyhisselâm) müjdelendiğini görürler. 8. asır tarihçilerinden İbn İshak mezkûr İncil cümlesini naklederken "Biriklitus" diye yazmış ve bunun Rumcada "Muhammed" mânasına geldiğini söylemiştir. Kim bilir, muhtemelen onun devrindeki İncillerde Parakletos yerine Periklitos yazılı idi.[142]

Mukîmü's-Sünne, Kayyim

Efendimiz'in bu ismi, "Sünneti ikame eden, ayakta tutan, sünneti yaşatan" manalarına gelir.

Kâdî İyaz'ın Şifâ adlı eserinde zikredilen bu isim ile ilgili Hazret-i Dâvûd aleyhisselâm'ın şöyle dua ettiği bildirilir: "Al-

---

141 Bkz.: Nusret Çam, *Tevrat ve İncil'e Göre Hz. Muhammed*, s. 278

142 Suat Yıldırım, Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meali, Saf suresi 6. âyet. Evet, doğrusu da bu olmalıdır. Bkz.: *Tevrat ve İncil'e Göre Hz. Muhammed*, s. 282

lahım, fetret zamanında sünneti ikame eden (ayakta tutan) Muhammed'i (aleyhisselâm) bize gönder."[143] Böylece bu şerefli isim Hazret-i Dâvûd'un duasından alınmıştır.

Mütevekkil

Efendimiz'in "tevekkül eden" manasına gelen ismidir. Bu ismin Tevrat'ta geçtiği de belirtilir:

Abdullah b. Amr naklediyor: Nebi'nin (sallallâhu aleyhi ve sellem) Tevrat'taki sıfatını şöyle okudum: "Muhammed Allah Resûlü'dür. Kulum ve elçimdir. Ben O'nu mütevekkil diye adlandırdım. Ne anlayışsızdır ne de katı kalpli. Sokaklarda bağırıp çağıran biri değildir. Kötülüğe kötülükle karşılık vermez. Af edip bağışlar. Eğri sapık milletleri kendisi ile doğrultmadıkça O'nun canını almayacağını, tâ ki onlar "Lâ ilahe illallah" deyinceye kadar."[144]

Bu isme en lâyık olan Efendimiz'dir. Çünkü dini insanlar arasında yerleştirmek için hiç kimsenin yapamayacağı şekilde Allah'a tevekkül edebilen ancak o olmuştur.

el-Ümmî

el-Ümmî, "okuyup yazma bilmeyen" manasına gelir. Ümmî, aynı zamanda Mekke'nin diğer bir adı olan Ümmü'l-Kurâ'ya (şehirlerin anasına) nisbet edilen, yani Mekke'ye mensûp olan, Mekkeli anlamına da gelir.

Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyrulmaktadır: "*İşte böylece sana da emrimizden bir rûh vahyettik. Halbuki sen daha önce kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Lâkin Biz onu, kullarımızdan dile-*

---

143 Şifâ, 2/54

144 Buhârî, *Tefsir* 3; *Buyû'* 50; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2/174, 448

diklerimize doğru yolu gösteren bir nûr kıldık. Sen gerçekten insanlara doğru yolu gösterirsin." (Şura, 42/52)

Efendimiz'in bu ismi en-Nebiyyu'l-Ümiyyi'l-Arabî olarak semâvî kitaplarda da geçmektedir.[145]

Burada belirtmek gerekir ki Allah adeta kendi eliyle yazdığı kitabı Efendimiz'e okutturmaktadır. Bu manada Allah Resûlü'nün hiçbir kimsenin yazdığı kitabı okumaya ihtiyacı olmadığını, bunun da bir mucize olduğunu belirtmek gerekir.

Sâhibu'l-Kadîb

Kadîb, sözlükte ağaç dalı manasına gelmektedir. Bu isim İncil'de şu şekilde geçmekte ve açıklanmaktadır: Onun yanında demirden bir kadîb vardır ki, onunla savaşır. Ümmeti de böyledir. Yani netice olarak burada kılıç kastedilmektedir.

Ve yine hidayete vesile olması açısından Efendimiz'in savaş etmesine izin verildiğini anlatmaktadır.

Bu isim semâvî kitaplarda da geçmektedir.[146]

Sâhibü'l-Hirâve

Hirâve, sözlükte asâ ve sopa için kullanılan bir kelimedir. Bazı rivayetlerde Efendimiz Hazretlerinin elinde asâsı bulunurdu. Onu önünde tutarak götürürlerdi. Bir yerde namaz kılacak olsa önüne koyar, ona doğru namaz kılarlardı. Ayrıca âsânın bir tevazu işareti olarak değerlendirilebileceğini bildiren âlimler de bulunmaktadır.

Bu isim, Efendimiz'in bir sıfatı olarak semâvî kitaplarda da geçmektedir.[147]

---

145 İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 2/78; İbn Asakir, Tarih-i Dımaşk, 3/397
146 İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 2/78; İbn Asakir, Tarih-i Dımaşk, 3/397
147 İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 2/78; İbn Asakir, Tarih-i Dımaşk, 3/397

Sâhibü't-Tâc, Sâhibu'l-İmâme

Bu isimde geçen tâc kelimesinden kasıt "imâme" yani "sarık"tır. O halde ismin manası "sarık sahibi" olmaktadır. Sarık, Efendimiz zamanında sadece Araplar arasında kullanıldığından Efendimiz'in bu isimle yâd edildiği ifade edilir.

Bu ifadeler semâvî kitaplarda da geçmektedir.[148]

Sâhibu'l-Cemel, Sâhibu'l-Midraa, Sâhibu'n-Na'leyn

Sahibu'l-Cemel, "deve sahibi, deveye binen" anlamına gelir. Sâhibu'n-Na'leyn de takunyaları olan, iki ayakkabı sahibi manalarındadır. Bu iki isim Efendimiz'in tevazusu nedeniyle verilmiş olabilir. Sâhibu'l-Midraa da "zırh sahibi, savaşlarda zırh kullanan" manasına gelen bir isimdir ki bu üç ismin de Hz. İsa'ya Allah tarafından söylendiği ve Efendimiz'i tasdik etmesi istendiği bildirilmektedir.[149]

Ahmed

Himda, "Ahmed" manasına gelir. Yunancadaki Periclytos kelimesi Himda'nın Grekçeye tercüme edilmiş şekli olmalıdır. Bu kelime, "şanı, şöhreti en yüksek ve en çok hamdeden" manasına gelmektedir.[150]

Bu Ahd-i Atik'te şöyle geçer: " ...ve bütün milletlerin Himda'sı (Ahmed'i) gelecektir."[151]

---

148 İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 2/78; İbn Asakir, Tarih-i Dımaşk, 3/397

149 İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 2/78; İbn Asakir, Tarih-i Dımaşk, 3/397

150 Bkz.: Nusret Çam, *Tevrat ve İncil'e Göre Hz. Muhammed*, s. 22-29; 193-198, Nil Yayınları, İzmir 1992

151 Ahd-i Atik, *Haggay*, 2/7

Resûl

Tevrat'ta sözü edilen Şiloh, şâluh (gönderilmiş kimse, resûl, haberci) veya şiluah, şâluah (Allah'ın Resûlü) veyahut Şilya (barış, güven, sessizlik) kelimeleriyle alakalıdır. Şilo'nun kelime manası, saltanat ve şeriat sahibi, büyük ve kanun koyucu otoritesi olan, milletlere hükmeden şahıs gibi manalara gelmektedir.[152]

"Şilo gelinceye kadar, Saltanat Âsası Yahuda'dan, Hükümranlık âsası da ayaklarının arasından ayrılmayacaktır. Ve insanların itaati de O'na olacaktır."[153]

İnsanoğlu

Tevrat'ta geçen Barnaşa, "insanoğlu" manasına gelmektedir. Efendimiz, Tevratta geçen Daniel'in rüyâsında sözü edilen insanoğludur.[154]

Bu isim, Tevrat'ta şu şekilde geçer: "Yeryüzünün bütün kavim ve milletleri, O'nun yani Barnaşa'nın veya en yüce olanın sevgili kullarının hizmetine gireceklerdir."[155]

Bu isim İncilde de şöyle geçer: "İnsanoğlu, hizmet edilmeye değil, hizmet etmeye geldi."[156]

---

152 Şilo kelimesinin Hz. Muhammed'i işaret ettiği ile ilgili olarak "*Tevrat ve İncil'e Göre Hz. Muhammed*" adlı kitabın 60-73. sayfalarındaki üç tevcihe bakılabilir. Bu kitap prof. Abdülahad Dâvûd'un "Muhammed in the Bible" adlı eserinin Nusret Çam tarafından Türkçeye kazandırılmış şeklidir.

153 Eski Ahid, *Tekvin*, 49/10

154 Daniel, VII/13

155 Tevrat, *Tekvin*, XV/18-21

156 Matta, XX/28

Efendi (Adon)

Hz. Dâvûd'un şiire benzer şöyle bir sözü vardır: "YaHVaH, Adon'a dedi ki: Düşmanlarını ayaklarının altına basamak yapıncaya kadar sağımda otur."[157]

Bu ifadedeki YaHVaH, Rab ve Allah manasınadır. Fakat Adon bütün tercümelerde yine Rab olarak tercüme edilmiştir. Oysa Adon, kumandan, bey, efendi, emir, seyyid gibi anlamlara gelmektedir. Dolayısıyla bu kelimeyi Efendi olarak tercüme etmek uygundur.

Burada Hz. Dâvûd'un (aleyhisselâm) Efendim diye hitap ettiği şahsın da Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz olduğu belirtilmiştir. Allah'tan sonra insanlığın en şereflisi hariç hiçbir varlığın Hz. Dâvûd'un efendisi olduğu kabul edilemez. O halde "Allah'ı görüp kavrayabilme kabiliyetine sahip bir kimsenin bu hususta bütün insanların en şereflisi, en çok övülmüşü ve en beğenileni olmalıdır" şeklindeki bir mantık makuldür. Burada sözü edilen Efendi'nin Seyyidu'l-mürselin olan Hz. Muhammed'in olması kuvvetle muhtemeldir.[158]

Bâraklît, Fâraklît

Bu iki ismin manası, "Hak ile bâtılın arasını ayırıcı, Hakk'ın ruhu" demektir. Bu sıfat İncil'de geçmektedir ve Efendimiz kastedilmektedir.

Bu iki isim, "hamdeden, Fâruk ve hakperest" mânalarına da gelmektedir.

---

157 Mezmurlar, III. Bab; Ayrıca bkz.: Matta, XXII/14; Markos, XII/36; Luka, XX/42

158 Buradaki "Efendi" kelimesinin Hz. Muhammed için kullanıldığını delilleri ile ispat eden şu esere bakılabilir: Nusret Çam, *Tevrat ve İncil'e Göre Hz. Muhammed*, s. 104-119

el-Müşeffah

Bu isim, Müşakkah şeklinde de okunmuştur. Bu da Süryanîce'de Mahmûd, yani "övülmüş" manasına gelmektedir.

Netice

Bunlardan başka karinelerle Kutsal kitaplarda geçen ve zamanla tevil edilerek başka anlamlar kazanan pek çok kelime bulunmaktadır. Bunların bazıları da Efendimiz'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) işaret etmektedir. Mesela Hz. Yahya'nın haber verdiği kuvvetli peygamber, "Kendisinden sonra gelecek ve önünde eğilip pabuçlarının iplerini çözmeye dahi layık olamayacağı kadar büyük ve muhteşem bir peygamber" gibi ifadeler de Allah Resûlü'nü anlatmaktadır. Biz burada konuyu ayrıntısıyla ele almadığımız için bu kadarla yetiniyoruz.[159]

---

[159] Bu konuda bkz.: *Nusret Çam, Tevrat ve İncil'e Göre Hz. Muhammed*, Nil Yayınları…

Dördüncü Bölüm

ÜMMETİN EFENDİMİZ'E VERDİĞİ İSİMLER

ÜMMETİN EFENDİMİZ'E VERDİĞİ İSİMLER

Burada bir alan araştırması ile ümmetinin Efendimiz'e olan sevgilerinin ifade şekillerine yer vermek istiyoruz. Salavat, na't, makale ve İslâmî pek çok kitapta İki Cihan Serveri için kullanılan tavsif, sıfat ve ifade kalıpları, zamanla adeta onun birer ismi veya sıfatı olmuştur. Bunların tadı bir başkadır. Bu isimler insanı bir başka doyurmaktadır. O yüzden bu bölümde Efendimiz'in bir ismi haline gelmiş olan sıfatlarına ve O'nu kelimelere döken ifade kalıplarına yer vermek istedik. Bizi buna yazmaya götüren sâik, başka değil sadece O'nu çok seven ümmetinin O'nu nasıl yâd ettiğini göstermek ve bu manada da O'nun sevgisinin ne boyutlara ulaştığını ifade etmektir.

En yüce makamlarda bile ümmetini unutmayan Allah Resûlü'ne ümmetinin de medyûniyeti söz konusudur ki bu anlamda ümmeti O'na salavat getirirken ve O'nun sıfatlarını ve sevgilerini anlattıkları na'tları kaleme alırken O'nu mükemmel bir şekilde tavsif etmişler ve adeta böylece O'nun şefaatini talep etmişlerdir. Rabbimizin izniyle O'nun şefaati vaki olacağına göre -ki bunu Kur'ân bildirmektedir- O'na olan sevginin kelimelere dökülmesi çok normaldir.

Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: "*Muhakkak ki Allah ve melekleri Peygambere hep salât ederler. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin ve tam bir içtenlikle selam verin.*" (Ahzâb, 33/56)

Burada belirtmek gerekir ki, "Allah'ın salâtı", Nebîsini rahmetine mazhar etmesi, onun şanını yüceltmesidir. "Meleklerin salâtı" Hz. Peygamber'in şanını yüceltmedir. "Müminlerin salâtı" da, duadır. Selamları ise ona güven verme, ona kendileri tarafından vâki olabilecek zarar, saygısızlık gibi olumsuz durumlardan teminat verme anlamına gelir.

Demek ki salât u selam, Hz. Peygamber'in Allah Teâla tarafından getirdiği ne kadar ahkâm varsa hepsini kabul edip, devamlı sûrette O'na verilen biatı yenileme mânasına gelir. Evet, her salavat bir tecdid-i biattır.

Hatıra gelen bir soru da, Hz. Peygamber'in salât, selam ve duaya ihtiyacı olmadığı halde bunun üzerinde önemle durmanın sebebidir. Cevap olarak şöyle denilebilir: Ümmetinin Efendimiz'e ihtiyacı fazladır. Hele bu ihtiyaç, uzun, tehlikeli ve meşakkatli âhiret hallerinde son derece fazla olacaktır. Resûl-i Ekrem'in (sallallahu aleyhi ve sellem) bu itibarı, tabir caiz ise Allah Teâla nezdindeki bu kıymeti, ne kadar artarsa, bu imkânların kullanılması o derece fazlalaşacaktır. Her bir müslümanın ondan istifadesi daha da artacaktır. Demek ki salavat, nihayetsiz ümmetin, nihayetsiz ihtiyaçları ile ilgili olduğu için, ne kadar yapılsa yeridir.

Ayrıca salavatla müminler Hz. Peygamber'e karşı görevlerini daha sık hatırlamakta, onun buyruklarıyla irtibata geçme ve ona olan sevgilerini artırma vesilesi bulmaktadırlar. [160]

Efendimiz'e salât u selam getirmeyi tavsiye eden ve bu salatlara misal veren salavat kitaplarında Efendimiz'in pek çok sıfatlarını görmekteyiz. Ama öncelikle burada şunu ifade edelim: İki Cihan Serveri Efendimiz'e niçin salât getirmek gerekir?

---

[160] Suat Yıldırım, *Kur'ân-I Hakîm ve Açıklamalı Meâli*, Ahzab suresi, 56. âyet

1- Rabbimizin emrini yerine getirmek için

2- Efendimiz'i tasdik için

3- Allah Resûlü'ne olan muhabbetin gereği olarak

4- Efendimiz'e karşı olan aşk ve şevkin gereği olarak

5- Salat getirilmeye ehil oluşundan dolayı kadrini ve değerini tazim ve teşrif için…

Bütün bu sebepler düşünüldüğünde Efendimiz'e ait vasıfların niçin bu tür kitaplarda olduğunu anlamak zor değildir.

İşte bu bölümde Gümüşhanevi'nin Mecmûatu'l-Ahzâb ve bu eserin yeniden tanzimi ve ihtisarı ile oluşmuş el-Kulûbu'd-Dâria adlı eserlerde, Cezûlî'nin Delâilu'l-Hayrât, Nebhânî'nin Efdalu's-Salavât alâ Seyyidi's-Sâdât adlı eserleri ile İslâm tarihi boyunca yazılmış Na't-ı Şerif'lerde yaptığımız bir alan taraması ile Efendimiz'i anlatan sıfat ve ifadeleri bir araya getirmeye çalıştık. Burada mezkûr kitapların hepsinde geçen bütün tavsifleri buraya almadığımızı, bunun ayrı bir çalışma olabileceğini belirtmek isteriz. Bizim yaptığımız deryadan bir katredir ve bir kapı aralamaktır. Yol göstermektir. Ta ki bu açıdan da bakılarak Efendimiz'e yapılan salâtlardaki O'na ait sıfatlar bu gözle de değerlendirilsin.

1- Dua ve Salavâtlarda Efendimiz (s.a.s.)

a. Mecmûatu'l Ahzab'da Geçen Efendimiz'e Ait Sıfatlardan Seçmeler

Mecmuatu'l-Ahzâb, Nakşibendî ve Hâlidî şeyhlerinden olan âlim Ahmed Ziyaeddin Gümüşhânevî Hazretlerinin üç ciltlik; iki bin küsur sayfadan oluşan dua kitabıdır. Dinî ilimleri öğrenme ve sünnete uyma konusu üzerinde hassasiyetle duran Gümüşhânevî hazretleri, talebelerine dinî dersler vermeye özellikle de hadis okutmaya ağırlık vermiştir. Allah'a yakarışları, niyazları, duaları ve salât u selamları ihtiva eden evrâd ve ahzâbın derlemesinden

"Mecmuatü'l-Ahzab" adlı eseri oluşturmuştur. Gümüşhânevî hazretleri, Mecmuatü'l-Ahzab'da topladığı her bir duayı itina ile gözden geçirmiş ve talebelerine de okutturmuştur. Bu eserin yeniden tanzimi ve ihtisarı ile meydana gelmiş olan el-Kulûbu'd-Dâria da bu eserin kısaltılmışı gibidir.

Allah Resûlü'ne hangi sıfatlarıyla salat u selam getirildiğini ortaya koymak ve Efendimiz'e ait doyurucu ne gibi tavsiflerin olabileceğini göstermek gayesiyle bu eserde bulunan Allah'ın Habibine ait sıfatlardan bir güldesteyi ve bu sıfatların -tercümesi tam mümkün olmasa da- ne anlama geldiğini sizlerle paylaşmak istiyoruz:

Abdülkâdir Geylânî'nin Salavâtından…

- Seyyidü'l-Mürselîn (Allah tarafından gönderilen Peygamberlerin Efendisi)
- Seyyidü'l-Müslimîn (Müslümanların Efendisi)
- Seyyidü'l-Ârifîn (İrfan sahibi olanların Efendisi)
- Seyyidü't-Tâibîn (Allah'a tevbe edenlerin Efendisi)
- Seyyidü'l-Hâifîn (Allah'tan en çok havf ve korku içinde olanların Efendisi)
- Seyyidü'l-Âlemîn (Bütün âlemlerin Efendisi)
- Seyyidü'n-Nâsırîn (İnsanlara yardım edenlerin Efendisi)
- Seyyidü's-Sâlihîn (Allah'a yaraşır hareket edenlerin Efendisi)
- Seyyidü'r-Râhimîn (Merhamet ve şefkatli davrananların Efendisi)
- Seyyidü'r-Râğibîn (Allah'a yönelen, O'na boyun eğen ve itaat edenlerin Efendisi)
- Seyyidü'l-Muhsinîn (Allah'ı görüyormuşçasına hareket edenlerin Efendisi)
- Seyyidü's-Sâdikîn (Beyanı ve davranışları doğru olanların Efendisi)

- Seyyidü't-Tevvâbîn (Allah'a tevbe etmede en zirvede olanların Efendisi)
- Seyyidü'ş-Şâkirîn (Allah'a hamd ve şükredenlerin Efendisi)
- Seyyidü'ş-Şâfiîn (Ahirette insanlara şefaat edeceklerin Efendisi)
- Seyyidü'l-Fâdilîn (Fazilet ve kerem sahibi insanların Efendisi)
- Seyyidü'l-Mutîîn (Allah'a boyun eğip itaat edenlerin Efendisi)
- Seyyidü'l-Evvelîn ve'l-Âhirîn (Önceden gelmiş ve bundan sonra gelecek bütün insanların Efendisi)
- Hayru halkıllâh (Allah'ın yarattığı bütün mahlukatın en hayırlısı)
- Nûr-u Arşillâh (Allah'ın arşının nûru)
- Sâhibu'l-Haşri ve'ş-Şefâa (İnsanların Kendisinin getirdiği din, risalet ve sünnetin etrafında bir araya gelecekleri, şefaat sahibi)
- Nebiyyi't-Takî (Takvada zirve Nebi)

Ahmed Bedevî'nin Salavâtından…

- Aynü'l-İnâye (Allah'ın yardımına mazhar olmuş bir pınar, Yardım edilmek için vesileliğin ta kendisi)
- Kenzu'l-Hidâye (İnsanları doğru yola götüren bir hazine)
- Lisânu'l-Hücce (Allah'ı anlatan en keskin ve parlak dil sahibi yüce Zât)
- Tırâzu'l-Hulle (Peygamberlik giysisinin ipek ve sırma ile işlenmiş süsü)
- Şecere-i Asli'n-Nûrâniyye
- Ma'din-i Esrâri'r-Rabbâniyye (Rabbimize götüren sırların kaynağı)
- Hazâini Ulûmi'l-Istıfâiyye (Allah'a has ve saf bir kul olmaya vesile ilimlerin hazineleri)
- Lem'a-i Kabza-i Rahmâniye (Rahman olan Allah'ın parıltısı)
- Efdalu'l-Hilkati'l-İnsâniyye (Yaratılan insanlık türünün en efdali)

Ahmed Rufâî'nin Salavâtından…

- Bahru'z-Zâhiri Vâsi' (Sahili olmayan coşkun bir deniz)
- Ma'dini'l-Hikemi ve'l-Esrâr (Hikmetlerin ve sırların kaynağı)
- Dürret-i Sadefeti'l-Vücud (Varlık kabuğunun büyük inci tanesi)

Şâzilî'nin Salâtından…

- Mazhar-ı Envârı's-sıfât (En güzel sıfatlara ait nurların mazharı olan zât)
- Zü'l-kalbi'l-ankâ (Yaratılmışlar içinde kalbi en temiz ve pak olan Zât)
- Tırâz-ı Hulleti'l-mülki ve'l-melekût (Mülk ve melekût giysisinin ipek ve sırma ile işlenmiş süsü)
- Kutbu Dâireti'l-vücûd (Varlığın, bütün mevcudatın kutbu)
- Ma'dinu Füyûzâti'l-Keremi ve'l-Cûd (Cömertlik ve keremin feyizlerinin kaynağı)
- İnsânu Ayni'l-kemâl (Bütün kemal sıfatları ve ahlakı kendinde toplayan insan)
- Fahru'l-mezâyâ ve'l-hısâl (Bütün güzel meziyet ve hasletleriyle âleme karşı övünülen Zât)
- Mefceru Yenâbîi'l-Hikem (Hikmetlerin kaynağı ve fışkırdığı yer)
- Mutahheru Tâmm (Allah tarafından tam olarak temizlenmiş olan)
- Fâtihu Hazâini'l-maârif (Marifet hazinelerinin kapısını açan)
- Müfîdu'l-esrâri ve'l-letâif (Bütün lütuf ve sırları ifade eden)
- Bahru'l-cûd (Cömertlik deryası)
- Mededu'l-vücûd (Yaratılmışların kendisinden meded ve yardım istediği Zât)

- Makarru't-tenezzülât (Çok yücelerde olmasına rağmen insanların seviyesine de hitap eden makamda bulunan Zât)
- Meclâ't-tecelliyât (Tecelli ve sırların tecellîgâhı, aynası)
- Mebleğu'l-makâsıdi's-seniyye (Yüce himmet sahiplerinin en güzel gayelerinin vardığı kemal yer)
- Mürşidu Ukûl (Kalplere ve hislere hitap etmesinin yanında akıllara da hitap edip akılları da irşad eden Zât)
- Müzîlu'l-buûs (Allah'ın izniyle sıkıntı ve rahatsızlıkları gideren)
- İmamu Ehli'l-irfân (İrfan ehlinin imamı)

Ebu'l-Ferec el-Bedevî'nin Hizbinden…

- Aynu'l-İnaye (Allah'ın yardımına mazhar olmuş bir pınar, Yardım edilmek için vesileliğin ta kendisi)
- Kenzu'l-hidâye (İnsanları doğru yola götüren bir hazine)
- Mecmau'l-Hakâiki'l-İmaniyye (İman hakikatlerinin kendisinde birleştiği Zât)
- Mehbitu'l-Esrâri'r-Rahmaniyye (Rahmanî sırların indiği yer)
- Menbeu'l-İlmi ve'l-Hilmi ve'l-Hıkem (İlim, hilim ve hikmetlerin kaynağı)
- el-Mütehalliku bi'l-makâmâti'l-ıstıfâiyye (Allah'a has kul olma makamlarının bütünüyle ahlaklanmış olan Zât)
- Şâhidu Esrâri'l-Ezel (Ezele dair sırlara şâhid olan)
- Seyyidu'l-Kevneyn (İki cihanın efendisi)

Abdülğanî en-Nablûsî'nin Salavâtından…

- es-Sâdıku fi külli makâl (Her sözünde en doğru olan)
- es-Sâdıku fi beyâni'l-hüdâ ve'd-dalâl (Hidayet ve sapıklık yollarını beyan etmede en doğru olan)

- es-Sâdıku fi cemîi'l-ahvâl (Bütün hallerinde en doğru olan)
- Rûhu Cüsmâni Hêze'l-vücûd (Bu mevcudatın ruhu)
- Bâbu Külli Tecellin ve Şühûd (Bütün tecelli ve şehadetlerin kapısı)
- Şerefu Nev'i Hêze'l-insân (Bu insanlık nev'inin şerefi)
- Delîlu Külli têihin ve hâir (Bütün şaşkınların ve yolunu bulamamışların yol göstericisi, rehberi)
- Kudvetu Külli sâikın ve sêir (Bütün önder ve pişdarların imamı)
- Menbeu Külli fadîle (Bütün faziletlerin kaynağı)
- Sâhibu'l-makami'l-mahmûd (Makam-ı Mahmud'un sahibi)
- Sâhibu'l-Livâi'l-ma'kûd (Ümmetinin başında toplanacağı Hamd sancağının sahibi)
- Sâhibu'l-Havdi'l-Mevrûd (Ümmetinin başına geleceği Havz-ı Kevser'inin sahibi)

Cüneyd-i Bağdâdî'nin Salâtından…

- Ma'dinu'l-Hikemi ve'l-esrâr (Bütün hikmet ve sırların kaynağı)
- Tâcu Memleketi't-temkîn
- Dürrati Sadefeti'l-vücûd (Mevcudat kabuğunun büyük inci tanesi)
- Kutbu Rahâ'n-nebiyyîn (Nebiler dairesinin kutbu)
- Kudvetu's-sâlikîn (Allah yoluna sülûk etmiş olanların imamı, önderi)
- Kurretu Ayni'l-ârifîn (İrfan yolcusu ariflerin göz bebeği)

b- Delâil-i Hayrât'da Geçen Efendimiz'e Ait İsimler

Delâil-i Hayrât, Şâzeliyye Tarikatının Cezûliyye kolunun kurucusu olan Muhammed bin Süleyman el-Cezûlî tarafından derlenen bir salâvat mecmuasıdır. Türkler arasında daha çok

Delâil-i Şerîf, Delâil-i Hayrât ve Delâil diye bilinir. Tam adı ise Delâilü'l-Hayrât ve Şevâriku'l-Envâr fî Zikri's-Salât ale'n-Nebiyyi'l-Muhtâr'dır.

Sadece Şâzeliyye ve Cezûliyye mensupları değil, bütün Müslümanlar da Delâil'i, faziletine inanarak düzenli biçimde okumuşlardır. Bu eserin bir bölümü de Efendimiz'in isimlerine (Esmâu'n-Nebî aleyhisselâm) ayrılmıştır. Bu bölümde Efendimiz'in 201 ismine yer verilmiştir. Bazıları çalışmamızın önceki bölümlerinde geçmiş olsa da bir bütünlük arz etmesi açısından buraya bu 201 ismi alıyoruz:

1. **Muhammed**: Pek çok övülmüş
2. **Ahmed**: Pek çok hamd eden, çok övülmeye ve medhedilmeye layık olan
3. **Hâmid**: Yüce Allah'a en mükemmel manada hamd edici
4. **Mahmud**: Medholunmaya müstahak
5. **Ahyed**: Efendimiz'in Tevrat'taki ismi, en çok hamd edilen
6. **Vahîd**: Allah'ın yanattığı menendi ve benzeri olmayan, biricik
7. **el-Mâhî**: Küfür karanlıklarını mahveden
8. **Hâşir**: Toplayıcı
9. **Âkıb**: Nebilerin en sonunda gelen
10. **Tâhâ**: İnsanlığın en mükemmel ferdi
11. **Yâsîn**: İnsanlığın en mükemmel ferdi
12. **Tâhir**: Ayıp, günah, kusur ve kirlerden arınmış, temiz olan
13. **Mutahher**: Allah tarafından kalbi ve azaları temizlenmiş olan
14. **Tayyib**: Hoş, temiz, güzel ve latif
15. **Seyyid**: İnsanlığın efendisi, en kâmil manada efendi.
16. **Resûl**: Âlemlerin Rabbi tarafından vazifeli kılınan
17. **Nebî**: Allah Teâlâ'nın emir ve yasaklarını haber getiren
18. **Resûlu'r-Rahme**: Bütün âlemler için rahmete vesile olan

19. **Kayyim:** Ümmetini birbirleriyle kardeşlikte ve sevgide birleştirip dünyada ve ahirette kendi iyilikleri üzerinde toplayan, bütün hayırları zünde toplayan, keremini ve iyiliğini bol bol ihsan eden
20. **Câmi'**: Güzel amellerin iyi isim ve ahlâkın bütününü özünde toplayan
21. **Muktef**: Kendisine uyulan
22. **el-Mukaffî**: Dünyanın hatta ukbânın hiçbir şeyinin Allah'a tam tabi olmaktan kendisini ayıramamış olduğu, bütün nebi ve resullerin sünnetine ve güzel hidayet yollarına tabi ve sahib olan
23. **Resûlü'l-Melâhim**: Kıyamete kadar dine düşman olanlarla mücadele eden resûl
24. **Resûlu'r-Râha**: Kendisine tabi olan ümmetine çeşitli ilahi nimetlerle doğruluk, esenlik, rahatlık ve kolaylık getiren
25. **Kâmil**: Yüce Allah'a yapılan çeşitli ibadet ve taatte, kullukta kemal sahibi olan, güzel ahlâk ve fiillerin hepsinin kendisinde kemal derecesine erdiği insan
26. **İklîl**: Efendimiz'in Zebur'da geçen ismidir. Süslü, süslenmiş taç manasına gelir. O tacı gören herkes, vereceği emre itaat eder, O'na muhalefetten sakınır.
27. **Müddessir**: Örtünen, bürünen (İlk vahiy geldiğinde Hz. Hatice'ye söylediği ifadeden alınmıştır)
28. **Müzzemmil**: Elbise içine sarılan, Cenâb-ı Hak tarafından kendisine "Ey örtüsüne bürünen" hitabına mazhar olan. Risalet yükünü ve tebliğ vazifesini omuzlayıp yerine getirmeye mütehammil olan, bu iltifata mazhar olan
29. **Hâtemu'l-Enbiyâ:** Nebilerin sonuncusu, Nebiler kervanına son mührü vuran
30. **Hâtemu'r-Rusül**: Resûllerin sonuncusu, Resûller kervanına son mührü vuran

31. **el-Muhyî**: Dünya halkı küfür, şirk ve cehalet ile ölü bir durumda iken risaleti ve iman nuru ile onları dirilten
32. **el-Müneccî**: Kurtaran, necat veren
33. **Nâsır**: Yardımcılık ve delaleti ile inananların galib gelmesine vesile olan
34. **Mansûr**: İlahi yardıma mazhar olan, yardım edilen, yardım gören, Allah'ın yardımıyla muvaffak ve muzaffer olan
35. **Nebiyyu'r-Rahme**: Rahmet sebebi olan Nebi
36. **Nebiyyu't-Tevbe**: Varlığı hürmetine ümmetinin tevbeleri kabul edilecek olan
37. **Harîsun Aleyküm**: Kur'ân'da geçen bir ifadedir ve "Ümmetine karşı çok şefkatli ve onları korumada çok hırslı" anlamına gelir.
38. **Malûm**: Mevcudatı şereflendirmeden önce, sema, sidre, kürsi ve arş'ta, cennette ve cehennemde, melekler, resuller ve peygamberler katında, nübüvvet ve risaleti ve mübarek vücudunun alemlere rahmet olduğu malum olan, bilinen
39. **Şehîr**: Bütün insanların, bütün yaratılmışların bildiği, ismi ve sıfatı ile bilinen, malum ve meşhur olan
40. **Müzekkir**: Lazım olan şeyleri hatıra getirici
41. **Harîs**: Ümmetine pek düşkün, onların üzerine titreyen
42. **Şâhid**: Şehadeti makbul ve muteber olan
43. **Şehîd**: Tam manasıyla şehadet eden
44. **Meşhûd**: Görünen, bilinen, dünyaya teşrifinden ve risaletinden önce meleklerce ve nebilerin dilinde nübüvvet ve risaletine şehadet edilen
45. **Beşîr**: Varlığı ile müjdenin ta kendisini temsil eden ve müjdeleyen
46. **Mübeşşir**; İyi ve hayırlı haber verip sevindiren
47. **Nezir**: Allah'a itaat etmeyenleri ceza ve azapla korkutan uyarıcı
48. **Münzir**: Allah'a itaat etmeyenlerin akibetlerinin kötülüğünü bildiren ve onları korkutan

49. **Nûr**: Işık ve aydınlık kaynağı olan zat
50. **Sirâc**: İman ve Kur'ân hakikatlerinin ışığını yayan bir kandil
51. **Misbâh**: İslâm ve iman nuru ile her yanı aydınlatan
52. **Hüdâ**: Hidayete vesile olan
53. **el-Mühdî**: Hediye, ihsan ve atiyyeleri bol olan
54. **Münîr**: Bütün alemlerin kendisinden nur aldığı varlık
55. **ed-Dâî**: İnsanları din, hak ve hakikate davet eden
56. **Med'uvv**: Allah tarafından davet olunan, davetli, çağrılan
57. **Mücîb**: Davete icabet eden, sorulduğunda cevap veren, karşılıksız bırakmayan
58. **Mücâb**: İrşad, ibadet ve itaate davet ettiğinde kendisine karşılık verilen, icabet olunan
59. **Hafiyy**: Bir şeyi en üst seviyede arayıp bilen kimse, alim
60. **Afüvv**: Çok çok afveden, çok affedici, Afüvv olan Allah'ın bu sıfatına en çok mazhar olan
61. **Veliyy**: Yardım eden, irfan sahibi, Yüce Allah'a herkesten çok yakın olan, Allah dostu
62. **Hakk**: Davet ettiği dinde ve tebliğ ettiği hükümlerde Hakk olan, bâtıla ait olmayan, hakikat ve üstünlükte devamlı ve sabit olan
63. **Kaviyy**: Temsil ettiği Hak'ta sağlam olan, kuvvetli ve güçlü
64. **Emîn**: Kalbinde korku ve endişesi olmayıp rahat olan, korkusuz, kendisinden korkulmayan, güvenilir, kendisine inanılan ve itibar edilen
65. **Me'mûn**: Kendisine emniyet ve itimat edilen
66. **Kerîm**: Kerem ve cömertlik ile muttasıf olan, şerefli ve izzetli, muhterem, müsamahakâr, ihsan ve inayet sahibi
67. **Mükerrem**: Hürmet ve tazim edilen, ikram olunmuş, muhterem ve kerîm olan
68. **Mekîn**: İtibarlı, Yüce Hakk'a yakın olmada maddi ve manevi olarak tam itibar görmüş olan

69. **Metîn**: Kendine güvenilir, sağlam ve metanet sahibi, sözünden ve kararından dönmeyen, fikrinde derinlik, azminde kuvvet, akidesinde sağlamlık olan
70. **Mübîn**: Açık, aşikâr, Batıl ile Hak arasını ayıran, Hakk'ı hakkınca beyan, izah ve izhar eden
71. **Müemmil**: Ümit, talep ve arzu eden
72. **Vesûl**: Akrabalarına gidip gelmede, onlara iyilik ve ikramda, sözünü yerine getirmede insanların en ilerisi
73. **Zû Kuvve**: Büyük kuvvet sahibi olan
74. **Zû Hürme**: Kendisine hürmet edilen, saygıdeğer
75. **Zû Mekâne**: Çok çok itibarlı, güç, kuvvet ve disiplin sahibi
76. **Zû İzz**: Azîz olan, kadri yüce, izzet sahibi, Allah'ın izzet sıfatına mazhar olan
77. **Zû Fadl**: Fazilet sahibi, bütün kemal ve olgunluk ahlatını üzerinde toplayan
78. **Mutâ'**: İtaat olunan Zât
79. **Mutî'**: Yüce Allah'a tam itaat eden, tam manasıyla Allah'a bağlı olan
80. **Kademu's-Sıdk**: Kıyamet günü herkesten önce dilediğine şefaat eden, şefaati kabul ve makbul olan
81. **Rahme**: Vücudu bütün mahlukata ayn-ı rahmet olan, merhamet, acımak, şefkat ve ihsanda eşi bulunmayan insan
82. **Büşrâ**: Varlığı bütün kainat için müjde olan, mübarek zatları peygamberlerce insanlara müjdelenmiş olan
83. **Ğavs**: Yardıma muhtaçlara yardıma koşan, meded isteyenlere icabet eden
84. **Ğays**: Rahmet yağmuru
85. **Ğıyâs**: Bütün insanları cehennemden kurtarıp cennet ile Allah'ın rahmetine nail eyleyen
86. **Nimetullah**: Allah'ın insanlara nimet ve lütfu
87. **Hediyyetullah**: Allah'ın insanlığa hediyesi ve ihsanı

88. **el-Urvetu'l-Vüskâ**: Sağlam ve kuvvetli bir kulp, bağ (Hem Kur'ân'ın hem de Efendimiz'i anlatır.)
89. **Sırâtullah**: Allah'ın büyük ve geniş yolu, insanların rahmete ve kurtuluşa ulaşmalarına vesile olan
90. **Sırâtı Müstakîm**: Dinin hükümlerini bildirmekle iki cihan saadetine ulaştıran, doğru, istikametli, düz, hilesiz temiz yol, sünneti dosdoğru Hakk'a götüren
91. **Zikrullah**: Görülünce Allah hatırlanan, varlığı Allah'ın zikrine vesile olan
92. **Seyfullah**: Allah'ın kılıcı, varlığı ile küfrün köklerini kesip kurutan
93. **Hızbullah**: Allah'ın dinine yardım eden, Allah'a ait olan
94. **en-Necmu's-Sâkıb**: Küfür karanlığını delen yıldız
95. **Mustafâ**: Güzîde, has ve seçilmiş olan
96. **Müctebâ**: Yüce Allah'ın insanlar arasından özenle seçip ayırdığı Zât
97. **Müntekâ**: Güzide ve seçkin olan
98. **Ümmî**: Allah Teâlâ'nın özel terbiyesi ile yetişmiş olan
99. **Muhtâr**: Seçkin ve hür olan
100. **Ecîr**: Mazlumların üzerinden zulmü def eden
101. **Cebbâr**: İnsanların küfür, şirk ve tuğyanlarını bırakmaları için onlarla mücadele eden ve onları cebri altına alan
102. **Abdullah**: Allah'ın adaletinin simgesi zat
103. **Habîbullah**: Allah'ın sevgilisi
104. **Safiyyullah**: Allah'ın seçtiği saf kul
105. **Neciyyullah**: Devamlı Cenâb-ı Hakk'a karşı teveccühle meşgul ve münacatla inşirah bulan
106. **Kelîmullah**: Allah ile konuşma lütfuna mazhar olan
107. **Ebu'l-Kâsım**: Kâsım'ın babası
108. **Ebu't-Tâhir**: Tâhir'in babası

109. **Ebu't-Tayyib**: Tayyib'in babası
110. **Ebû İbrahim**: İbrahim'in babası
111. **Müşeffa'**: Şefaati makbul olan
112. **Şefî'**: Bir suçun bağışlanması için aracılık eden
113. **Sâlih**: Güzel amel etmede, salâh hali ile herkesten önde olan
114. **Muslih**: İnsanları, dünya ve ahiret işlerinde ıslah eden
115. **Müheymin**: Başkalarını korkudan emin kılan, şahid olan
116. **Sâdık**: Sözünde, vadinde ve davranışlarında doğru olan
117. **Musaddık**: Peygamberliğinde, sözünde hep Allah'ı ve Kur'ân'ı tasdik edip doğrulayan. Musaddak da "nübüvveti ve sözü doğru olan" manalarına gelir.
118. **Seyyidu'l-Mürselîn**: Resûllerin efendisi ve reisi olan
119. **İmamu'l-Müttakîn**: Takva sahibi olanların önderi
120. **Kâidu'l-Ğurri'l-Muhaccelîn**: abdest azalarının temiz ve beyazlığından tanınacak ümmetini cennete götürecek olan
121. **Sıdk**: Doğruluk ve sadâkatin ta kendisi
122. **Halîlu'r-Rahmân**: Cenâb-ı Hakk'ın en yakın dostu (Hz. İbrahim'in de bir vasfıdır)
123. **Berr**: Bütün hayırları işleyen
124. **Meberr**: Bütün hayırlı işleri yapan, iyiliklere mazhar
125. **Vecîh**: Şan ve hürmete lâyık güzel ve hoş insan
126. **Nasîh**: İlahi nasihati tespit eden
127. **Nâsıh**: Bütün insanlara daima hasihat eden
128. **Vekîl**: Ümmetinin bütün işlerinde onlara yardım eden
129. **Mütevekkil**: Her türlü işini tam bir itimatla Allah'a bırakan
130. **Kefîl**: Tebliğde bulunduklarına tekeffül eden
131. **Şefîk**: Şefkat ve merhameti tam olan
132. **Mukîmu's-Sünne**: Kendinden önceki bütün nebîlerin sünnet ve güzel âdetlerini eksiksiz yerine getiren
133. **Mukaddes**: Temiz ve pâk, noksan sıfatlardan müberrâ olan

134. **Rûhu'l-Kudüs**: Kudsiyetin ruhu
135. **Rûhu'l-Hakk**: İlahi tecellilere mazhar olan en büyük ruh
136. **Rûhu'l-Kıst**: Adaletin ruhu ve özü
137. **el-Kêfî**: Dünyada ve ahrette ümmetinin bütün işlerinde ve her halde yeterli olan
138. **el-Müktefî**: Yalnızca Allah katını seçip O'nunla yetinen
139. **Bâliğ**: En yüce rütbeye ulaşmış
140. **Mübelliğ**: Allah'tan aldığı hakikatleri tebliğ edip kullara eksiksiz ulaştıran
141. **eş-Şâfî**: Şifaya vesile olan
142. **Vâsıl**: Yüce Allah'a kavuşan, O'na vâsıl olan
143. **Sâbık**: Zaman ve rütbe bakımından ileride olan
144. **Sâik**: İnsanları iyiliğe ve hayra sevk edici
145. **el-Hâdî**: Hidayet yolunu gösteren
146. **el-Mühdî**: Hediye veren, ayn-ı hidayet olan
147. **Mukaddem**: Latif ruhlarının yaratılması ile nübüvvet ve risalette cümleden önce olan
148. **Azîz**: Çok izzetli, daima galip ve muzaffer olan
149. **Fâdıl**: Tüm insanlara ihsan eden, fazilette herkesten ileri olan
150. **Mufaddal**: Yaratılmışların hepsinden üstün tutulmuş
151. **Fâtih**: Küfür ve dalalet kapılarını hidayet ve selamete açan
152. **Miftah**: Fethedici
153. **Mitâhu'r-Rahme**: Rahmetin anahtarı
154. **Miftâhu'l-Cenne**: Cennet'in anahtarı
155. **Alemu'l-İmân**: İmanın alamet ve nişanı
156. **Alemu'l-Yakîn**: Yakîn alameti ve nişanı
157. **Delîlu'l-Hayrât**: Varlığı bütün hayır ve hasenâta delil olan, hayırları ilan eden, iyiliklere davet eden.
158. **Musahhihu'l-Hasenât**: Tabi olanların iyiliklerini sahih ve kabul ettirici

159. **Mukîlu'l-Aserât**: Kendisine karşı yapılan sürçmeleri ve hataları affeden, Allah'a karşı yapılan hataları şefaati ile affettiren
160. **Safûh Ani'z-Zellât**: Hakkında yapılan bütün hataları affeden
161. **Sâhibu'ş-Şefâa**: Her şefaati Hak katında makbul olan, her türle şefaat edecek olan, (Kıyametteki) şefaat(-i uzmâ'nın) sahibi
162. **Sâhibu'l-Makâm**: Dünya ve ahirette en yüce makamların sahibi
163. **Sâhibu'l-Kadem**: Her kemalde, her güzel haslette herkesi geçip doğru adam atanların en keremlisi
164. **Sâhibu'l-Vesîle**: Cennet derecelerinin en yükseği olan "Vesile" makamının sahibi
165. **Sâhibu's-Seyf**: Kılıçla harp emri kendine ve ümmetine mahsus olan, kılıç sahibi
166. **Sâhibu'l-Fadîle**: Faziletlerin bütününü Zât ve sıfat olarak özünde toplayıp bu yolda sabit ve dâim olan
167. **Sâhibu'l-İzâr**: İzar (peştemal) tutanlar diye Kur'ân'da övülen, daima izar ile gezen ve ahirete izar ile teşrif edecek olan
168. **Sâhibu'l-Hücce**: Mucizeleri, hüccet ve bürhanları ile nübüvvet ve risaletinde kesinlikle şüphe bırakmayan
169. **Sâhibu's-Sultan**: Cümle insanlara üstün kılınan
170. **Sâhibu'r-Ridâ**: Latîf bedenini rida ile örten
171. **Sâhibu'd-Derecâti'r-Refîa**: Yüce derece ve makamların sahibi
172. **Sâhibu't-Tâc**: Önderliğin sembolü olan tacın sâhibi
173. **Sâhibu'l-Miğfer**: Savaşta zırh giyip başında da miğfer taşıyan
174. **Sâhibu'l-Livâ**: Livâ-i Hamd (Hamd sancağı) sahibi
175. **Sâhibu'l-Mi'râc**: Vücuduyla beraber semâya urûc eden (yükselen, çıkan)
176. **Sâhibu'l-Kadîb**: Arapçada Kadîb denilen kılıç ve âsânın sahibi
177. **Sâhibu'l-Burâk**: Miraç gecesinde Burak'ı binek olarak kullanan

178. **Sâhibu'l-Hâtem**: İki omuzu arasında peygamberlik mührü olan
179. **Sâhibu'l-Alâme**: Dünyaya gelmeden önce seyyid ve resûl olduğuna dair nice alametler olan
180. **Sâhibu'l-Bürhân**: Peygamberliği, getirdiği dinin hakikati, kesin delil ve hükümlerle açık ve isbat edilmiş olan
181. **Sâhibu'l-Beyân**: Bütün açıklama ve beyanlarıyla her müşkülü ve problemi çözmüş olan
182. **Sâhibu'l-Ferac**: O'nun hürmetine her türlü gam ve kederin kaldırılıp zafer ve sevinç ihsan edilen
183. **Mahsûsun Bi'l-İzz**: İzzette kemal üzere olan, bu makamda tek olan
184. **Mahsûsun Bi'l-Mecd**: En yüce makamların sahibi ve o makamlarda tek olan
185. **Mahsûsun Bi'ş-Şeref**: Şerefin en yüce makamında olan
186. **Fasîhu'l-Lisân**: Sözleri gayet açık, halin gereğine uygun ve belağatın en ileri derecesinde olan
187. **Mutahheru'l-Cenân**: Mübarek göğüsleri ilahi hikmetle dört kez yarılıp temizlenen, kalbi bütün kötü ahlâktan, noksan ve rezil vasıflardan temizlenmiş olan
188. **Raûf**: Re'fetli, çok latif ve merhametli
189. **Rahîm**: bütün müminlere rahmet ve merhamet eden, zayıf, öksüz ve muhtaçlara şefkatli
190. **Üzünü Hayr**: Hayır kulağı olan, uygunsuz konuşanların yanlarından âlicenâbâne geçen
191. **Sahîhu'l-İslâm**: Tebliğ ettiği din ile bütün dinleri ortadan kaldırıp İslâm'ı doğrulayan, ümmetini Allah'ın emirlerine tam bir itaat içinde uyandırıp ikaz eden
192. **Seyyidü'l-Kevneyn**: Dünya ve ahiretin efendisi
193. **Aynü'n-Naîm**: Nimetin ta kendisi, Bütün nimetlerin kendisine verildiği zat

194. **Aynu'l-Ğurr**: Göz aydınlığının ta kendisi, kıyamette abdest azalarındaki parlaklıkla kendisi ve ümmetinin tanınacağı Zât
195. **Sa'dullah**: Allah'ın mübarek kulu.
196. **Sa'du'l-Halk**: Bütün mahlukatın en efdali
197. **Hatîbu'l-Ümem**: İnsanların en güzel hatîbi
198. **Alemu'l-Hüdâ**: Hidayet ve selamet yolunun alameti ve nişanı
199. **Kâşifu'l-Kürab**: Allah'ın izniyle, O'na yalvarıp niyazda bulunduğunda vesileliği ile sıkıntı ve kederlerin kalktığı Zât
200. **Râfiu'r-Rüteb**: İman ve tasdik eden ümmetinin rütbelerini yücelten
201. **İzzu'l-Arab**: Sefalet içindeki arap kavminin hâlini peygamber olmasıyla izzete çeviren

c. Nebhânî'nin Efdalu's-Salavât'ında Geçen Efendimiz'e Ait Sıfatlardan Seçmeler

1. Cemâl-i Enfes (En nefis güzellik)
2. Nûr-u Akdes (En mukaddes nur)
3. Fâtih (Muğlaklıkları açan)
4. Tâmmetü'l-Hakâiki'l-Kübrâ (Büyük hakikatlerin tamamlayıcısı)
5. Yenbûi Hakâik-i Vücûdiyye (Varlık hakikatlerinin fışkırdığı kaynak)
6. Aynu Bahr-i Rakâik-i Vücudiyye (Varlığa ait incelikler denizinin kaynağı)
7. Nûru'l-Lâmi' (Parlak ve aydınlatan bir nur)
8. Mecmai Rakâiki İmaniyye (İmanla ilgili inceliklerin kendinde toplandığı Zât)
9. Kenz-i Mutalsem (Gizli ve sırlı bir hazine)
10. Cevher-i ferd (Eşi olmayan benzersiz bir cevher)
11. Nûru'l-Envâr (Nurların nuru)

12. Tiryâku'l-Ağyâr (Herkesin ilacı)
13. Miftâhu Bâbi'l-Yesâr (Kolaylık kapısının anahtarı)
14. Efdal-i Halîka-i İnsaniye (İnsanlığa ait bütün fıtratların en efdali)
15. Eşrefu's-Sûrati'l-Cismâniyye (Cisimle alakalı bütün şekil ve suretlerin en şereflisi ve güzeli)
16. Sâhibu'l-Behceti's-Seniyye (Sevinç ve güler yüzlülüğe yücelik getirmiş Zât)
17. Sâhibu'r-Rütbeti'l-Aliyye (Yüce rütbelerin sâhibi)
18. Fahr-u Kevneyn (Dünya ve ahiretin övünç kaynağı)
19. Mehbit-u Esrari'r-Rahmaniyye (Rahmani sırların indiği yer)
20. İmâmu'l-Müttakîn (Allah'tan hakkıyla korkanların imamı ve önderi)
21. Sâhibu'l-Hayri ve'l-Meyr
22. Berzahu'l-Bahreyn

2- Risale-i Nur Külliyatı'nda Efendimiz'in İsim ve Sıfatları

Risâle-i Nur Külliyatı, Bediüzzaman Said Nursi Hazretlerinin iman ve Kur'ân hakikatlerini zamanına ve hatta günümüze en uygun bir biçimde anlattığı eserler mecmuasıdır. Bu eserlerin sahibi Bediüzzaman hazretleri, ilim ve irfanıyla hem kendi zamanının hem de günümüzün insanına iman hakikatlerini aklî ve naklî delillerle anlatmıştır. Bu külliyat içerisinde O'nun Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) olan sevgisinin bir tezahürü olarak da anlaşılabilecek olan, hepsi birbirinden belîğ Allah Resûlü için kullandığı ifade şekilleri bulunmaktadır. Burada bu ifade şekillerini ve bazıları itibariyle ne anlama geldiklerini belirtmek istiyoruz:

1. Âlem-i bâkîdeki hayat-ı dâime ve saadet-i ebediyenin en kuvvetli müjdecisi

2. Âlem-i şehâdette iken gaybiyâttan haber verir bir beşîr ve nezîr (Allah'a itaat etmeyenleri ceza ve azapla korkutan uyarıcı)
3. Asr-ı Saadetin güneşi
4. Âyine-i Samedânî (her şeyin kendisine muhtaç olup kendisinin hiçbir şeye muhtaç olmadığı Allah'ın Samed isminin en parlak bir aynası)
5. Benî âdemin medâr-ı şerefi
6. Bu âlemin medâr-ı iftiharı (Âlemin övünç vesilesi)
7. Bu kâinatın Âyetü'l-Kübrâsı (Bu kâinatta, Allah'ın varlığını ispat eden en büyük âyet ve nişan)
8. Bu kâinatın Manevi Güneşi
9. Bürhân-ı hak (Cenâb-ı Hakk'ı bildiren O'nu anlatan apaçık bir delil)
10. Bürhân-ı kâtı' (Kesin ve apaçık bir delil)
11. Bürhân-ı nâtık (Hakikatleri haykıran ve konuşan apaçık delil)
12. Bütün ehl-i imana imam (Bütün müminlerin kendisine uyduğu önder)
13. Bütün enbiya ve evliyadan mürekkep bir halka-i zikrin serzâkiri (Allah'ı zikir halkasındaki müminlerin başı)
14. Bütün enbiyânın reisi
15. Bütün evliyânın başı
16. Bütün evliyâya seyyid (Bütün velilerin efendisi)
17. Bütün insanlara hatip
18. Cemaat-i mü'minîne en son ve en âlî imam (Müminler cemaatinin en son ve en yüce rehberi)
19. Delil-i sâdık (İnsanları Allah'a götüren, O'nun varlığını ilan eden en doğru rehber)
20. Delil-i sâtı' (Etrafı aydınlatan parlak delil, aydınlatıcı nurlar ile Allah'ın varlığını ilan eden)
21. Dellâl-ı a'zam (İnsanlara Allah'ın varlığını ilan eden büyük rehber)

22. Divan-ı nübüvvetin hâtemi (Peygamberler topluluğunun mührü ve sonuncusu)
23. Efdalü'l-halk (İnsanların en faziletlisi)
24. Ekmelü'l-halk (İnsanların en mükemmeli)
25. En âlâ ve ekmel bir surette, Kur'ân vasıtasıyla o marziyat ve arzuları beyan eden ve getiren
26. En azamî bir derecede bütün merâtib-i tevhidi (tevhidin mertebelerini) ilân eden
27. En azamî bir surette teşhir edici ve tavsif edici ve tarif edici
28. En nuranî bir semere-i şecere-i hilkat (Yaratılış ağacının en nurlu meyvesi)
29. En şaşaalı bir surette âyinedarlık eden ve gösteren ve sevip ve başkasına sevdiren
30. En vâzıh bir surette ve en azamî bir derecede hakâik-i Kur'âniye vasıtasıyla o tılsımı (Kâinatın Tâhâvvülatındaki maksat ve gaye) ve o muammâyı (mevcudatın nereden, nereye ve ne oldukları) halleden
31. En yüksek bir sadâ ile dellâllık (rehberlik ve ilan) eden
32. Esmâ-i İlâhiyenin gizli definelerinin keşşâfı (Allah'ın isimlerinin gizlendiği defineleri ortaya çıkaran zat)
33. Eşref-i mahlûkât (Yaratılmışların en şereflisi)
34. Eşrefü'l-insan (İnsan nev'inin en şereflisi)
35. Fahr-i alem (Alemin övünç kaynağı)
36. Fahr-i Kâinât (Kâinatın övünç kaynağı)
37. Ferid-i kevn ü zaman (Bütün zamanlarda ve kainatta benzeri olmayan, eşsiz)
38. Güneşler Güneşi
39. Habib-i Ekrem Aleyhissalatü ve Ekmelüsselâm
40. Habib-i Rahmânî (Rahman olan Allah'ın merhametli sevgilisi)
41. Habîbullah (Allah'ın sevgilisi)
42. Hakikat-ı insâniyenin şerefi (İnsanlık hakikatinin şerefi)

43. Hakikatin ziyâsı
44. Hakk'ın bürhânı (Cenâb-ı Hakk'ın apaçık delili)
45. Hâlık-ı Kâinâtın tercümânı (Kainatın yaratıcısının icraatlarındaki hikmet ve sırları anlatan ve tercüman olan)
46. Hâlık'ımızın en parlak bir bürhânı
47. Hâtemü'l-Enbiyâ (Nebilerin en sonuncusu ve onların mührü)
48. Hatib-i kudsî (Kudsî hatip)
49. Hatib-i mürşid
50. Hazret-i Muhammed
51. Hidayetin güneşi
52. İki alemin güneşi
53. İki Cihanın güneşi
54. İmâmü'l-evliyâ ve'l-ulemâ (Bütün veli ve alimlerin imamı, rehberi)
55. Kâinât tılsımının (gizli sırlarının) ve hilkat muammâsının (yaratılışın gizli hallerinin) doğru bir keşşâfı (ortaya çıkarıcısı)
56. Kâinatın bir sebeb-i hilkati (Kâinatın yaratılış sebebi)
57. Kâinatın çekirdek-i aslîsi (Kâinat ağacının esas çekirdeği)
58. Kâinatın en mükemmel meyvesi
59. Kâinatın kemâlâtını keşfeden canlı bir güneş
60. Kâinatın neticesi ve en mükemmel meyvesi
61. Kâinatın tılsımını açıp, âyâtını keşf ve beyan eden Resûlü
62. Künûz-u esmâ-i İlâhiyenin keşşâfı (İlahi isimlerin hazinelerini ortaya çıkaran ondaki sırları anlatan)
63. Künûz-u mahfiyenin miftâhı (Gizli hazinelerin anahtarı)
64. Lütuf ve rahmetinin bir parlak misali
65. Mahbûb-u kulûb (Kalblerin sevgilisi)
66. Marziyât-ı İlâhiyenin mübelliği (Rabbimizin razı olduğu hususları, razı olma yollarını bizlere ulaştıran)
67. Mehbit-i vahy-i İlâhî (İlâhî vahyin indiği yer)

68. Misal-i muhabbet (Bütün insanlara muhabbetin nasıl olması gerektiğini göstermiş olan örnek insan)
69. Muallim-i ekmel (En mükemmel muallim, öğretmen)
70. Muallim-i ukûl (Kalplere ve hislere hitap etmekle beraber akıllara da hitap eden muallim)
71. Muhabbet-i Rahmâniyenin misali (Cenâb-ı Rahman'a ait muhabbetin nasıl olması gerektiğini göstermiş olan örnek zat)
72. Muhammed-i Arabî (Arap kavmine mensup Hz. Muhammed)
73. Muhammed-i Kureyşî (Kureyş kabilesine mensup Hz. Muhammed)
74. Muhammedü'l-Emîn (Güvenilir Hz. Muhammed)
75. Muhammedü'l-Haşimî (Kureyş kabilesinin Haşimoğulları kabilesine mensup Hz. Muhammed)
76. Muktedâ-i küll (Bütün insanlığın kendisine ittiba ettiği, uyduğu yüce rehber)
77. Murebbî-i nüfûs (Bütün insanları terbiye eden eğitici)
78. Mürşid-i hârika (Davasını olağan üstü olaylarla da anlatan mürşid, irşadında olağanüstü başarılı olan zat)
79. Mürşid-i imanî (İnsanlara imanı anlatan mürşid)
80. Mürşid-i kâmil (En mükemmel mürşid)
81. Mürşid-i umumî (Herkesin mürşidi)
82. Mübelliğ (Rabbinden aldığı emir ve yasakları bize ileten)
83. Müezzin-i azam (Rabbin sesini en gür haykıran müezzin)
84. Nebi-i Akdes (En kutlu haberleri getiren en mukaddes nebi)
85. Nev-i beşere imâm (İnsanlık nevine önder olan zât)
86. Nev-i beşere rehber (İnsanlık nevine rehber olan zât)
87. Nev-i beşerin hatîb-i şehîri (İnsanlık nev'inin meşhur hatibi)
88. Nev-i beşerin medâr-ı iftihârı (İnsanlık nev'inin övünç vesilesi)

89. Nev-i beşerin üstâd-ı ekberi (İnsanlık nev'inin en büyük üstadı)
90. Nuranî bürhân (Nurlu apaçık delil)
91. Nuranî bürhân-ı tevhid (Tevhidin nurlu apaçık delili)
92. Peygamber-i zîşân (Şan ve şeref sahibi yüce peygamber)
93. Rahmetenli'l-âlemîn (Alemlerin hepsine rahmet olarak gönderilmiş olan)
94. Rahmet-i bî nihâyenin kâşifi ve ilancısı
95. Rahmet-i Rabbâniyenin timsâli
96. Re'fetli Nebi (Şefkatli, merhametli Peygamber)
97. Rehber-i ekber (İnsanı Allah'a götüren en büyük rehber)
98. Rehber-i ekmel (İnsanı Allah'a götüren en mükemmel rehber)
99. Resûl-i Ekrem Aleyhissalatü Vesselâm
100. Risâletin vazifesini en ekmel bir tarzda ifade eden
101. Ruhânîlere ve melâikelere de Kur'ân-ı Kerîm vasıtasıyla rehberlik eden
102. Saadet-i ebediyenin de vücuda gelmesine kat'î bir delil ve zahir bir bürhân
103. Saadet-i ebediyenin muhbiri, müjdecisi
104. Saadet-i ebediyenin sebeb-i husûlü (ebedî saadetin meydana gelme sebebi) ve vesile-i vüsûlü (o saadete ulaşmanın vesilesi)
105. Saadetin sebeb-i vücudu (saadetin mevcut olmasının sebebi) ve vesile-i icadı (o saadetin mevcudiyetinin vesilesi)
106. Saadetin vesilesi (Mutluluğun sebebi)
107. Saltanat-ı Rubûbiyetin dellâlı (Rabbimizin icraat ve saltanatını en iyi anlatan yüce rehber)
108. Saltanat-ı Rububiyetin mehasininin dellâlı (Rabbimizin iyi ve güzel icraat ve saltanatını bildiren ve gösteren yüce rehber)
109. Sâniin nazarında en ziyâde mahbûb
110. Sâniin o ferd-i ferîd dediğimiz muhatab-ı hâssı

111. Semâ-i Risâletin güneşi
112. Seyyidü'l-enâm (Mahlukatın efendisi)
113. Seyyidü'l-Enbiyâ (Nebilerin efendisi)
114. Sirâc-ı hakikat (İman ve Kur'ân hakikatlerinin ışığını yayan bir kandil)
115. Subhânallah, mâşâallâh, bârekallâh diyerek semâvâtı çınlatan ve Kur'ân'ın nağamâtıyla Kâinatı velveleye verdiren, istihsan ve takdir ile tefekkür ve teşhir ile zikir ve tevhid ile, berr ve bahri cezbeye getiren
116. Sultân-ı ervâh (Ruhların sultanı)
117. Şâhid-i sâdık (Söz ve hareketleri en doğru olan şahid)
118. Şahsiyet-i mâneviyesiyle Kâinatın kemâline bir fihriste
119. Şecere-i hilkatin en kıymettar ve kıymetli bahadır bir semeresi
120. Şefkatli Resûl
121. Şefkat ve muhabbetinin bir beliğ lisanı
122. Şems-i hidâyet (Hidayet güneşi)
123. Şeref-i benî Âdem (İnsanoğlunun şerefi)
124. Şeref-i insâniyet (İnsanlığın şerefi)
125. Şeref-i nev'i insan (İnsan nev'inin şerefi)
126. Tercüman-ı zîşân (her şeyde Cenâb-ı Hakk'ı anlatan tercüman)
127. Tevhidin bir bürhân-ı nâtıkı (Cenâb-ı Hakk'ın birliğini haykıran apaçık delil)
128. Tevhidin hakikat olduğuna bir delil-i hak
129. Tılsım-ı Kâinatın keşşâfı (Kainatın gizli hikmetlerini açan ve gösteren)
130. Timsâl-i rahmet (Rahmet ve merhametin cisimleştiği insan)
131. Ubûdiyet (dairesinin) reisi
132. Üstâd-ı mutlak
133. Üstâdü'l-beşer

134. Vahdâniyet-i İlâhiyeye bir bürhân-ı sâdık-ı nâtık (Allah'ın birliğini açıkça konuşan en apaçık delil)
135. Vesile-i saadet (Mutluluğun vesilesi)
136. Zât-ı muallâ (Yüce Zât)
137. Zât-ı mürşid (İnsanlığı iyiliğe irşad eden yüce Zât)
138. Zât-ı mübârek (Mübarek Zât)
139. Zât-ı nurânî (Kur'ân ve iman nuruyla nurlu Zât)

3- M. Fethullah Gülen Hocaefendi'nin Eserlerinde Efendimiz (s.a.s.)

M. Fethullah Gülen Hocaefendi, yaptığı vaaz ve sohbetlerle, yazdığı eserlerle iman ve Kur'ân hakikatlerine hizmet eden bir mütefekkir ve nadide bir şahsiyettir. O'nun yeni eserleri ve sohbetleri yayınlanmaya devam etmektedir. Biz buraya belirli bir zaman dilimine kadar yayınlanmış olan eserleri arasında O'nun ne denli bir Peygamber aşığı olduğunu gösteren İnsanlığın İftihar Tablosu ile ilgili kullandığı sıfat ve ifadeleri almak istiyoruz. Efendimiz'in ismi anılınca gözyaşlarını tutamayan bir Hak dostunun O'nu anlatan sözlerinin böyle bir çalışma için ne kadar değerli hatta gerekli olduğu açıktır:

1. Aleyhi Ekmel'üt-Tehâyâ Efendimiz (En ekmel ve efdal selamların üzerine olduğu Efendimiz)
2. Aydınlık Rûh,
3. En Büyük Lider,
4. En Büyük Önder,
5. En Büyük Pişdâr,
6. Akrab'ül-Mukarrabîn (Allah'a en yakın olan yakınlar yakını)
7. Âlemlerin Efendisi,
8. Âlemşümûl Peygamber,
9. Andelîb-i Zî-şân (Şan ve şerefi yüce olan ve insanlığa Kur'ân hakikatlerini anlatan bülbül)

10. Arzın Hatîbi,
11. Ayrı Buudların İnsanı,
12. Beyân Sultânı,
13. Bîçarelere devlet-i sermed (Çaresiz kalmışların kendinden sürekli güç aldıkları zat)
14. Cenâb-ı Risâlet-penâh Efendimiz (Peygamberlik vazifesinin gelip dayandığı yüce efendimiz)
15. Cenâb-ı Seyyidi'l-Mürselîn (Gönderilen bütün peygamberlerin efendisi)
16. Dîvân-ı ilâhîde serâmed
17. Duâ İnsanı,
18. Duâ Kahramânı,
19. Dünyanın En Başarılı Lideri,
20. Efendiler Efendisi,
21. En Büyük Kahramân,
22. En Büyük Ma'sûm,
23. En Şerefli Türün İftihâr Tablosu,
24. En Yüksek Rûh,
25. Eşi Menendi Olmayan Dede,
26. Eşsiz Âile Reisi,
27. Fahr-i Âlem (Alemin övünç kaynağı)
28. Fahr-i Kâinât Efendimiz, (Kainatın övünç kaynağı Efendimiz)
29. Fazîlet Güneşi,
30. Ferîd-ü Kevn-i Zamân, (Bütün zaman ve mekanlarda eşi bulunmayan zat, eşsiz)
31. Fetânet-i A'zam Sâhibi, (Akılla akılı aşan en büyük insan)
32. Gâye Ölçüsündeki Vesîle,
33. Gerçek İnsân-ı Kâmil,
34. Gerçek Nûrun Sâhibi,
35. Gönlümüzün Gülü,

36. Gönüllerin Efendisi,
37. Gül-i Rânâ (İyi, hoş, latif ve revnak bir gül)
38. Güneşe Tâç Giydiren Ziyâ,
39. Güneşler Güneşi,
40. Habîb-i Edîb (Allah'a ve insanlara karşı çok edepli, Allah'ın sevgilisi)
41. Habîb-i Ekrem (En kerem sahibi, Allah'ın sevgilisi)
42. Hâtem'ül-Enbiyâ (Nebilerin sonuncusu, mührü)
43. Hâtem-i Dîvân-ı Nübüvvet (Peygamberler topluluğunun sonuncusu)
44. Hayâ Âbidesi,
45. Hikmetin Lisân-ı Fasîhi,
46. Hikmet Nüktesi,
47. Husûsî Donanımlı İnsân,
48. Hüzün Peygamberi,
49. Ismarlama Fetânet
50. Ismarlama İnsan
51. Ismarlama Lider
52. Ismarlama Mantık
53. Ismarlama Nebî
54. Ismarlama Şahıs,
55. İki Cihân Serveri,
56. İlhâm Üveyki,
57. İnfak Kahramânı,
58. İnsanlığın Ebedî Râ'îsi (İnsanlığın ebedi gözetleyici ve koruyucusu)
59. İnsanlığın İftihâr Tablosu,
60. İnsanlığın Medâr-ı Fahrı (İnsanlığın övünç vesilesi)
61. İsmet Burcu,
62. Kâinâtın Efendisi

63. Kâinâtın Fahrı,
64. Kâmil İnsanların En Kâmili,
65. Kudsiler Ordusunun Öncüsü,
66. Kudsiler Halkasının Serzâkiri,
67. Kul Peygamber,
68. Kur'ân'ı Omuzlayan İnsan,
69. Kutb'ul-Enbiyâ (Nebilerin başı ve en ileri geleni)
70. Kutlu Nebî,
71. Kutup Peygamber,
72. Ma'sûm Nebî,
73. Ma'sûmlar Ma'sûmu,
74. Ma'sûmlar Üstü Ma'sûm,
75. Mahbûb-u Âlem (Bütün alemin sevgilisi)
76. Mahbûb-u Kibriyâ (Azamet ve kudret sahibi Allah'ın sevgilisi)
77. Mahzûn Nebî,
78. Makâm-ı Cem'in Sâhibi,
79. Makâm-ı Mahmûd'un Sâhibi (Allah'ın vaad ettiği yüce şefaat makamının sahibi)
80. Medeniyetin Bânîsi (İnsanlara medeni olma yollarını gösteren, gerçek medeniyetin kurucusu)
81. Medîne'nin Gülü,
82. Menşûr-u leamrükle müeyyed (Allah'ın Kur'ân'da kendisine yemin ettiği, böylece taraf-ı ilahiden destek görmüş olan Zât, [Şeyh Galib'ten telmihle])
83. Muallâ Rûh,
84. Muhbir-i Sâdık (En doğru beyanlı, Rabbisinden aldığı emir ve yasakları olduğu gibi tebliğ eden sözü en doğru haber verici)
85. Muktedâ-yı Ekmel (Kendisine uyulanların en ekmeli)
86. Mübârek Mübelliğ,
87. Nâm-ı Celîl-i Muhammedî,

88. Nebîler Efendisi
89. Nebîler Serveri (Nebilerin başı ve efendisi)
90. Nebîler Sultânı,
91. İnsan Nev'inin Şeref Yıldızı,
92. Nebîlerin Üveyki,
93. Nebiyy-i Ekrem,
94. Nebiyy-i Muhterem,
95. Nebiyy-i Mübeccel,
96. Nebiyy-i Server,
97. Nezâhetin Hülâsâsı,
98. Nübüvvet Semâsının Tâvusu,
99. Peygamber-i Zî-şân,
100. Peygamberler Sultânı,
101. Peygamberlerin En Büyüğü,
102. Peygamberlik Kâfilesinin Kâfiyesi,
103. Peygamberlik Şiirinin Kâfiyesi,
104. Peygamberlik hakikatinin zübdesi,
105. Rahmeten li'l-Âlemîn (Âlemlerin rahmet olarak gönderilen)
106. Rehber-i Ekmel (En mükemmel bir rehber)
107. Rehber-i Küll (Bütün insanlara rehber olan)
108. Resûl-i Ekrem
109. Resûl-i Kibriyâ (Azamet ve kudret sanibi Allah'ın insanlara gönderdiği elçi)
110. Risâlet-Meâb (Peygamberliğine sığınılacak zât)
111. Risâlet-Penâh (Peygamberliğine sığınılacak zât)
112. Rûh-u Seyyidi'l-Enâm (Bütün mahlukatın Efendisi)
113. Sâdık u Masdûk (Beyanı ve davranışı doğru olan, Doğruluğu Allah ve insanlar tarafından tasdik görmüş olan)

114. Sâhib-i Şerîat (Allah'ın üzerinde olmamızı emrettiği din ve hükümleri bize getiren)
115. Server-i Enbiyâ (Nebilerin başı)
116. Seyyid'ül-Enâm (Bütün mahlukatın Efendisi)
117. Seyyid'ül-Enbiyâ (Nebilerin Efendisi)
118. Seyyid'ül-Mürselîn (Allah tarafından gönderilen bütün peygamberlerin Efendisi)
119. Seyyid'ül-Evvâbîn (Allah'a yönelip tevbe edenlerin Efendisi)
120. Seyyid'ül-Hâşiîn (Allah'tan en çok haşyet edip gerektiği gibi korkanların Efendisi)
121. Seyyid'ül-Muslihîn (İnsanların arasını düzeltip onları doğru yola çağıranların Efendisi)
122. Sikâ Kahramânı (Güven kahramanı)
123. Sonsuz Nûr,
124. Söz Sultânı,
125. Sultân-ı Enbiyâ (Nebilerin Sultanı)
126. Sultân-ı Rusül (Resûllerin Sultanı)
127. Sultân'ül-Müteyakkızîn (Allah'ın lütuflarına karşı uyanık, gözü açık ve tetikte olanların Sultanı)
128. Sultânlar Sultânı,
129. Şâh-ı Mümecced (Kendine şeref ve medh nispet edilenlerin başı)
130. Şânı Yüce Nebî,
131. Şeref-i Nev-i İnsan (İnsan türünün şeref kaynağı)
132. Şükür Kahramânı,
133. Ufuk İnsan,
134. Varlığın İlk Mâyesi (Varlığın ilk esası)
135. Varlığın Özü,

136. Varlığın Yaratılış Gâyesi,
137. Varlığıyla Varlığımızı Bulduğumuz Zât,
138. Varlık Manzûmesinin En Son Kelimesi,
139. Vazîfe Ufku,
140. Yaratılışın En Anlamlı Nüktesi,
141. Yaratılışın gayesi,
142. Yüce Evsâfın Biricik Kahramânı,
143. Zât-ı Risâlet (Peygamberliği en mükemmel temsil etmiş zât

4- Değişik Yazı ve Na'tlarda Efendimiz (s.a.s.)

Bu başlık altında, Efendimiz'e olan sevgisini yazılarda ve na'tlarda belirten şair ve yazarların Allah Resûlü'nü tavsif ederken kullandıkları ifadelerden derlediğimiz bir demeti arz etmek istiyoruz:

1. Acıkmış gönüllerin sofrası
2. Allah'ın en sevgili Kulu
3. Allah'ın yeryüzünde yarattığı halifelerin mehpeykeri (yüzü ay gibi parlak ve nurlu olan)
4. Andelîb-i Zîşân (Şan ve şerefi yüce olan beyanı en güzel olan bülbül)
5. Âsi ümmet melcei (Ümmetinden isyan içinde olanların sığınacağı sığınak)
6. Âşinâ-yı Zülcelâl (Celal sahibi olan Allah hakkındaki malumatı en iyi olan)
7. Aşk ehlinin Sultan'ı
8. Aşk ikliminin Sultanı
9. Aşk sarayının Padişahı
10. Bâd-i sabâ (Baharda esen hafif ve hoş rüzgar, seher yeli)

11. Bân u cihan (Cihan'ın zirvesinde olan)
12. Bedr (Işığını Allah'tan alan, insanların kalblerini aydınlatan Dolunay) (Ensar'ın hicrette Efendimiz'i karşıladığı Taleal bedru aleynâ adlı beyitten)
13. Bir çift sözü iki dünyaya da sığmayan Efendimiz
14. Bir tek hatırına aşkların feda edildiği Sultan
15. Bize bizden evlâ olan
16. Bülbül-i bâğ-i cemâl (Güzellik bahçesinin bülbülü)
17. Bütün güzelliklerin biricik merkezi
18. Büyük yetim
19. Cân
20. Cân-ı bâkî (Bir nev'i bekaya mazhar olan can)
21. Cilvegâh-ı Enbiya (Bütün nebilerin misyonlarının tecellî ettiği Zât)
22. Çâresizler eşfai (Ahirette çaresiz kalmışlara şefaat edecek olan)
23. Çölleri cennete çeviren gül-i rânâ (hoş ve revnak gül)
24. Dâd-ı Hak (Cenâb-ı Hakk'ın insanlara ihsânı)
25. Dengi bulunmaz Yâr
26. Derde dermân
27. Derdimend (Ümmetinin derdi ile dertli olan)
28. Dirilik suyu
29. Dürr-i yektâ (Bir benzeri daha olmayan tek inci)
30. Dürr-i Yetîm (Sadef içinde tek olan inci)
31. Efendiler Efendisi
32. Ehl-i Vefâ (Vefâyı en iyi temsil eden, ona en lâyık Zât)
33. Elest bağının gülü (İnsanların yaratılış başlangıcındaki gül)

34. Emîn-i zemân (Zamanının en güvenilir Zâtı)
35. En cesur İnsan
36. En güzel ve en bahtiyar,
37. En Sevgili
38. Enbiyânın güzeli sevgilisi hûbu (hoşu)
39. Enfes rayihasıyla cihanı ıtır bahçesine çeviren Gül
40. Esenlik yıldızı
41. Eşsiz Önder
42. Evrenin en güzel Gül'ü
43. Fahr-i mahlûkât (Bütün yaratılmışların övünç vesilesi)
44. Faraklit (İncilde mezkur olan Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ismidir. el-Faraklit, el-Baraklit de hamdeden, hak ile bâtılı birbirinden ayıran, fâruk, hakperest mânalarına gelir.)
45. Faran Dağları'nda açan sevgili (İncil'de Mekke dağlarına verilen isim. Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Faran dağlarında zuhur edeceği İncil'de haber verilmiştir.)
46. Gonca-i Nûr
47. Gönüller Mâhı (Işığını Allah'tan alan, kalbleri aydınlatan ay)
48. Gönüllerimize işleyen derin nefes
49. Gönüllerin Sultanı,
50. Gül Medeniyetinin müstesna gülü
51. Gül-i Gülzâr-ı nübüvvet (Peygamberlik bahçesindeki en güzel gül)
52. Gül-i rânâ (Pür ve revnak, iyi ve hoş gül)
53. Güllerin Efendisi
54. Güllerin Efendisi
55. Güzeller Güzeli
56. Güzellik şahikasında Dolunay

57. Güzelliklerin tümünden daha güzel
58. Güzîn-i beşer (İnsanlar arasından özenle seçilmiş)
59. Habîb-i Hak
60. Habîb-i Kibriyâ (Kudret ve azamet sahibi Allah'ın Sevgilisi)
61. Hakâik ilminin mahremi (Hakikatlerden oluşan ilmin sırdaşı)
62. Hakk'a mihmân (Cenâb-ı Hakk'a misafir olmuş olan)
63. Hak'dan olmayan cüdâ (Hiçbir zaman Allah'tan ayrı düşmeyen)
64. Hâs-ı mahbûb-ı Celîl (Celîl olan Allah'ın kendine has sevgilisi, habibi)
65. Hasretin Gül'ü
66. Hasta kalbe Tabîb
67. Hâtem-i risâlet (Peygamberlik mührü)
68. Her ismi ezkâr olan
69. Her sözü fermân olan son Nebî
70. Hilkatin Fâtihâ'sı (Yaratılışın kendisiyle başladığı Zât)
71. Hulâsa-i kevneyn (Dünya ve ahiret hayatının özü)
72. Hurşid-i Şefâat (Şefaat güneşi)
73. Hz. İbrahim duası
74. Hz. İsa müjdesi
75. İki Cihan Padişahı
76. İns ü cinnin Peygamberi
77. İnsanların en hayırlısı
78. İnsanlığın gönlündeki sümbül
79. Kâinât kitabının müfessiri
80. Kâinâta gönderilen armağan
81. Kalbimin güneşi

82. Kâmet-i bâlâ (Uzun boy, yüce duruş sahibi)
83. Kân-ı ihsân (İhsan (Allah'ı görüyor gibi ibadet etme derecesi) kaynağı)
84. Kân-ı irfân (İrfan kaynağı, menbaı)
85. Kulları bin şâha bedel Resûl
86. Kurretü'l-ayn-i Halîl (Cenâb-ı Hakk katında çok değerli dost)
87. Ma'den-i nûr-i Hudâ (Hidayet nurunun kaynağı)
88. Mâh-ı tâbân (Işığını Allah'tan almış parlak bir ay)
89. Mahlukâtın en müntehabı (seçkini)
90. Mâh-ü hürşîd-i Hudâ (İnsanları doğru yola ileten hidayet güneşinin ay'ı)
91. Menba-ı esrâr (Sırların çıktığı kaynak)
92. Merhamet âbidesi
93. Makâm-ı Mahmûd'un buhurdanı,
94. Merkez-i saâdet (Saadet ve mutluluğun merkezi)
95. Miraç şehsuvarı (Miraç mucizesinde Burak'ı kullanan Zât)
96. Misbâhu's-Süreyyâ (İslâm ve iman nuru ile her yeri aydınlatan Süreyya yıldızı)
97. Muhabbet
98. Muhtaç gönüllerimize âb-ı hayat olan Sevgili
99. Mülahazalarımızın yeşil Kubbesi
100. Nebiler meyvesinin zübdesi (Nebilerden oluşan bir meyvenin özü)
101. Nebilerin İmamı
102. Nebiyy-i Ümmî (Anasından doğduğu gibi temiz kalmış, Rabbimizin özel terbiyesi ile yetişmiş Zât)
103. Nefesi dilsizlere dil veren hünervâr (hünerli, marifetli)

104. Nuhbe-i mahluk-ı Ahad (Tek bir olan Allah'ın yarattığı bütün mahlukatın özü, en seçkini)
105. Nûr-i çeşm-i evliyâ ve asfiyâ (Allah'ın saf ve veli kullarının pınarının nuru)
106. Nûr-i dilâra (Gönlü süsleyip avutan Nur)
107. Nûr-u Âlem (Âlemin mânen aydınlığına sebep olan Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem))
108. Nûrun alâ nûr (Nur üzerine nur; Âlemin mânen aydınlığına sebep olan Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem))
109. Nübüvvet mihrinin hâtemi (Peygamberlik güneşinin mührü)
110. Nübüvvetin Hâtimesi
111. Nümune-i ahlâk (İnsanlara ahlâk nümunesi)
112. Ölümsüzlük iksiri,
113. Pâdişâh-ı dü cihân (İki cihanın da padişahı)
114. Pâk-dîn (Saf ve katıksız din sahibi)
115. Pâkîze-zât (Katıksız, temiz, pak ve saf insan)
116. Pür-cemâl (güzellikler sahibi, güzelliklerle dolu)
117. Pür-kemâl (bütün imani olgunluklarla dolu Zât)
118. Pür-rahim ü şefkat
119. Rabb-i Hakim'in bizlere rahmetinin tecellisi güzeller güzeli
120. Rahmeten li'l-âlemîn (Alemlere rahmet olan)
121. Resûl-ü Ekrem...
122. Risâlet tahtının hâtemi
123. Rûh-ı revân (Sevgili)
124. Ruhlarımızın enîsi
125. Sabah yıldızlarının Işığı
126. Sâdık Yâr,

127. Sevda mevsimlerinin en güzel iklimi
128. Sevgi Padişahı
129. Sevgililer Mahşeri
130. Sevgiyi yaşayan ve öğreten İnsan
131. Seyyidü'l-Kevneyni ve's-Sekaleyn (Hem dünya ve ahiretin, hem de insanların ve cinlerin Efendisi)
132. Sırr-ı furkân (Kur'ân-ı Kerîm'in sırrı)
133. Solmaz, pörsümez bir Çiçek
134. Sonsuz Rahmet
135. Sözün hikmet incisi
136. Suad (Yurdundan koparılmış gözleri sürmeli yaralı bir ceylân, Ka'b b. Züheyr'in Kaside-i Bürde'sinden)
137. Sultan Nebî,
138. Sultan-ı Selâtîn (Sultanların Sultanı)
139. Sultanü'l-Enbiyâ (Nebilerin Sultanı)
140. Şâfi-i ümmet (Ümmet-i Muhammed'e ahirette şefaat edecek olan)
141. Şâh-ı Cân (Canımızın padişahı)
142. Şâh-ı Levlâk (Kâinatın yüzü suyu hürmetine yaratıldığı Zât)
143. Şâh-ı Risâlet (Peygamberlik hakikatinin başı, şâhı)
144. Şah-ı Rusül (Resûllerin başı ve şahı)
145. Şefî'i rûz-i cezâ (Hesap gününde ümmetine şefaat edecek olan)
146. Şefî'ü'l-müznibîn (Ahirette günahkârlara şefaat edecek olan)
147. Uşşâka sâkî (Allah yolunda ciğeri yanan âşıklara su taşıyan Zât)
148. Vahdetin Gülü

149. Vâhid-i dü cihan (İki cihanda biricik olan)
150. Varlığın özü,
151. Varlık Nûru, (Âlemin mânen aydınlığına sebep olan Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem))
152. Vatan-ı aslînin cenneti
153. Vefâ göğünün Hilali
154. Vücûdun zahmının merhemi (Vücut yaralarının merhemi)
155. Yaratılışın en anlamlı nüktesi
156. Yetimler padişahı
157. Yolda kalmışların biricik rehberi
158. Yüzü kardan ak

Beşinci Bölüm

EFENDİMİZ'İN BÜTÜN İSİM VE SIFATLARI

EFENDİMİZ'İN BÜTÜN İSİM VE SIFATLARI

Alfabetik Olarak Efendimizin İsimleri

Çalışmanın bu bölümünde Efendimiz'in isimleri ile ilgili ciddi eserler telif etmiş olan iki müellifin kitaplarına aldıkları Allah Resûlü'ne ait isim ve sıfatları, Arapçaya göre alfabetik olarak sıralamak ve kısaca anlamlarını vermek istiyoruz. Bu iki müellif, Sâlihî (Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd adlı eserinde) ve Suyutî'dir ("er-Riyâdu'l-Enîka fi Esmâi Hayri'l-Halîka" ile "en-Nehcetü's-Seviyye fi'l-Esmâi'n-Nebeviyye" adlı eserlerinde).

Burada anlamı verilen isimler arasında birbirine yakın manada olanlar, bazen aynen ifade edilmiş bazen de sadece önceden manası verilen isim veya onun anlamı zikredilerek belirtilmiştir.

Ahmed: Hâmid ve Mahmûd, çok övülmüş

Muhammed: Mahmûd, çok övülmüş

Elif Harfi ile Başlayanlar

el-Eberr: İhsan eden, Muhsin, lütufkâr, iyilik eden

el-Ebtahî: Şerefli, yüce, Mekke'nin Ebtah mevkiine mensup, Ebtah'da doğup büyümüş olan

el-Eblec: Güleryüzlü, aydınlık çehreli, etrafını aydınlatan, cömert, kerem sahibi, işi ve emri açık olan

el-Ebyad: Güzel, Çok cömert, şerefli, arazlardan temizlenmiş olan

el-Etkâ: Allah'a itaat ederek ondan sakınan, en takvalı, Allah'tan en çok haşyet eden

el-Ecved: Allah'ın kendisine verdiğinden durmadan veren ve fakirlikten korkmayarak cömertlikte bulunan

Ecvedü'n-Nâs: Allah'ın kendisine verdiğinden durmadan veren ve fakirlikten korkmayarak cömertlikte bulunan Bkz.: el-Ecved

el-Ecell: Allah katında da insanlar katında da celali ve azameti en çok olan

el-Ecîr: Ümmetini ateşten men eden ve Cehennem'den koruyup himaye eden (ve edecek olan)

Âhâd: Bir, Nebilerin sonuncusu, Kendine has hususiyetleri ile bir olan

el-Ehad: İnsanlar içinde kemal sıfatlarıyla tek olan

el-Ahsen: İnsanlar içinde kemal sıfatları kendinde toplayan, vücut organları birbiri ile münasip olan

el-Ahşem: Vakur

Ahyed: Ümmetini Cehennem'den koruyup himaye eden ve edecek olan

el-Âhizu'l-Hacezât: Cehennem'den kurtaran ve kurtaracak olan

Ahrâbâ: Nebilerin sonuncusu

el-Ahşâ Lillâh: Saygı ile beraber Allah'tan korkan, kendini Allah'a ibadete veren, Allah'a en çok haşyet duyan

Âhirmâh: İslâmı geçerli, sahih ve doğru olan, insanların kendisinden selamette olduğu zat

el-Ed'ac: Gözleri geniş ve güzel olan

el-Edvem: Hayır ve itaata devam eden

Üzünü Hayr: Allah'ın kendisine verdiği bir lütufla bazı işlere muttali' olan, dinleyen

el-Ercah: Başkasına nispetle ilim ve fazileti daha fazla ve çok olan

Ercahunnâsi Aklen: Başkasına nispetle ilim ve fazileti daha fazla ve çok olan Bkz.: el-Ercah

el-Erham: Rahmet, merhamet, şefkat ve yumuşak huyluluk açısından insanların en ilerisi ve faziletlisi

Erhamu'n-Nâsi Bi'l-İyâl: Evlad, çoluk çocuğuna karşı en merhametli ve şefkatli olan

el-Ezecc: Kaşları güzel ve birbiriyle uyumlu olan

el-Ezkâ: Temiz

el-Ezher: Beyaz ve nurlu

el-Esedd: Doğru yolda olan, barış isteyen, insanların arasını düzelten, muslih ve müstakim

Eşcau'n-Nâs: İnsanların en yiğiti, en cesuru ve şecaatlisi

Eşeddü Hayâen Mine'l-Azrâi fi Hidrihâ: En hayâlı, utanması en çok olan, hayâ abidesi, zemden korkarak nefsini kötülükten çeken

el-Eşneb: Dişleri uyumlu olan

el-Asdak: En kuvvetli ve doğru sözlü, sözleri en doğru

Asdaku'n-Nâsi Lehceten: Dilini en iyi ve doğru kullanan

el-Atyab: En faziletli, en şerefli, güzel kokulu.

el-Eazz: İnsanlar içinde en kuvvetli, galib gelen

el-A'zam: Yaratılış ve ahlâk bakımından insanların en güzeli, zatı kâmil olan, sıfatları tam olan

el-A'lâ: İnsanlar içinde başkasına nispetle en yüce ve en yüksek olan

el-A'lemu Billah: Allah'ın sıfatlarını ve kendine gerekenleri idrak edip en iyi bilen

el-Eğarr: Şerefli, kerîm

Efsahu'l-Arab: Arabın en fasihi, dil bakımından en belîği, akıcı ve müvazeneli konuşan

Ekseru'l-Enbiyâ Tebean: Kendisine tabi olanlar bakımından en çok tabisi bulunan nebi, en çok tasdik edilen nebi

el-Ekrem: İnsanlar içinde en kâmil manada cömert olan

Ekremu'n-Nâs: İnsanlar içinde en kâmil manada cömert olan. Bkz: el-Ekrem

Ekremu Veledi Âdem: İnsanlar içinde en kamil manada cömert olan Bkz.: el-Ekrem

el-İklîl: Tâc

el-Emced: Şerefli ve yüce olan

el-Âmiru'n-Nâhî: Şanı yüce olan, Bütün mahlûkat içinde şerefi ve değeri en yüksek olan, en değerli

el-İmam: Hayırda kendisine uyulan. Bu manada Efendimiz'e İmâmu'l-Hayr, İmâmu'l-âlemîn, İmâmu'l-âmilîn, İmâmu'l-müttakîn, İmâmu'n-Nebiyyîn, İmâmu'n-nâs gibi isimler de verilmiştir.

el-Emân: Hayatında ve sünnetinin baki kalmasında kavminin azabını men eden

el-Ümme: Bütün hayırları zatında toplayan, kendisine uyulan

Elif Lâm Mîm, Elif Lâm Mîm Râ, Elif Lâm Mîm Sâd: Temiz peygamber

el-Elmaî: Kalbi ve dili keskin olan

el-Âmin: İhlâs ve takvada en ileri olan, şerefli ve tertemiz olan

el-Emîn: Güvenilir, kuvvetli ve koruyucu

el-Ümmî: Mucizeler ortaya koyan, temizliği üzere bakî olan

el-Enveru'l-Mütecerred: Önceden benzeri görülmemiş derecede nurlu ve aydınlatıcı

el-Evvâh: Cenâb-ı Hakk'a ibadet eden, yalvaran, yakîn sahibi, günahsız olduğu halde kendini Allah'a vermiş münîb, hatası olmadan tesbih ve istiğfarda bulunan

el-Evsat: Adaletli ve hayırlı

el-Evlâ: Kendilerinden daha çok müminlere karşı en lâyık ve yaraşır olan

el-Evvel: Her şeyde önce gelen ve önde olan

Evvelu'r-Rusül Halkan: Yaratılış bakımından Resûllerin ilki. Bu ilk olmayı ifade eden diğer isimleri de şunlardır: Evvelu Şâfi', Evvelu'l-mü'minîn, Evvelu'l-müslimîn, Evvelu müşeffa', Evvelu men Tenşekku anhu'l-ard (Yeryüzünün kendisinden dolayı inşikâk ettiği ilk zat)

el-Âhir: Nebilerin sonuncusu

Âyetullah: Allah'a işaret eden açık işaret

Bâ Harfi ile Başlayanlar

el-Bâri': Fazilet, ilim ve hüküm açısından hep üstte olan

el-Bâraklît: Rûhu'l-Kudüs, Hak ve batılın arasını ayıran, Hâmid, Hammâd

el-Bâtın: Vahiyle sırlara muttali olan

el-Bâliğ: Açık

el-Bâhir: Aydınlatan ve ışık saçan

el-Bâhî: Güzel

el-Bahr: Atâsı geniş olan

el-Bed': Önde gelen seyyid

el-Bedî': Güzellikte eşi olmayan tek

el-Bedr: Şerefi ve yüceliği tam olan

el-Berr: Muhsin, itaat eden, sâdık, bütün hayırları kendinde toplayan

el-Beraklîtus: Allah tarafından gönderilmiş ve müjdelenmiş, Hz. Muhammed

el-Bürhân: Yakînî, nurlu ve apaçık delil

el-Beşer: Başkalarından yüce olan insan

Büşrâ Îsâ: Hz. İsa tarafından müjdelenen, dünyaya gelmeden önce haberi gelen

Mâz Mâz: Muhammed

el-Belîğ: Meramını en fasih bir şekilde ifade eden

el-Behâ: İzzet ve şeref sahibi

el-Behiyy: Güzel ve akıllı

el-Beyyine: Rabbini gösteren apaçık delil

el-Beyân: Keşif, izhar ve fesahat sahibi

Te Harfi ile Başlayanlar

et-Tâlî: Kendinden öncekilere ittiba edip uyan, Kur'ân'ı okuyup öğreten

et-Tezkire: Unutkanlık ve gaflet hastalığındakileri tenbih edip hatırlatmada bulunan

et-Takiyy: En takvalı, Allah'tan en çok korkan

et-Telkît: Beklenen nebi (Rumca)

et-Tenzîl: Allah tarafından gönderilen

et-Tihâmî: Şeref ve yüceliğinden dolayı Tihame'ye nisbet edilen, Tihameli

Se Harfi ile Başlayanlar

Sâniye'sneyni: Kendisi ile arkadaşlık yapılan, iki kişinin ikincisi (Hira mağarasında Hz. Ebu Bekir'in kendisine arkadaşlık yaptığı için…)

es-Simâl: Direk, dayanak, sığınılan, yardım eden, merhametli, yeten

Cim Harfi ile Başlayanlar

el-Câmi': Bütün hayır çeşitlerinde tam olan

el-Cebbâr: Allah yolunda cihad eden, mücahid, ıslah edici, muslih

el-Cedd: Hayırlardan nasibi büyük olan, kadri yüce olan

el-Celîl: Büyük

el-Cehdam: Yüzü dairemsi olan, geniş göğüslü

el-Cevvad: Cömert, kerîm

el-Cevâd: Cömert

Hâ Harfi ile Başlayanlar

el-Hâtem: Ahlâk bakımından nebilerin en güzeli

el-Hâşir: Nebilerin sonuncusu

Hât Hât: Efendimiz'in Zebur'daki ismi

el-Hâfız: Organlarını, kalbini ve dinini koruyan

el-Hâkim: Hüküm veren

el-Hâmid: Allah'a övgü ve senada bulunan, Allah'a hamd eden

Hâmilu Livâi'l-Hamd: Hamd sancağını taşıyan, imam, İnsanların seyidi

el-Hâmî: Ümmetini düşmanlarından engelleyen

el-Hâidü Liümmetihî Minen-Nâr: Ümmetini ateşten koruyan

Habibullah: Masum, muvaffak ve Allah'a yakın olan, Allah'ın sevgilisi

Habiburrahman: Allah'ın sevgilisi

Habantî: Faruk, Hak ile batılın arasını ayıran, (Efendimiz'in İncil'deki ismi)

el-Hicâzî: Hicaz'a nisbet edilmiş olan, Hicazlı

Huccetullahi Ale'l-Halk: Bürhan, Allah'ı insanlara tanıtan en büyük hüccet

el-Hüccetu'l-Bâliğa: Allah'ı gösteren en açık delil

Hırzu'l-Ümmiyyîn: Ümmîlerin koruyucusu

el-Haramî: Şerefli, Mekke'nin Harem bölgesine mensup olan, Haremli

el-Harîs: İnsanları imana ve hidayete davet etmeye devam eden, hayırda hırslı

el-Harîsu Ale'l-İman: İnsanları imana ve hidayete davet etmeye devam eden, hayırda hırslı

Hızbullah: Allah'ın dinine yardım eden

el-Hasîb: Şerefli, kanaat edip yetinen, cömert

el-Hafîz: Dahilî ve haricî düşmanlardan korunmuş olan

el-Hafiyy: İyi ve lütufkâr

el-Hakk: Hakikat, sabit ve yakîn

el-Hakem: Mani olan ve hüküm veren

el-Hakîm: Akıllı, uzuvları birbiriyle uyumlu, fakîh, hikmetli

el-Halîm: Yumuşak huylu olan, yavaş yavaş ve düşünerek hareket eden, iyi hal üzere devam eden

el-Hulâhil: Seyyid, yiğit, insanlara büyük insanlık gösteren, reîs

el-Hammâd: Hâmid

Hammatâyâ: Mekke Haremini himaye eden, koruyan (Himtâyâ)

el-Hamîd: el-Hâmid, mahmûd

el-Hannân: Merhametli, şefkatli

el-Hanîf: Herhangi bir inhirafı bulunmayan, İslâm üzere sabit olan

el-Hayiyy: Kendini kötülük ve çirkinliklerden alıkoyan

el-Hayy: Kabrinde nimetlerle lezzet alan, bâkî

Hı Harfi ile Başlayanlar

el-Hâtim: Nebilerin sonuncusu

el-Hâtem: Nebilerin en güzeli ve süsü

Hâtemu'n-Nebiyyîn: Nebilerin sonuncusu ve süsü

el-Hâzinu li-Mâlillah: Allah'ın emriyle Allah'ın malını taksim edip dağıtan

el-Hâşi': Allah Teâlâ'ya tezellül eden, mütezellil, Allah'a yalvaran

el-Hâdı': Allah Teâlâ için tevazu sahibi

el-Hâfid: Merhametli, şefkatli

el-Hâlis: Her türlü kir ve pislikten temizlenmiş olan, tertemiz

el-Habîr: Allah'ın bildirmesiyle bilen ve muttali olan

Hatîbu'l-Ümem: Ümmetlerin hatîbi, önde gelen

Hatîbu'n-Nebiyyîn: Nebilerin hatîbi

Hatîbu'l-Vâfidîn Alellahi Teâlâ: ümmetlerin hatîbi

el-Halîl: Mahbub, Mustafa, Allah'ın dostu

Halilurrahman: Mahbub, Mustafa, Allah'ın dostu

Halilullah: Mahbub, Mustafa, Allah'ın dostu

el-Halîfe: İnsanları idare etmek ve yeryüzünü imar etmek üzere Allah'ın görevlendirdiği kimse

Halîfetullah: İnsanları idare etmek ve yeryüzünü imar etmek üzere Allah'ın görevlendirdiği kimse

el-Hayr: Fazilet ve hayır sahibi

Hayru'l-Enbiyâ: Makam ve değer açısından nebilerin en faziletlisi ve en yücesi

Hıyeratullah: Allah'ın seçip insanlara gönderdiği

Hayru'l-Beriyye: Bu isim de fazilet ve hayır sahibi demektir. Manaca bu isme benzeyen şu isimler de vardır: Hayru Halkıllah, Hayru'l-âlemîn, Hayru'n-nâs, Hayru hêzihi'l-ümme

Dal Harfi ile Başlayanlar

Dâru'l-Hikme: Bütün ilimleri kendinde toplayan

ed-Dâî İlallah: Allah tarafından O'nun dini ile gönderilen, yardım için Allah'a yalvaran

ed-Dâmiğ: Batılı yok eden, mahveden

ed-Dênî: Allah'a yakın olan

ed-Da've: Tevhid kelimesi, imanda önde olan

Da'vetu İbrahim: Hz. İbrahim tarafından müjdelenmiş olan

Da'vetu'n-Nebiyyîn: Nebiler tarafından müjdelenmiş olan

Delîlu'l-Hayr: Hayra götüren, hayra işaret eden

Dehtem: Yaratılış güzel ahlâkı da insanlara örnek olan

Zel Harfi ile Başlayanlar

ez-Zuhr: Ahiret için hazırlanan ve azıklanan

ez-Zikr: Kuvvetli, yiğit, şecaat sahibi, övgü ve şeref kaynağı

ez-Zekkâr: el-Evvâh

Zikrullah: Allah'a davet eden, İsmi anılınca Allah hatırlanan

ez-Zeker: Büyük, celîl

Zü't-Tâc: Önde giden, imam

Zü'l-Cihâd: Allah yolunda cihad eden, mücahid

Zü'l-Hatîm: İman edenlerin günahlarının silinmesine vesile olan

Zü'l-Havdı'l-Mevrûd: Şefaati kabul edilen, müminlerin geleceği Havz'ın sahibi

Zü'l-Huluki'l-Azîm: Büyük ahlâk sahibi, ahlâkı en kamil olan

Zü's-Seyf: Kattêl, Allah yolunda savaşan

Zü's-Sekîne: Vakar sahibi, merhametli

Zü's-Sırâti'l-Müstakîm: Dosdoğru olan

Zû Taybe: Mekke'den Medine'ye hicret etmiş olan, Taybe'nin (Medine-i Münevvere'nin) sahibi

Zü'l-İzze: İzzet ve azamet sahibi, başkalarından istiğna eden

Zü'l-Atâyâ: Başkalarına ikram eden, kendisine pek çok özellik bahşedilmiş olan

Zü'l-Fütûh: Fetih sahibi, galib gelen, Allah tarafından yardım edilmiş olan

Zü'l-Fadl: Muhsin, Fazilet ve kerem sahibi

Zü'l-Medîne: Mekke'den Medine'ye hicret etmiş olan, Taybe'nin (Medine-i Münevvere'nin) sahibi

Zü'l-Mucizât: Allah tarafından mucizelerle desteklenen, mucizelerle müeyyed olan

Zü'l-Kadîb: Kılıç sahibi

Zü'l-Kuvve: Mekîn, Yiğit, şecaat sahibi

Zü'l-Makâmi'l-Mahmûd: Makam-ı mahmud'un sahibi, kendisine şefaat hakkı ve izni verilen, yüce

Zü'l-Meysem: Güzel, peygamberlik alameti ile müeyyed olan, desteklenen

Zü'l-Hirâve: Nübüvvet alameti ile yardım edilmiş olan, desteklenen

Zü'l-Vesîle: Allah'a yakın olan, tevessülü ile ümmeti için Allah'tan bağaşlanma dileyecek olan

Rı Harfi ile Başlayanlar

er-Râcî: Rabbine bağlı, Allah'ın varlığına güvenen, Allah'ın vaadiyle mutlu olan

er-Râdı': Kendisine değer ve ehemmiyet verilen

er-Râdî: Allah'ın kendisine verdiği ile kanaat eden

er-Râğib: Allah'a tazarru' ve niyazda bulunan, Allah için çok veren,

er-Râfi': Ümmetini şereflendirip makamını yücelten

Râkibu'l-Burâk: Burak'a binen, önde gelen, şerefli

Râkibu'l-Baîr: Deveye binen, önde gelen, şerefli

Râkibu'l-Cemel: Deveye binen, önde gelen, şerefli

Râkibu'n-Nâka: Deveye binen, önde gelen, şerefli

Râkibu'n-Necîb: Önde gelen, şerefli

er-Racil: Saçı güzel olan

er-Racîh: Hayır ve fazilette üstün ve yüce olan

er-Rahbu'l-Keff: Cömert, Allah için çok veren

Rahmetullah: Merhametli, şefkatli

Rahmetu'l-Âlemîn: Alemlere rahmet olarak gönderilmiş olan

er-Rahmetü'l-Mühdât: İnsanlara karşı rabbani bir şefkati olan

er-Raûfu'r-Rahîm: Kötü şeyleri def eden sevgili, seven, şefkatli, merhametli

er-Resûl: Allah tarafından, kendine uyanlara re'fetle, uymayan inatçı muanidlere ise kıtalle gönderilmiş olan

Resûlullah: Allah tarafından, kendine uyanlara re'fetle, uymayan inatçı muanidlere ise kıtalle gönderilmiş olan

Resûlü'l-Merhame: Allah tarafından, kendine uyanlara re'fetle, uymayan inatçı muanidlere ise kıtalle gönderilmiş olan

Resûlü'l-Melâhim: Allah tarafından, kendine uyanlara re'fetle, uymayan inatçı muanidlere ise kıtalle gönderilmiş olan

er-Reşîd: Dosdoğru olan, insanlara doğru yolu gösteren

er-Rıdâ: Allah'ın kendisinden razı olduğu, Allah'a muvafakat eden, kabul ve eman sahibi

er-Rıdvân: Allah'ın rızasına mazhar olan, Allah'ın resûlü

Rıdvânullah: Allah'ın rızasına mazhar olan, Allah'ın resûlü

er-Rafîk: Yumuşak huylu, lütufkâr

Refîu'z-Zikr: İsmi yüce, yâdı yüceltilmiş

er-Refîu'd-Deracât: Manevi makamları ve dereceleri yüksek olan

er-Rakîb: Koruyup gözeten, murakabe eden, alim

er-Rahhêb: Allah Teâlâ'dan en fazla haşyet duyan

er-Rûh: Temiz ruh, Ümmetin hayatı

Rûhu'l-Hakk: Temiz ruh, Ümmetin hayatı

Rûhu'l-Kudüs: Temiz ruh, Ümmetin hayatı

Ze Harfi ile Başlayanlar

ez-Zâcir: Ümmetinin masiyet ve günaha girmesini engelleyen, kötülükten nehyeden

ez-Zâhid: Allah'a rağbet için ahirete yönelen, Dünyayı kalben terk eden

ez-Zêhir: Aydınlatıcı bir renk ve yüze sahip olan

ez-Zêhî: İşi ortada, delili apaçık olan, güzel

Zaîmu'l-Enbiyâ: İşleri yüklenip kefil olan, garantör, nebilere kefil olan

ez-Zekiyy: Temiz, mübarek

ez-Zelif: Önde olan, Allah Teâlâ'ya yakın olan

ez-Zemzemî: Şerefli, Zemzem'e mensup, Zemzem suyu ile anılan

ez-Zeyn: Yaratılış ve ahlâk olarak kâmil ve tam güzellik olan

Zeynu Men Vâfê Yevme'l-Kıyâme: Yaratılış ve ahlâk olarak kâmil ve tam güzellik olan

Sin Harfi ile Başlayanlar

Sâbiku'l-Arab: Allah'a itaat etmeye ve O'nun rızasını kazanmaya koşan, Cennet'e Araplar arasında ilk girecek olan

es-Sâbiku Bi'l-Hayrât: Allah'a itaat etmeye ve O'nun rızasını kazanmaya koşan, Cennet'e Araplar arasında ilk girecek olan

es-Sâcid: Allah'a yalvarıp itaat eden, secde eden, Allah için yüzünü yere süren, namazı ikame eden

Sebîlullah: Allan'a ulaştıran yol, Allah'a götüren apaçık delil

es-Sebt: Güzel saçlı

es-Sehıyy: Cömert, kerîm

es-Sedîd: Müstakim, dosdoğru, ümmetinin işlerini ıslah eden, ümmetine şefaat edecek olan

es-Sirâcu'l-Münîr: Apaçık delil, hidayete vesile olan, kandil, güneş

Serahlîs: Gönderilmiş, Nebi

es-Serî': Rabbe itaatta yarışıp ibadete koşan

Sa'dullah: Allah'ın mübarek kulu, kendine tabi olanları mes'ud eden bir hayata davet eden

Sa'du'l-Halâik: Mahlukatın en mes'udu, diğer ümmetlerden efendilikte önde olmayı gerektiren

es-Saîd: Mutlu, Mes'ud

es-Selâm: Ayıplardan ve noksanlıklardan münezzeh olan

es-Sultân: Melik, apaçık delil, Allah'ı gösteren hüccet

es-Semî': İşitmesi güçlü olan

es-Semiyy: Yüce, Kadri ve değeri yüksek

es-Senâ: Etrafı aydınlatan ışık, parlak nur

es-Senâu: Şeref ve yücelik sahibi

es-Sened: Büyük ve kadri yüce

es-Seyyid: Reîs, sığınılan, kendisine uyulan

Seyyidu's-Sekaleyn: Cinlerin ve insanların efendisi, reîs, sığınılan, kendisine uyulan

Seyyidu'l-Kevneyn: Dünya ve ahretin efendisi, reîs, sığınılan, kendisine uyulan

Seyyidu'n-Nâs: İnsanların efendisi, reîs, sığınılan, kendisine uyulan

Seyyidu Veledi Âdem: Ademoğlunun efendisi, reîs, sığınılan, kendisine uyulan

es-Seyf: Keskin kılıç, cihad ile memur olan

es-Seyfu'l-Muhaddem: Muazzam kesici ve hükmü geçen kılıç

Seyfu'l-İslâm: Muazzam kesici ve hükmü geçen kılıç

Seyfullah: Muazzam kesici ve hükmü geçen kılıç

Şın Harfi ile Başlayanlar

eş-Şâri': Rabbani alim, muallim, dini açıklayıp ortaya koyan

eş-Şâfi': Şefaat isteyen

eş-Şefî': İsyankâr ve günahkârlar için Allah'ın istemesiyle şefaat eden

eş-Şâfî: Bütün hastalık ve elemlerden Müberrâ olan, elem verici her türlü şeyi ümmetinden uzaklaştıran

eş-Şâkir: Allah'ın nimetlerini itiraf eden, Allah'ı O'na en yaraşır bir şekilde sena eden, öven

eş-Şekkâr: Allah'ı çok çok öven

eş-Şekûr: Allah'ı çok çok hamd eden, az amele çok sevap verilmesine vesile olan

eş-Şâhid: Gören, âlim, muttali'

eş-Şesin: Kuvvetli, kaviyy, El ve ayağı ile iyice kavrayan, el ayaları ve ayakları büyük olan

eş-Şedid: Kuvvetli, tam tutan

eş-Şadkam: Ağzı büyük olup beliğ bir şekilde konuşan

eş-Şerîf: Yüce, fazilet ve kerem sahibi

eş-Şifâ: Hastalıkların iyileşmesine vesile olan, semâhati ile dininden zorlukları gideren

eş-Şems: İşi açık seçik olan, Kadri yüce olan, dini yayılmış olan

eş-Şihâb: Sözü geçen seyyid, etrafını aydınlatan yıldız, muanid ve inkarcıları yakan ve dinini koruyan bir yıldız

eş-Şehim: Hükmü geçen efendi

eş-Şehîd: Alîm, adalet sahibi, zeki

Sad Harfi ile Başlayanlar

es-Sâbir: Zorluk anında nefsini hapseden, darlık ve korku anında da nefsini tutmasını bilen

es-Sâhib: Hayra mülazemet edip yapışan, âlim, koruyucu, kefil olan, mülk sahibi.

Sâhibu'l-Âyât: Âyet ve mucizeler sahibi. "Sâhib" ismiyle beraber bir tamlama şeklinde kullanılan diğer isimler şunlardır: Sâhibu'l-Ezvâci't-Tâhirât, Sâhibu'l-burhân, Sâhibu'l-beyân, Sâhibu't-tâc, Sâhibu't-tevhîd, Sâhibu'l-hayr, Sâhibu'd-deraceti'l-âliyeti'r-refîa, Sâhibu'r-ridâ, Sâhibu's-sücûd li'r-Rabbi'l-ma'bûd, Sâhibu's-serâyâ, Sâhibu'ş-şer', Sâhibu'l-atâ, Sâhibu'l-alâmâti'l-bâhirât, Sâhibu'l-uluvvi ve'd-deracât, Sâhibu'l-ferac, Sâhibu'l-fadîle, Sâhibu'l-kadem, Sâhibu'l-havdı'l-mevrûd, Sâhibu'l-kevser, Sâhibu'l-hatîm, Sâhibu'l-hâtem, Sâhibu Zemzem, Sâhibu's-sultân, Sâhibu'l-livâ, Sâhibu's-seyf, Sâhibu'l-mahşer, Sâhibu'l-midraa', Sâhibu'l-meş'ar, Sâhibu'l-mi'râc, Sâhibu'l-mağnem, Sâhibu'l-makâmi'l-mahmûd, Sâhibu'l-minber, Sâhibu'n-na'leyn, Sâhibu'l-hirâve, Sâhibu Lâ ilâhe illallah.

es-Sâdi': Hüccet ile konuşup batıla karşı hakkı ortaya çıkaran

es-Sâdık: Rabbinin katındakine güveni tam olan, Rabbi ile mutmain olmuş olan, Rabbine götüreceği emaneti hakkıyla taşıyan, yalan söylemeyen

Sâidu'l-Mi'râc: Miraca çıkan, yükselen, yücelere erişen

es-Sâlih: Bütün hayırları zatında toplayan

es-Sabûr: Ceza vermekte acele etmeyen

es-Sabîh: Güzel

es-Sadûk: İhlaslı, tevhidi sahih olan, içi ve dışı eşit olan

es-Sıddîk: Sözü işine muvafık ve uygun olan, sadâkate devam etmekte mübalağa gösteren

es-Sırâtu'l-Müstakîm: Hiçbir eğrilik emaresi olmayan Allah'a giden dosdoğru yol

Sırâtallezîne En'amte Aleyhim: Allah'ın kendilerine nimet verdiği ve hiçbir eğrilik emaresi olmayan dosdoğru yol

es-Safve: Her hayrın özü ve hülâsası

es-Safûh: Affedip kötülüğe kötülükle karşılık vermeyen

es-Safiyy: Allah tarafından seçilmiş, Mustafâ

es-Sındîd: İtaat edilen efendi, yiğit kahraman, hilim sahibi, cömert, şerefli

es-Sayyin: Bütün kir ve pisliklerden korunmuş

Dad Harfi ile Başlayanlar

ed-Dâbıt: Koruyucu, el-Hâzim

ed-Dâribu Bi'l-Hisâm: Allah yolunda mücahede eden

ed-Dâri': Allah'a tam anlamıyla boyun eğmiş, Allah için yüzünü yere eğmiş olan, Allah'a yalvaran

ed-Dahhâk, Ed-Dahûk: Yiğitliğinden ve şecaatinden dolayı Allah yolunda mücahede ederken düşmanının öldürüp kanını akıtan

ed-Damîn: Koruyan, gözeten, şefaat ile ümmetine kefil olan

ed-Dayğam: Kahraman yiğit, kendisine itaat edilen efendi

ed-Dıyâ' (İz-Ziyâ): Nur'un en büyüğü ve en nurlu

Tı Harfi ile Başlayanlar

Tâb Tâb: Tayyib, güzel, hoş

et-Tâhir: Kirlerden arınmış, maddi ve manevi kirlerden uzak ve Müberra

et-Tabîb: Kendisine inanıp tabi olandan elem ve hastalıkları gideren

et-Tırâzu'l-Muallem: Gittiği yoldan gidilen, kendisine uyulan ve tabi olunan

Tâsîn, Tâsînmîm, Tâhâ: Tâhir, temiz ve hidayete götüren (Hâdî)

et-Tahûr: Tâhir

et-Tayyib: Tâhir ve zeki

Zı Harfi ile Başlayanlar

ez-Zâhir: Her işi açık olan, galib gelen, muzaffer olan

ez-Zafûr: Kendisine yardım edilmiş, Allah'ın yardımına mazhar

Ayn Harfi ile Başlayanlar

el-Âbid: Allah'a itaat eden

el-Âdil: Hüküm ve kararlarında zulüm olmayan müstakîm dosdoğru insan

el-Ârif: Sabırlı, âlim

el-Âdıd: Yardım eden, destekleyen, kuvvet veren

el-Âfî: Müsamaha edip affeden

el-Âlim, el-Alîm: En kâmil manada ve sübût üzere dünyevî ve uhrevî işlerin hakikatini idrak eden

el-Âmil: İtaate yapışan, ibadete devam eden

el-Âil: Allah'ın kendisine nimet vermesiyle beraber fakir olan

el-Abd, **Abdullah**: Allah'a teslim olmuş, O'na itaat eden

el-Udde: Azık, hazırlık, bela ve musibetleri kaldıran

el-Adl: Adaletli, dosdoğru, yeten

el-Arabî: Şerefli, Arap kavmine mensup

el-Urvetu'l-Vüskâ: Dinde kendisine dayanılıp güvenilen, Allah'a ve onun rızasına ulaştıran sebep

el-Azîz: Kavî, kuvvetli, başkasından müstağnî olan,

el-İsme: Dayanak, sığınak

İsmetullahi Teâlâ: el-Isme, dayanak, sığınak

el-Azîm: Şanı yüce, büyük, celîl, kadri büyük

el-Afüvv: Çok affedici

el-Afîf: İffetli, kendini kötü ve şüpheli şeylerden alıkoyan

el-Allâme: Şâhid, doğru yola götüren ilim ve alamet sahibi

el-Alem: Adı dillerde dolaşan efendi, iziyle doğru yola gidilen zât

Alemu'l-Îman, Alemu'l-Yakîn: Kendisiyle imana ve yakînî bilgiye gidilen zât

el-Aliyy: Yüce, değerli, büyük

el-İmâd: Sıkıntılı ve şiddetli durumlarda kendisine sür'atle koşulan efendi

el-Umde: Yiğit efendi, itaat edilen kahraman, zorluklarda kendisine sığınılan sığınak

el-Ayn: Ümmetine gösteren, değerli ve şerefli yüce insan

Aynü'l-**İzz**: Ümmetine gösteren, değerli ve şerefli yüce insan

Ğayn Harfi ile Başlayanlar

el-Ğâlib: Gücü kahretmeye yeten, muzaffer, galib gelen

el-Ğatamtam: Büyük deniz, ahlâkı geniş, küçük fenalıkları deryasında eriten okyanus

el-Ğafûr: Affeden, müsamaha eden

el-Ğaniyy: Allah'tan başka hiçbir varlığa ihtiyacı olmayan, müstağnî

el-Ğavs: Yardım eden, ihtiyaç içindekilerin yardımına koşan iânet sahibi

el-Ğiyâs: Bol yağan yağmur, rahmet yağmuru, hayırda esen rüzgardan bile daha cömert olan

Fe Harfi ile Başlayanlar

el-Fâtih: Hüküm veren, hidayet yolunda muvaffak olan, resûller içinde ilk yaratılan, şefaat edeceklerin ilki, maddi ve manevi fetihlerin sahibi

el-Fârık: Fazilet sahibi, hak ile batılın arasını ayıran

el-Fârûk: Hak ile batılın arasını ayıran

el-Fâdıl: Âlim, kâmil ve güzel olan

el-Fâik: Her şeyin en hayırlısı, hayırda en üstte olan

el-Fettâh: Yardım eden, (Fâtih'ten daha mübalağalı bir biçimde) fetihleri gerçekleştiren

el-Fecr: Geceyi yarıp küfrün karanlıklarını gideren sabah aydınlığı

el-Fahr: Büyük, azametli

el-Fahm: Celalet ve azamet sahibi, büyük

el-Fedğam: Azametli ve güzel olan

el-Ferd: Cemal sıfatlarıyla bir olan

el-Farat: Öncü. Ashabının önünde giden râid, kendisine ihtiyaç duyulan

el-Fasîh: Belağat ve beyan sahibi

el-Fadl: İhsan ve fazilet sahibi, şerefli

Fadlullah: İhsan ve fazilet sahibi, şerefli

el-Fatin: Beyninin ve zihninin bütün fakülteleri en üst seviyede çalışan, fetanet sahibi, işinin ehli, âlim

el-Felâh: Allah'ın batılı kendisiyle mahvettiği, kurtuluş, başarı ve muvaffakiyetin remzi

el-Fehim: Seri anlayışlı

Fâtihu'l-Künûz: Hayra tam mazhar olan, manevi hazinelerin kapısını açan, hayırları ortaya çıkaran

Fevâtihu'n-Nûr: İlimleri ortaya çıkaran, imanı yayan (Nehcetü's-Seviyye, 208)

Fietu'l-Müslimîn: Müminlerin sığınağı, dayanağı

Kaf Harfi ile Başlayanlar

el-Kârî: Cömert, kerîm, misafirlerine ikram eden, Kur'ân'ı öğreten

el-Kâsim: Veren, atâ, hediye ve ihsan sahibi

el-Kânit: İtaat eden, Allah'a boyun eğip yalvarmakla beraber itaat eden

el-Kâid: Hidayet yolunda insanların işlerini idare eden, imam

Kâidu'l-Hayr, Kâidu'l-Ğurri'l-Muhaccelîn: Hidayet yolunda insanların işlerini idare eden, imam

el-Kâil: Hükmeden, seven, muhabbet sahibi

el-Kattêl: Allah yolunda mücahede edip galip gelen

el-Katûl: Allah yolunda mücahede edip galip gelen

el-Kusem: Veren, hayırları toplayan

el-Kasûm: Veren, hayırları toplayan

Kademu Sıdk: Hayırda, fazilette ve yücelikte önde olan

Kadmâyâ: Efendimiz'in Tevrat'ta geçen ismidir, Önde olan manasına gelir

el-Kuraşî: Şerefli neseb sahibi, Kureyş kabilesine mensup

el-Karîb: Allah'a yakın olan, Allah'ın sevgilisi

el-Kasm: Atâ ve fazilet

el-Kutb: Kavmin efendisi

el-Kamer: Zulmet ve karanlıkları giderip küfrü darmadağın eden, ay

el-Kaviyy: Kuvvetli, güç sahibi, mütemekkin

el-Kayyim: İnsanların işlerini üstlenen, yerine getiren

Kef Harfi ile Başlayanlar

el-Kêff: Bütün insanlara gönderilmiş olan, insanları masiyet ve günahlardan men edip uzaklaştıran

el-Kêffe: Câmi', Muhît, hükmü ve emirleri kapsayıcı ve herkese hitap eden

el-Kêfî: Muradı ulaşan, boşlukları doldurup düzelten, korunmuş, yeten

el-Kâmil: Yaratılış ve ahlâk bakımından tam olan

el-Kesîru's-Samt: Celil, vakarlı, çok ve lüzumsuz yere konuşmayan

el-Kerîm: Cömert, hayır ve şerefin bütün çeşitlerini zatında toplayan

el-Kefîl: Kavmine kefil olan efendi, kavminin iş ve durumlarını ıslah eden

Kindîde: Gönderilmiş nebi, Efendimiz'in Zebur'da geçen ismidir.

Kêfhêyêaynsâd: Yeten, affedici ve sabırlı

el-Kevkeb: Kavmin efendisi, kavmin süvarisi ve en atılganı, yıldız, getirdiği din açık olan

Lam Harfi ile Başlayanlar

el-Lebîb: Zeki ve akıllı

el-Lesin: Fesahat ve belağat sahibi

el-Levzeî: Zeki, keskin zihinli

el-Leys: Kavî, kuvvetli, soylu yiğit efendi, belîğ konuşan

Mim Harfi ile Başlayanlar

el-Mü'temen: Güvenilir, vahiy ile korunmuş

el-Müemmel: Kendinden hayır beklenen

el-Müemmem: Kendisine ulaşılmak istenen, maksud, taleb edilen, kendisiyle himaye edilen

el-Müeyyed: Muzaffer, yardım edilmiş olan, galib gelen

el-Müeyyid: Yardım eden, kuvvetli, destek veren

el-Mâu'l-Muîn: Temiz ve faydalı

el-Me'mûn: Kendisine güvenilen, korunmuş

el-Mü'min: İmanla muttasıf olan, Allah'ı tasdik eden, etrafına emniyet ve selamet telkin eden

el-Mâcid: Fadl, kerem ve cömertlik sahibi, müsamahalı ve şerefli

el-Mâhî: Kendisine iman etmiş olanların kötülüklerini gideren

Mâz Mâz: Hoş ve güzel

el-Mâni': Koruyan ve himaye eden

el-Mübarek: Hayrın bütün türlerini kendinde toplayan

el-Müberra: Her türlü kötü sıfattan münezzeh ve uzak olan

el-Mübtehil: Allah karşısında iki büklüm olan, yalvaran ve boyun eğen

el-Mübeşşir: Müminleri sevindiren haberleri getiren

el-Meb'ûs Bi'l-Hakk: Allah tarafından O'nun dini ile gönderilen

el-Mübelliğ: Rabbisinin verdiği risalet görevini yerine getiren

el-Mübîh: Önceki ümmetlere haram kılınan bazı şeyleri helal sayarak kendi ümmetine kolaylık sağlayan

el-Mübeyyin: Rabbisinin dinini insanlar için ortaya koyan ve açıklayan

el-Mütebettil: Yaptığını Allah için yapan, ihlaslı, muhlis

el-Mütebessim: Beşaşet sahibi, müjdeleyici, tebessüm eden

el-Mütteba': Söz ve fiillerinde kendisine uyulan

el-Müterabbıs: Allah'ın kendisine vaad ettiğine güvenip bunu bekleyen

el-Müterahhim: Rahmetli ve şefkatli

el-Mütedarri' Fi'd-Duâ: Dua dua yalvaran, Allah'a boyun eğen

el-Mütkın: İşleri sağlam ve en iyi bir şekilde yapan, işin ehli, zeki, fetanet sahibi

el-Müttakî: Etkâ, takva sahibi

el-Metlüvv: Kendisine uyulan

el-Mütemekkin: İnsanlar tarafından itaat edilen

el-Mütemmimu li-Mekârimi'l-Ahlâk: Güzellikleri tamamlayan, güzel ahlâkı tamamlamak için gönderilmiş olan

el-Mütemmem: Yaratılış ve ahlâk bakımından en kâmil olan

el-Müteheccid: Allah'a yaklaşmak için itaat ve ibadet ederek geceleri ayakta geçiren

el-Mütevessıt: Şefaat ile Allah ile kulları arasında aracı olan

el-Mütevekkil: Kendini Allah'a ubudiyete vermiş olan, Allah'a tam bağlı ve O'na tam güvenen

el-Metîn: Kaviyy, sultan, metanet sahibi

el-Müsebbit: Kendisine tabi olan müminleri te'yid eden

el-Mücâdil: İşlerini mükemmel olarak sağlam yapan

el-Mücâhid: Kafir ve münafıklarla kılıçla savaşan

el-Müctebâ: Allah'ın seçtiği, Mustafâ

el-Müctehid: Taat ve ibadette ciddi, bütün gayretini ibadete harcayan

el-Mücîb: Tam itaat eden, Allah'a olanca gücüyle icabet eden

el-Mecîd: Kadri yüce olan, kerîm, şerefli, mübarek

el-Mehacce: Varlığın kendisi için yaratıldığı, yaratılışın maksudu

el-Muharrid: İbadete ve Allah yolunda mücadeleye teşvik eden

el-Muharrimu Li'z-Zulm: Adaletli

el-Mahfûz: Şeytan, insan ve diğer muanid varlık(ların şerlerin) dan korunmuş

el-Muhakkim: Hâkim ve hüküm veren

el-Muharrim: Haramları açıklayan ve haram kılan

el-Muhallil: Helalleri açıklayan ve helal kılan

el-Mahmûd: Güzel ahlâkından dolayı sena ve övgüye müstehak olan

el-Mahîd: Batıldan uzağa meyleden, ümmetini hak yola irşad eden

el-Muhbit: Evvâh, kendini Allah'a ibadete vermiş, inleyen

el-Muhbir: Allah'ın vahyini ulaştıran

el-Muhtâr: Seçilmiş, Allah'ın seçtiği, Mustafâ, Müctebâ

el-Muhtass: Rabbisinin katında hususi muamele gören, Rabbisinin üstün kıldığı

el-Muhtass Bi'l-Kur'ân, el-Muhtass Bi-Ây Lâ Tenkatı': Ardı arkası esilmeyen mucizelerle üstün kılınmış, Kur'ân ile fazileti arttırılmış

el-Muhattim: Aza ve organları uyumlu, düzgün, mücellâ

el-Mahsûs Bi'l-İzz, **el-Mahsûs Bi'l-Mecd**: Allah'ın izzet ve şerefle diğer mahlukata karşı faziletli kıldığı

el-Muhdamm: Azametli, şerefli efendi

el-Muhlis: İbadetinde sadakat sahibi, doğru, ihlaslı

el-Müddessir: Örtüsüne bürünmüş, işine ehemmiyet verilmiş

el-Medenî: Şerefli, Medine-i Münevvere'ye mensub

Medinetu'l-İlm: İlim şehri, ilimleri kendinden toplayan

el-Müzekkir: Tebliğ eden, vaaz ve nasihat eden

el-Mezkûr: Önceki peygamberler tarafından müjdelenmiş olan, dini yayılmış ve meşhur olan

el-Mer': İnsanlığı tam olan zat

el-Mürtecâ: Hayrı beklenen

el-Murtezâ: Sevilen, mahbub, rıza ufkunu yakalamış, Mustafâ

el-Mürettil: Kur'ân'ı en güzel bir şekilde okuyup açıklayan

el-Merhûm: Rahmetli, şefkatli, merhamet sahibi

el-Merhame: Rahmetli, şefkatli, merhamet sahibi

el-Mürsel: Allah tarafından gönderilmiş olan

el-Mürşid: Hidayet vesilesi, hidayet yollarını gösteren

el-Müraǧǧime: Küfrü zelil eden

el-Muraǧǧib: İnsanları, Allah'a iman ve itaat etmeye teşvik eden

el-Müzekkî: Şirkten temizleyen

el-Müzzemmil: Kendisine ehemmiyet verilen, korku, eza ve soğuktan himaye edilmiş olan, örtüsüne bürünen

el-Müzemzim: Suyla yıkanmış, temizlenmiş

Müzîlü'l-Ǧumme: keder, zorluk ve sıkıntıları açıp gideren

el-Müsebbih: Allah'ı tesbih, tehlil ve temcid eden

el-Müstecîb: Allah'a itaat eden, müminler tarafından itaat edilen

el-Müstaîz: Allah Teâlâ'ya sığınan, boyun eğen

el-Müstaǧfir Min Ǧayri Me'sem: Tevbe eden, ihlasla Allah'a yönelen, günahsız olduğu halde istiğfar eden

el-Müstaǧnî: Ǧanîyy, Allah'tan başka hiçbir varlığa ihtiyacı olmayan

el-Müstakîm: Allah'a ibadet ve itaat eden

el-Müsedded: Her güzellik için muvaffak olan

el-Mesrâ Bih: Kendisi ile tekrim olunan

el-Mes'ûd: Mesrûr, Allah'ın kendisinden şekaveti giderdiği

el-Müsellim: Allah'a tevekkül eden

el-Mesîh: Mübarek, Tayyib, hoş, güzel, güzel yüzlü, doğru, beyaz, küfrü mahveden kılıç, yeryüzünü fetheden, günah ve sürçmeleri mağfiret olunmuş, sünnetli

el-Müşâvir: Kavminin değerini bilen, onların işlerini ve görüşlerini önemseyip itibar eden

el-Müşezzeb: İtidal üzere uzun boylu olup latîf ve güzel olan

el-Müşerrid: Düşmanı cezalandıran

el-Müşerriz: Düşmanları tefrik eden

el-Müşeffa': Şefaati makbul olan

el-Meş'fû': Müeyyed, destek verilmiş

el-Müşakkah: Mahmûd, övülmüş

el-Meşhûd: Emri işitilen, emrine icabet edilen

el-Müşîh: İtidal üzere uzun boylu olup latîf ve güzel olan

el-Musâfih: Beşâşet gamzeden, mütebessim, musafaha eden

el-Musâri': Kaviyy, şedid, güreşte rakibini yenen

el-Misbâh: Etrafını aydınlatan kandil

Musahhihu'l-Hasenât: İnsanların imanını tekmil eden

el-Musaddik: Allah'a inkiyâd etmiş, emrine teslim olmuş, tasdik eden

el-Musaddak: Cenâb-ı Hak'tan getirdiği şeylerde kendisine güvenilen ve ittiba edilen, uyulan, tasdik edilen

el-Masdûk: **es-**Sâdık ve **el-**Musaddak

el-Mustafâ: Murtazâ ve Müctebâ, Allah'ın seçtiği

el-Muslih: İfsad ve bozgunculukları gideren ve izale eden

el-Musallâ Aleyh: Kendisine salât getirilen, rahmetli, şefkatli, merhamet sahibi

el-Masûn: Korunmuş, **es-**Sayyin

el-Mudahham: Azametli, şerefli, efendi

el-Mudarî: Nesebi şerefli olan, Ecdadından Mudar'a nisbet edilen

el-Mudî: Aydınlatan

el-Mutâ': Emrine uyulan ve sözüne itaat edilen

el-Mutahher: Rabbi tarafından zahirî ve bâtınî olarak temizlenmiş olan, münezzeh

el-Mutî': Rabbine itaat eden, el-Evvâh

el-Muzaffer: Başkasına karşı yardım edilen, galib olan, muzaffer

el-Marûf: İyilikleri ve güzellikleri bilinen, yayılmış olan ve meşhur olan

el-Muazz: Saygı gösterilen, desteklenen

el-Ma'sûm: Korunmuş olan, ismet sıfatına sahip, Allah'ın günahlarını affettiği

el-Mu'tî: Cömert, fazl ve keremi bol olan

el-Muazzam: Kadri yüce, celîl

el-Muakkıb: Nebilerin sonuncusu, **el-**Âkib

el-Muallim: Hayra götüren ve irşad eden, öğreten, muallim

el-Muallem: Uyanık, zeki

Muallimu Ümmetih: Hayra götüren ve irşad eden, öğreten, muallim

el-Mu'lin: Davet ve çağrısını izhar eden

el-Muallâ: Kadri yüce olan

el-Muîn: Yardım eden, çok yardımcı

el-Muğram: Allah'a düşkün, O'nu çok seven, Allah için seven

el-Mağnem: Her şeyin en hayırlısı, şerefli

el-Muğnî: İhsanı, fazl ve keremi çok olan

el-Miftâh: Kurtuluş sebebi

Miftâhu'l-Cenne: Cennet'in ve oraya gireceklerin sebebi

el-Mufahham: Kadri yüce, celîl

el-Mifdâl: Cömert, kerîm

el-Mufaddal: Başkasına karşı faziletli kılınmış

el-Müfellec: Dişleri yaratılıştan uyumlu olan

el-Müflih: Kurtulmuş, başarmış

el-Muktasid: Müstakim, adaletli, dosdoğru

el-Müstakim: İtaat eden, adaletli, dosdoğru

el-Muktefî: Nebilerin sonuncusu, nebilerin yollarına ittiba edip uyan

el-Mukaddes: Temizlenmiş, mukaddes, mutahher

el-Mukaddis: Başkasını temizleyen, başkalarının günahlarının temizlenmesine sebeb olan

el-Mukaddem: Önde gelen, Faziletli ve üstün kılınmış olan

el-Mukaddim: Ümmeti üstün kılınmış ve öne geçmiş olan

el-Mukrî: Ümmetine Kur'ân-ı Kerîm'i öğreten

el-Muksit: Adaletli

el-Muksim: Veren, cömert

el-Maksûs Aleyh: Gönderilmiş, Kendisine vahy inmiş

el-Mukaffî: Kendisinden sonra nebî olmayan, **el-**Âkıb

Mukîlu'l-Aserât: Müsamahakâr, yardımcı

Mukîmu's-Sünne: İtaat ve ibadet eden

el-Müktefî Billah: Allah'a tevekkül eden, **el-**Müsellim

el-Mükerrem: Fazl ve keremi bol olan, üstün kılınmış, cömert

el-Mekfî: Allah'tan başka hiçbir varlığa ihtiyacı olmayan, müstağnî, el-Ğaniyy

el-Mükellem: Allah'ın kelamına muhatap olan, kendisine vahy inen

el-Mekkî: Şerefli, Mekke-i Mükerreme'ye mensub olan

el-Mekîn: Kaviyy, makamı yüksek olan

el-Melâhimî: Şecaat sahibi, Allah için mücahede eden

el-Melâz: Sığınak, zorluk ve sıkıntılı anlarda kendisine yönelinen

el-Mülebbî: İtaatkâr, muhlis, ihlaslı, Allah'ın davetine icabet eden, Allah'ı seven, boyun eğen

el-Melce': Sığınak, zorluk ve sıkıntılı anlarda kendisine yönelinen

el-Melhame: Şecaat sahibi, Allah için mücahede eden

Mülkâ'l-Kur'ân: Kendisine vahyedilen

el-Melîk: Güçlü, Koruyucu, ed-Dâbıt

el-Melik: İnsanların işlerini yürüten, İnsanların önderi, imam

el-Melî: Allah ile zengin olan, başkasından müstağnî

el-Memnûh: Allah tarafından kendisine bütün hayırların verilip hibe edildiği

el-Memnû': Rabbi tarafından korunmuş olan

el-Münâdî: Allah'a davet eden, tebliğ eden

el-Münâdâ: Allah'a davet edilen

el-Münteceb, **el-Müntehab**: Seçilmiş, Mustafâ, Muhtâr

el-Muntasır: Muzaffer olan, gâlib, yardım edilmiş olan

el-Müncid: Yardım eden, kadri yüce olan

el-Münhamennâ: Muhammed (İncil'deki ismi)

el-Münzir: Küfrün sonuçlarından korkutan, küfrün neticelerini tebliğ eden

el-Münezzel Aleyh: Kendisine vahyedilen, Kur'ân'ın kendisine indirildiği

el-Munsif: Adaletli, insaflı

el-Mansûr: Desteklenen, yardıma mazhar

el-Münkız: Zorluk ve sıkıntılardan kurtaran

Minnetullah: Allah'ın yeryüzüne bahşedip bağışladığı, İnsanlara kolaylık ihsan eden, insanların işlerini kolaylaştıran

el-Münîb: Allah'a tam yönelen, **el-**Evvâh

el-Münîr: Etrafını aydınlatan, işi açık olan

el-Mühâb: Saygı gösterilen, kendisinden saygı ile karışık korkulan

el-Muhâcir: Korunmuş, dini ile Medine'ye hicret eden, Rabbinin yolunda mücadele eden

el-Mühdât: Allah tarafından gönderilmiş olan, hediye olarak gönderilen

el-Mühdî: Mürşid, insanlara doğru yolu gösteren, hayır yollarına işaret eden

el-Mühezzeb: Ahlâkı temiz ve temizlenmiş olan, kirlerden ve pisliklerden arınmış olan

el-Müheymin: Vahye karşı emin, koruyup gözeten, geçmiş kitapları tasdik eden

el-Mevrûdu Havdahû: Şefaati kabul edilecek olan, nebiler içinde tâbîsi en çok olan, Havz-ı Kevser sahibi

el-Mûsıl: Rahmet edilmiş, Cennet'e götüren önder

el-Mü'tâ Cevâmii'l-Kelim: Az kelime ile çok manalar ifade edebilme özelliğine sahip fesahat sahibi, kendisine vahyedilen

el-Mevlâ: Allah'a yakın, dost, efendi, kendisine nimet verilen, yardım eden, seven, tâbî olan, desteklenen, yardıma mazhar

Mûz Mûz: Efendimiz'in Zebur'daki ismi

el-Mev'ize: İnsanlara hayır tavsiye eden, el-Müzekkir

el-Muvakkar: Muazzez, Hilim ve uyum sahibi, saygı gösterilen

el-Mûkin: Kendisine vahyedileni yakînen bilen, rabbini tasdik eden

Mîz Mîz: Efendimiz'in Tevrat'taki ismi

el-Mîzân: Dengeli, adalet sahibi

el-Müyessir: Ümmetinin işi kolaylaştırıcı

el-Müyemmem: İhtiyaç anında kendisine yönelinen, sığınak

Nun Harfi ile Başlayanlar

en-Nâbiz: Her türlü çirkinliği terk eden

en-Nâciz: Vefalı

en-Nâs: Ümmet

en-Nâsih: Nebilerin sonuncusu, son din sahibi, dini diğer dinlerin hükümlerini ortadan kaldıran

en-Nâsik: İbadet eden, el-Âbid

en-Nâşir: İnsanları toplayan, el-Hâşir

en-Nâsıb: Hüküm koyan, hükümleri açıklayan, kendisine uyulan, taat ve ibadete devam eden

en-Nâsıh: Tebliğ eden, emin olan

Nâsıruddin: Kurtarıcı, dine yardım eden, el-Mâni'

en-Nâdır: Güzel, parlayan

en-Nâtıku Bi'l-Hakk: Hakkı söyleyen, sâdık

en-Nâzıru Men Havleh: Arkasındakine bakan, kudret sahibi, işine ve emrine ehemmiyet verilen

en-Nâhî: Haramları açıklayıp ondan men eden

en-Nebiyy: Allah tarafından gönderilmiş olan

Nebiyyu'r-Râhme: Rahmet nebisi. Nebi isminin izafetiyle mey-

dana gelmiş diğer isimler şunlardır: Nebiyyu'r-râha, **en-**Nebiyyu's-sâlih, Nebiyyu'l-ahmer, Nebiyyu'l-esved, Nebiyyu'l-harameyn, Nebiyyu Zemzem, Nebiyyu'l-merhame, Nebiyyu'l-melâhim, Nebiyyu'l-melhame

en-Nebe': Şanı büyük olan

en-Necm: Aydınlatan yıldız

en-Necmu's-Sâkıb: Nuru ufukları kaplayacak derecede aydınlatan

en-Necîb: Kerîm, cömert, soylu, seçilmiş, öz, muhtâr

en-Necîd: Hünerli rehber

Neciyyullah: Allah'a yakın olan, Allah'a münacatta bulunan, Allah'a istiğfar eden

en-Nedib: Zarif, şekli ve şemaili tatlı olan

en-Nezîr: Küfrün kötü akıbetinden sakındıran ve korkutan, uyaran

en-Nesîb: Şerefli, soylu, yüce

en-Ni'me: Nimet, ihsanda bulunan

Ni'metullah: Allah'ın insanlara fazlı, nimeti ve keremi

en-Nakiyy: Temiz, münezzeh

en-Nakîb: Şehîd, kefil, reis, temsilci, güvenilir

en-Nûr: Kandil, hidayet vesilesi, etrafını iman nuru ile aydınlatan

Nûru'l-Ümem, Nurullah Ellezi Lâ Yatfe': Allah'ın sönmeyen nuru, ümmetlerin nuru, Nûr

Nûn: Deniz, derya

He Harfi ile Başlayanlar

el-Hâdî: Hayrı gösteren mürşid

el-Hâşimî: Şerefli, Ecdadından Hâşim b. Abdimenaf'a nisbet edilen

el-Hecûd: Farzların üzerine ziyade olarak gece kalkıp ibadet ve taat eden

el-Hüdâ: Doğru yol, istikamet, hidayet rehberi

Hediyyetullah: Allah'ın kullarına hediyesi ve nimeti

el-Hümâm: Büyük idareci

el-Himme: Efendi, yiğit, cömert

el-Heyyin: Sâkin, vakarlı, ciddi

Vav Harfi ile Başlayanlar

el-Vâcid: Alim, başkasına müstağni olmayan ğanî

el-Vâsit: Soyu yüce, şerefli

el-Vâsi': Cömert, atâ sahibi, kerîm

el-Vâdı': Bozgunculukları gideren, ifsadı yok eden, ümmetinden isyankâr olanların azabının hafiflemesi için şefaatte bulunacak olan

el-Vâid: Hayır getiren

el-Vâiz: Allah için vaaz ve nasihat eden, Allah'ın azabının insanlara ulaşmaması için onları uyaran

el-Vâfî: Vefalı, yaratılışta ve ahlâkta tam olan

el-Vâlî: Mülk ve hüküm sahibi, şerefli

el-Vecîh: Şerefli, değerli, önde gelen

el-Veri': Takva ve vera' sahibi

el-Vesîle: İnsanlardan Rabbe giden yol

el-Vesîm: Güzel, güzel yüzlü

el-Vasî: Halife, işleri yerine getiren

el-Vefiyy: Yaratılış ve ahlâk bakımından kamil olan

el-Veliyy: Yardım eden, dost, işleri üstlenen, ümmetin maslahatını düşünen, Allah için seven

Veliyyu'l-Fadl: İhsan ve atâ sahibi

el-Vehhâb: Karşılıksız ve bedelsiz olarak veren, harcayan, atâ sahibi, hibe eden, meccanen veren

Ye Harfi ile Başlayanlar

el-Yetîm: Tek, inci, bir

el-Yesribî: Şerefli, Yesrib'e (Medine-i Münevvere'ye) nisbet edilen. Yesrib, Medine'nin eski ismidir.

Yâsîn: Ey adam! İnsanlığı kâmil adam

Efendimiz'in Künyeleri

Ebû İbrahim: İbrahim'in babası. Oğlu İbrahim'e izafet olan künyesi, Arap âdetine göre kişiye şeref kazandırmak ve övgü vesilesi olmak üzere oğlu ile bu şekilde künyelenilirdi.

Ebu'l-Erâmil: Şefkatli, yoksul ve kimsesizlerin sahibi, cömert, şefkatli.

Ebu'l-Kâsım: Kâsım'ın babası. Oğlu Kasım'a izafet olan künyesi, yine Arap adetine göre…

Ebu'l-Müminîn: Müminlere karşı çok şefkatli, merhametli, saygılı, içli, alakalı, ümmeti için inleyen.

Altıncı Bölüm

EFENDİMİZ'İN İSİMLERİNİN ÖZELLİKLERİ

EFENDİMİZ'İN İSİMLERİNİN ÖZELLİKLERİ

Çalışmamızın bu bölümü, Efendimiz'in hemen bütün kaynaklarda geçen isim ve sıfatlarını belirttikten sonra konuyu metodolojik olarak ele alan genel bir değerlendirmeyi öngörmektedir. Buna da Efendimiz'in kitaplarda geçen isimlerinin tasnifi ile başlayarak daha sonra ise konu ile ilgili yapılmış çalışmalarla, esmâ-i nebînin sayısı ve aynı anlamdaki isimlerle devam etmek istiyoruz.

Efendimiz'in İsimlerinin Tasnîfi

Burada Allah Resûlü'nün isimlerini, bu isimleri meydana getiren lafızlar açısından değerlendirmek istiyoruz.

1- Lafız Açısından Efendimiz'in İsimleri

Efendimiz'in isimlerini tek kelimeden oluşan isimler (müfred) (mesela Ahmed ve Muhammed gibi) ile birden fazla kelimeden oluşan isimler (mürekkeb) (mesela Hâtemu'l-Enbiyâ gibi) olarak ikiye ayırmak mümkündür.

Efendimiz'in birden fazla kelimeden oluşan isimlerini de isim tamlaması (izafet terkibi) (mesela Halilullah gibi) ve isim cümlesi

(isnad terkibi) (mesela el-Meb'ûsü bi'l-Hakk ve el-Mütemmimü Li-Mekârimi'l-Ahlâk gibi) olarak ikiye ayırmak mümkündür.

2- Efendimiz'in İsmi Başkasına İsim Olabilir mi?

Esmâ-i nebî ile ilgili telifi bulunan âlimlerle beraber nahiv âlimlerinin önemli bir bölümünün dile getirdiği husus Efendimiz'in isminin alem-i menkul olması gerektiğidir. Alem-i menkul, bütün hallerde ve işin başlangıcından beri alem (özel isim) olarak kullanılan ve daha önce bir benzeri olmayan isimlerdir. Aynı âlimler Efendimiz'in isimlerinin alem-i mürtecel olmaması gerektiğini ifade etmişlerdir.[161] Alem-i mürtecel de esmâ-i nebî müelliflerinin kitaplarının çoğunda bulunmayan yani nakledilmemiş olan isimlerdir. İslâm bilginleri bu görüşü Efendimiz'i iclal kasdıyla söylemişlerdir. "Başkasına sıfat olan bir isim nasıl olur da Allah Resûlü için söz konusu olabilir?" veya "O'nun isimlerinin, mübarek şahsına sadece bir alamet olması uygun değildir" manasında bir tepkidir bu.

Bu konuda İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye şunu söylemektedir: "Efendimiz'in isimleri, sadece tarif maksatlı özel isimler değildir, onların hepsi sıfatlardır."

Öte yandan orta yolu tutan bir kısım âlimler de Efendimiz'in isimlerinin, hem özel isim hem de sıfatlardan oluştuğunu bildirmişler, başkalarının hakkında söz konusu olsa da belli manalara delalet eden isimler olduğunu belirtmişlerdir. Efendimiz'in isimleri manasız ve sadece özel isim olsalardı o zaman O'nu övmeye ve medhetmeye delalet etmezdi ki bu da muhaldir. Öyleyse esmâ-i nebînin medih ve kemali gerektiren sıfatlardan menkul olduğunu ikrar etmek gerekmektedir.[162]

İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye, her sıfattan bir isim ihdas etmenin de çok şık olmadığını hissettiren bir ifadesinde şöyle der:

---

161 Fakihî, *Şerhu'l-Hudud fi'n-Nahv*, s. 148
162 *Sübülü'l-Hüda ve'r-Reşâd*, 1/500

"O'nun bu isimleri övgü sıfatları olunca, O'nun her sıfattan bir ismi vardır. Fakat akıllı insana yakışan, Peygamberimize ait olan sıfatlarla ekserisi O'nda bulunan sıfatlarla, bunlardan elde edilen isimlerle, herkeste bulunabilen ortak bir sıfat arasındaki farkı iyi ayırt etmesidir."[163]

Konu ile ilgili yazılmış kitaplara bakılınca zaten bir birlikteliğin olmadığı da görülmektedir. Burada orta yolun Kastallani'nin ifade ettiği şu husus olduğunu düşünüyoruz: "… Bu isimlerden kastedilen gaye, vasıflardır. Fahr-i Âlem Efendimiz nice nice güzel vasıflarla tavsif edilmiştir. Bu güzel vasıfların her birinden bir isim çıkarılınca o kadar şerefli isimleri olur. Belki bu söylenenlerden daha ziyade bile olur, demişlerdir. İşte bütün bu isimler cümlesinden bâzıları sırf o hazrete mahsustur. O isimlerin başkalarına verilmesi ihtimali yoktur. Bâzıları da vardır ki, bu isimlerin ona verilmesi galip olmuştur. (Yani başkası o isimle muttasıf olsa bile o isme en layık olan galiben Efendimiz'dir.) Yine bu isimlerden bazıları da vardır ki, onlar müşterektir (yani Efendimiz haricinde başka insanlar için de kullanılabilir.)[164]

Yâ Resûl-i fahr-i âlem seyyid-i zât u sıfât
Bahr-ı zâtın gevherisin hem sıfâtın ayn-ı zât[165]

Nesîmî

Özel isim olmadaki asaleti açısından da Efendimiz'in isimlerini yukarıda belirttiğimiz üzere alem-i menkul ve alem-i mürtecel olarak olarak ikiye ayırmamız mümkündür.

Alem-i menkul olan isimler (mesela el-Haramî, el-Etkâ, el-Bürhân gibi) Arap gramerine uygun olarak çok değişik şekillerde sıralanabilir, ama asıl konumuz isimlerin tasnifi olunca bu ayrıntıya girmiyoruz.

---

163 *Zadu'l-Mead*, 1/115

164 Kastallani, el-*Mevahibu'l-Ledünniyye*, s. 295

165 *Nesîmî Dîvânı*, yay. haz.: Hüseyin Ayan, Akçağ Yayınları, Ankara, 1990

Kitabımızın ilerleyen bölümlerinde belki de mürtecel kısmına giren (mesela Ma'din-i Esrâri'r-Rabbaniye) ama günümüze varıncaya kadar pek çok Hak Dostu'nun kullandığı ve Efendimiz'i en az öncekiler kadar iyi tarif eden isim, sıfat ve tavsifleri de sizlere yeri gelince ulaştıracağız.

3- İsim, Lakap ve Künye Olması Açısından Efendimiz'in İsimleri

Delalet ettiği şey açısından da Efendimiz'in isimlerini üç kısma ayırmak mümkündür: İsimleri (Ahmed b. Muhammed gibi), lakapları (el-Kuraşî, el-Mekkî gibi) ve künyeleri (Ebu'l-Kâsım gibi).

Efendimiz'in lakaplarını da müştak yani bir kelimeden türemiş (el-Ahşâ, el-Halîm ve el-Adl gibi), izafet terkibi yani isim tamlaması (Seyyidu's-Sekaleyn gibi) ve iki lakabın birleşmesinden oluşmuş müzdevic (er-Raûfu'r-Rahîm, es-Sirâcü'l-Münîr gibi) olarak üç kısma ayırmak mümkündür.

4- Resûl, İnsan ve Mübelliğ Olması Açısından Efendimiz'in İsimleri

Efendimiz'in isimlerini şu şekilde üç kısma ayırmak[166] da mümkündür:

1- Resûl ve Nebî olması açısından Efendimiz'in Sıfatları (Nebiyyu'r-Rahme gibi)

2- Hayır özelliklerini kendinde toplamış bir insan olarak Efendimiz'in Sıfatları (el-Câmi' gibi)

3- Allah'tan aldığı emirleri insanlara ulaştırması açısından (tebliğ) Efendimiz'in Sıfatları (el-Mübelliğ gibi)

5- Vahye Muhatap Olması Açısından Efendimiz'in İsimleri

1- *Bizzat vahiy alması ile ilgili isimleri*

Et-Tenzîl, Habibullah, Habiburrahman, el-Hakk, el-Halil, Hali-

---

[166] Bu taksim, Menûfiyye Üniversitesi Âdâb Fakültesinde öğretim görevlisi Halid Fehmi'ye aittir. Bkz.: *Esmau'n-Nebi*, s. 127-128

lurrahman, Halilullah, Halifetullah, Zikrullah, Zü'l-mu'cizât, Zü'l-makamil mahmud, er-Resûl, Resûlullah, Rıdvanullah, eş-Şâhid, eş-Şehîd, Sâhibu'l-âyât, sâhibu'l-mu'cizât, ez-Zâhir, el-Azîz, el-Ismetü, el-Allâme, el-Ğâlib, el-Fâtih, el-Fâruk, el-Fâraklît, el-Kâsim, el-Müeyyed, el-Meb'ûs, Nebiyyu'l-Ahmer, Nebiyyu'l-Esved

2- *Vahiy ile irtibatlı farklı isimleri*

el-Beyân, et-Tezkire, el-Câmi', el-Emîn, el-Hafîz, ed-Dâî ilallah, es-Semî', eş-Şâri' (el-Mübîn), es-Sâdık, es-Sadûk, es-Sıddîk, es-Sayyin, el-Âdil, el-Ârif, el-Âlim, el-Alîm, el-Âmil, el-Fehm, el-Kaviyy, el-Kayyim, el-Lebîb, el-Mü'temen, el-Me'mûn, el-Mübelliğ, el-Mütkın, el-Mütemekkin, el-Mürşid

3- *Allah ile olan irtibatı açısından Efendimiz'in İsimleri*

el-Etkâ, Etka'n-nâs, el-Ahşâ Lillah, el-A'lemu billah, el-Hâşiu, el-Hâdıu, ed-Dênî, er-Râdî, ed-Dâri', el-Âbid, el-Karîb, el-Mübtehil, el-Mütedarri', el-Mütebettil, el-Müsebbih, el-Müstağfir, el-Mutî', en-Nâsik

4- *Diğer peygamberler arasındaki mevkii ile ilgili isimleri*

Âhiru'l-Enbiyâ, İmâmu'n-Nebiyyîn, el-Evvel (es-Sâbık), el-Âhir, Büşrâ İsâ, et-Têlî (el-Müttebi'), el-Hâtim, Hâtemu'n-Nebiyyîn, Hatîbu'n-Nebiyyîn, el-Halîfe, Da'vetu'n-Nebiyyîn, Da'vetu İbrahîm, Zeîmu'l-Enbiyâ, el-Muktefî, el-Mukaffî

6- İnsanlarla İrtibatı Açısından Efendimiz'in İsimleri

1- Müminlerle irtibatı açısından: Üzünü Hayr, el-Âmiru'n-Nêhî, eş-Şâfî', eş-Şefî', el-Hâidü Liümmetihî ani'n-nâr, Hırzu'l-Ümmiyyîn, el-Müşeffa', el-Muhallil, el-Muharrim, el-Mübîn, eş-Şâri'

2- Bütün insanlarla irtibatı açısından: el-Hâşir, el-Latîf, el-Hayr, Delîlu'l-Hayr, er-Rahîm, Resûlü'r-Rahme, es-Sırâtu'l-müstakîm, el-Afüvv, el-Atûf, el-Ğafûr, el-Kerîm, el-Merhame, Nebiyyu'l-Esved/Nebiyyu'l-Ahmer

3- Kafir ve düşmanlarla irtibatı açısından: el-Cebbâr, Zü'l-cihâd, Zü's-seyf, Zü'l-kadîb, Zü'l-fütûh, Resûlü'l-melâhim, Sâhibu'l-Midraa, ed-Dahhâk (Dahûk), el-Kattêl, el-Mücâhid

***

Burada Efendimiz'in isimleriyle alâkalı şöyle bir tasnifi de aktarmak istiyoruz: "Şevku'l-Arûs ve Ünsü'n-Nüfûs" adlı kitabında Mevlâna Hüseyin bin Muhammed ed-Dâmiğânî, Kâ'bu'l-Ahbâr'dan naklettiği bir habere göre Efendimiz'in farklı varlıkların katında farklı isimleri oluğunu belirtir. Bu durumu aşağıdaki gibi göstermek mümkündür:

VARLIKLARIN KONUMU	EFENDİMİZ'İN İSMİ
Cennet ehli katında	Abdü'l-Kerîm
Cehennem ehli katında	Abdü'l-Cebbâr
Arş ehli katında	Abdü'l-Hamîd
Diğer melekler katında	Abdü'l-Mecîd
Nebiler katında	Abdü'l-Vehhâb
Şeytanlar katında	Abdü'l-Kahhâr
Cinler katında	Abdü'r-Rahîm
Dağlarda	Abdü'l-Hâlık
Karada ve yabanda	Abdü'l-Kâdir
Denizlerde	Abdü'l-Müheymin
Tevrat'ta	Mâz mâz
İncil'de	Tâb tâb
Suhufda	Âkib
Zebur'da	Fâruk

Efendimiz'in isimlerinin bu tasnifinin hangi ölçülere göre yapıldığını bilemesek de böyle bir bilginin var olduğunu göstermek adına yukarıdaki taksimi zikrettik.

Kâ'bu'l-Ahbâr (radıyallâhu anh) devamla diyor ki: "Hak Teâlâ Hazretleri katında Tâhâ ve Yâsîn'dir. Mü'minler katında Muhammed'dir. Ve künyesi Ebü'l-Kasım'dır. Zira Cennet'i, Cennet ehli arasında taksim eyler.[167]

[167] Kastallani, *Mevahib*, 2/56'dan naklen

Efendimiz'in İsimleri ile İlgili Yapılan Çalışmalar

İslâm tarihi boyunca yaygın bir şekilde Efendimiz'in isimlerini bir araya getiren, manalarını açıklayan kitapların telif edilmiş olması konuya verilen ehemmiyeti göstermektedir.

Bu konuda yazılanlara bakıldığında ya Esma-i Nebi ile ilgili müstakil bir kitap telif edilmiş olduğu veyahut da konunun Allah Resûlü'nün hayatını anlatan kitapların içinde kısa veya uzun fasıl veya bablar içinde ele alındığı görülür.

Öncelikle Efendimiz'in isimlerine -genellikle kitaplarının ilk kısımlarında- bab ve fasıllarla yer veren kitapları ele alalım. Bunları dört kısımda ele alabiliriz:

1- Sîre kitapları: İbn Hişam'ın (218) Sîre'si, İbnü'l-Cevzî'nin (597) Telkîhu Fühûmi Ehli'l-Eser fî Uyûni't-Tevârîhi ve's-Siyer adlı eseri, İbn Kayyim el-Cevziyye'nin (751) Zâdu'l-Meâd fî Hedyi Hayri'l-İbâd'ı, Sâlihî'nin (942) Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd adlı eseri, Halebî'nin (1044) İnsânu'l-Uyûn (es-Sîretu'l-Halebiyye fî Sîreti'l-Emîni'l-Me'mûn) adlı eseri, Irâkî'nin (806) Nazmu's-Sîreti'n-Nebeviyye eserine şerh yazan Echûrî'nin (1066) Şerhu'd-Düreri's-Seniyye alâ Nazmi's-Sîreti'n-Nebeviyye adlı eseri.

2- Şemâil ve Hasâis kitapları: Tirmizî'nin (279) eş-Şemâilu'l-Muhammediyye'si, Kâdî İyaz'ın (544) eş-Şifâ bi-Tarîfi Hukûki'l-Mustafâ adlı eseri, İbn Kayyim el-Cevziyye'nin Cilâu'l-Efhâm fi Fasli's-Salâti ve's-Selâm alâ Muhammedin Hayri'l-Enâm adlı eseri, Tirmizî'nin Şemâil'ini şerh eden Aliyyu'l-Kârî'nin (1014) Cem'u'l-Vesâil fî Şerhi'ş-Şemâil adlı eseri ile Münâvî'nin (1031) Şerhu'ş-Şemâil adlı eseri, Kastallânî'nin el-Mevâhibü'l-Ledünniyye adlı eseri.

3- Sünne (Hadis) kitapları: Buhârî'nin (256) Sahih'i ve şerhi olan İbn Hacer'in (852) Fethu'l-Bârî adlı eseri, Müslim'in (261) Sahih'i ve Nevevî (676) şerhi ve Tirmizî'nin Sünen'i.

4- Tabakat ve Teracim kitapları: İbn Sa'd'ın (230) et-Tabakatu'l-Kübrâ'sı, Ebu'l-Vefâ el-Kuraşî'nin (775) el-Cevâhiru'l-Mudiyye fî Tabakati'l-Hanefiyye adlı eseri, Temîmî'nin (1010) et-Tabakatu's-Seniyye fi Terâcimi'l-Hanefiyye

Şimdi de Esmâ-i Nebi ile ilgili müstakil kitap telif eden alimler ve eserlerini sıralayalım:

1- İbn Hâlûye (370): Esmâu'n-Nebiyy

2- İbn Fâris el-Lüğavî (395): Esmâu'n-Nebîyy ve Meânîhâ. Bu eserin birkaç ismi zikredilmiştir: Esmâu Resûlillah, Tefsîru Esmâi'n-Nebiyy, el-Münebbiu fi Tefsîri Esmâi'n-Nebiyy

3- el-Harîrî (515): Esmâu'n-Nebiyy

4- Kazvînî (541): eş-Şemsu'l-Münîru'l-A'zam fi Esmâi'l-Bedri'l-Münîri'l-Muazzam

5- Et-Tücîbî el-Harrâlî (637): "Esmâu'n-Nebiyy" ve "Şerhu's-Seniyyeti'l-Aliyye fi'l-Esmâi'n-Nebeviyye"

6- İbn Dıhye es-Sebtî (637): el-Müstevfâ fi Esmâi'l-Mustafâ

7- Alemüddin es-Sehâvî (643): Ürcûzetün fi Esmâi'n-Nebiyy

8- Kurtubî (671): "Ürcûzetün fi Esmâi'n-Nebiyy" ve "Şerhu Esmâi'n-Nebiyy"

9- İbn Seyyidi'n-Nâs (734): Kasîdetün fimâ Vâfeka min Esmâillahi'l-Hüsnâ Li-Esmâi Resûlillah

10- el-Vâsıtî (744): "Esmâu'n-Nebiyy aleyhisselâm" ve "Şerhu Esmâi'n-Nebiyy"

11- İbn Mübellak eş-Şazilî (797): Esmâu'n-Nebiyy

12- Et-Tilmisânî er-Rassâ' el-Mâlikî (894): Tezkiretü'l-Muhibbin fi Şerhi Esmâi Seyyidi'l-Mürselîn

13- el-Bülkînî (895): "el-İstîfâ min Esmâi'l-Mustafâ" ve "el-Vefâ bi-Şerhi'l-İstîfâ"

14- Şemsüddin es-Sehâvî (902): el-Istıfâ fi Esmâi'l-Mustafâ

15- es-Suyutî (911): "er-Riyâdu'l-Enîka fi Esmâi Hayri'l-Halîka" ve "el-Mirkâtü'l-Aliyye fî Şerhi Esmâi'n-Nebeviyye" ve "en-Nehcetü's-Seviyye fi'l-Esmâi'n-Nebeviyye" ve "el-Vesîle (el-Mirkât adlı eserinin muhtasarı)"

16- İbn Tûlûn ed-Dımaşkî (953): ed-Dürru'l-Müneddad fimâ Kîle fi İsmi Muhammed

17- Aliyyu'l-Kârî (1014): Telhîsu'l-Behceti's-Seniyye

18- el-Urdî el-Halebî (1024): Menâhicü Ehli'l-Vefâ fimâ Tedammenehû mine'l-Fevâidi İsmi'l-Mustafâ

19- el-Abîdî (1100): Kitâbu'd-Dürri'l-Müneddad fi'l-İsmi'ş-Şerîfi Ahmed

20- el-Cenân (1173): "Talîkatün fi Beyâni Esmâi Hayri'l-Halîka" ve "el-Câmiu'l-A'zam bi-Esmâi Nebiyyinâ'l-Muazzam"

21- el-Berzencî (1187): Câliyetü'l-Kürab bi-Esmâi Seyyidi'l-Acemi ve'l-Arab

22- es-Secâî eş-Şafiî (1197): Fethu'r-Rahîmi'l-Ğaffâr bi-Şerhi Esmâi Habîbihi'l-Muhtâr

23- es-Salâhî (1197): Mir'âtu'l-A'lâm ve Mişkâtü'l-Ahlâm fi Esmâi'n-Nebiyy aleyhissalâtü vesselâm

24- Et-Tantâvî el-Mısrî (1200): Bezlü'l-Asced fi Şey'in min Esrâri İsmi Muhammed

25- Muhammed b. Mahmud Et-Tırabzûnî (1200) el-Câmiu'l-A'zam fi Esmâi Nebiyyinâ'l-Muazzam

26- İbn Azûz et-Tûnusî (1233): Mevridu'l-Muhibbîn fi Esmâi Seyyidi'l-Mürselîn

27- Itfîş el-Cezâirî (1332): el-Ğu(a)sûl fi Esmâi'r-Resûl

28- Yusuf b. İsmail en-Nebhânî (1345): "Ahsenu'l-Vesâil fi Nazmi Esmâi'n-Nebiyyi'l-Kâmil" ve "el-Esmê fimâ Li-Seyyidinâ Muhammedin mine'l-Esmâ"

29- Bâkır Âl-i Usfur: el-Mezâyâ ve'l-Ahkâm Li'smi Nebiyyi'l-İslâm

30- Âtıf el-Melîcî: Esmâu'n-Nebiyy fi'l-Kitâbi ve's-Sünne

31- Abbas Tebrizyân: Esmâ'r-Resûli'l-Mustafâ ve Elkâbuhû ve Künâhu

32- Şerefüddin Abdürrahîm İbn Müemmel: Kasîde (Efendimiz'in 99 ismini nazmen anlattığı bir kaside)

Bu eserler arasında eski bir eseri şerh eden isimlerin manaları üzerinde geniş bir şekilde değerlendirmeler yapanlar olduğu gibi kısa bir şekilde konuyu ele alanlar da bulunmaktadır. Hatta Efendimiz'in isimlerini manzum bir şekilde anlatanları ve bunları şerh edenleri de görmek mümkündür.

Ayrıca esmâ-i nebî ile ilgili hadislerin fedâil ve hasâisi anlatan hadislerle ihtilatı da söz konusu olmuştur ki bu da bazı sufilerin Efendimiz'i iclal (ona saygı) gayesi ortaya çıkmış olması kuvvetle muhtemeldir. Şiadan konu ile ilgili hemen hemen bir eserin görülmeyişi de dikkatleri çekmektedir. Bunun sebebi Efendimiz'in nübüvveti ile ilgili düşünceleri olabileceği gibi şia içerisinde olduğundan dolayı konu ile ilgili eser yazmaktan çekinen âlimlerin varlığından da söz etmek mümkündür. Yani şianın Efendimiz'in nübüvvet telakkileri onların içinde yer alan alimler arasında esmâ-i nebî ile ilgili bir kitap telifinde bulunmayı zorlaştırmış olabilir.

Esmâ-i Nebî ile İlgili Eserlerin Telif Şekilleri

Efendimiz'in isimlerini ele alan müstakil olmayan eserler konuyu bab ve fasıllar halinde ele almışlardır. Bazıları bab ve fasıl sayısını iki veya üç olarak belirlemişler, birinde sadece esmâ-i nebîyi, diğerinde Efendimiz'e ait isimlerin manalarını, bir diğerinde de isimlerin iştikakı ve türevleri üzerinde durulmuştur.

Efendimiz'in isimlerini müstakil kitaplarda ele alıp inceleyen eserlere gelince bu kitaplar beş değişik şekilde telif edilmişlerdir:

1- Esma-i Hüsna'nın sayısına tevafuk etmesi açısından sayıyı 99 ile sınırlamak. Esmâ-i Hüsnâ'nın sayısı genel kanaat olarak 99'dur. Efendimiz'in isimlerinin sayısı Allah'ın isimlerinin sayısına muvafık olsun diye 99 ile sınırlayan veya bu sayıya çıkaran çalışmalar yapılmıştır. Mesela, Harralî'nin Kitabu Esmai'n-Nebiyy adlı eseri bu şekilde telif edilmiştir.

2- Efendimiz'in sadece Muhammed ve Ahmed isimlerine hasretmek. Kur'ân, sünnet ve kadim kitaplarda bu iki ismin Efendimiz'in ismi olduğu ile ilgili mütevatir bilgi vardır. Tantavi el-Mısrî'nin "Bezlü'l-Asced fi Şey'in min Esrâri İsmi Muhammed adlı eseri ile İbn Tûlûn ed-Dımaşkî'nin "ed-Dürru'l-Müneddad fimâ Kîle fi İsmi Muhammed" adlı eseri bu şekilde telif edilmişlerdir.

3- Hadis kitaplarında belirtilen isimleri ele almak. Buhârî, Müslim, Tirmizî ve İmam Malik'in kitaplarında yer alan hadislerde geçen isimleri ele alan bu eserlere İbn Fâris el-Lüğavî'nin "Esmâu'n-Nebîyy ve Meânîhâ" adlı kitabını misal verebiliriz.

4- Efendimiz'in isimlerini alfabetik olarak ele almak. Kullanıcı ve okuyuculara kolaylık sağlaması açısından gayet faydalı olan bu eserler kendilerinden önceki eserlerden de yararlanarak, yine ana kaynaklardaki bilgilere dayanarak Efendimiz'e ait isimleri alfabetik olarak sıralamış ve açıklamışlardır. Suyutî'nin "er-Riyâdu'l-Enîka fi Esmâi Hayri'l-Halîka" ve "en-Nehcetü's-Seviyye fi'l-Esmâi'n-Nebeviyye" adlı eserleri böyledir.

5- Esmâ-i nebîyi manzum bir şekilde telif etmek. Öğrenip ezberlemeyi kolaylaştıran bu şekilde telif edilmiş eserlere Bülkînî'nin "el-İstîfâ min Esmâi'l-Mustafâ" adlı eseri, İbn Seyyidi'n-Nâs'ın "Kasîdetün fimâ Vâfeka min Esmâillahi'l-Hüsnâ Li-Esmâi Resûlillah" adlı kitabı, Nebhânî'nin "Ahsenu'l-Vesâil fi Nazmi

Esmâi'n-Nebiyyi'l-Kâmil" adlı eseri ile Sehâvî'nin "Ürcûzetün fi Esmâi'n-Nebiyy" adlı çalışmasını misal verebiliriz.

Esmâ-i nebî ile ilgili verilen bilgilerin kemmiyeti, bu konudaki eserlerin hacimlerine etki eden bir husustur. Bu eserlerden bazıları, isimlerin kısa bir açıklamasını vermiş, bazıları ise geniş açıklamalarda bulunmuşlardır. Mesela, Kur'ân'da geçen ve Efendimiz'e ait olan isimlerin hangi âyetlerde nasıl geçtiği, bu konudaki haberlerin neler olduğu gibi ayrıntılı olarak verilen bilgiler, esmâ-i nebî kitaplarının hacmine etki etmiştir.

Esmâ-i Nebî İçinde Benzer Manada Olanlar

Burada her biri Efendimiz'in isimlerinden olan ve biri diğerini şerh edip açıklayan, çok küçük farklar olsa da benzer manalarda olan isimleri aktaracağız. Burada bazı isimler arasında bir mübalağa (derece) farkı bulunmaktadır.

Efendimiz'in ismi	**Bu ismi açıklayan diğer bir ismi**
el-Ecell	el-Celîl, el-Azîm
el-Emîn	el-Kaviyy, el-Hâfız
el-Belîğ	el-Fasîh
el-Celîl	el-Azîm
el-Hamîd	el-Hâmid
el-Hâlis	en-Nakiyy
ez-Zekiyy	et-Tâhir
es-Sâcid	el-Hâdı'
es-Sehıyy	el-Kerîm
es-Serî'	es-Sâbık
eş-Şâri'	el-Âlim
eş-Şâhid	el-Âlim

eş-Şehîd	el-Alîm, el-Adl
es-Sıddîk	el-Mûkın
ed-Dâri'	el-Hâdı'
ed-Dahûk	el-Kattêl
et-Tahûr	et-Tâhir
el-Ârif	es-Sabûr
el-Âlim	el-Alîm
el-Azîz	el-Kaviyy
el-Azîm	el-Celîl
el-İlm	el-Allâme
el-Kârî	el-Kerîm
el-Kâil	el-Hâkim
el-Kânit	et-Tâi'
el-Kattêl	ed-Dahûk, ed-Dahhâk
Kusem	Kasûm
el-Karîb	ed-Dênî
el-Müeyyed	el-Mansûr
el-Mütedarri'	el-Hâdı'
el-Mürşid	el-Hêdî
el-Müstecîb	el-Mutî'
el-Muğnî	el-Müstağnî
el-Mes'ûd	es-Saîd
el-Muazzez	el-Muvakkar
el-Melce'	el-Melâz
el-Mansûr	el-Müeyyed
en-Nêsik	el-Âbid

Efendimiz'in İsimlerinin Sayısı

Esma-i nebeviye-i şerifenin sayısı ile ilgili pek çok farklı adet ifade edilmiştir. Bunun bir takım sebepleri bulunmaktadır:

1- Öncelikle bu konuda müstakil bir kitapta veya bir kitabın belirli bir bölümünde ifade edilmiş olsun esmâ-i nebi ile ilgili telif edilen eserlerin telif zamanı ileri sürülen sayıların farklı olmasının sebeplerinden biridir. Zaman olarak daha önce kaleme alınmış olan eserler tabiîdir ki ilk görüş bildiren bilginler haliyle daha sonrakilere ilham kaynağı olmuşlardır. Bunun bir sonucu olarak da daha sonra gelen alimler bu konuda başka argümanları da kullanarak bu sayıyı çoğaltmışlardır.

2- Esmâ-i nebî ile ilgili bilgilerin kaynağı Kur'ân-ı Kerîm, sahih sünnet, kadim kitaplar ile tabakat ve teracim eserleridir. Kitapların müelliflerinin kaynak olarak itimat ettikleri eserlerin kemiyetine göre esmâ-i nebînin sayısı da değişmektedir.

3- Efendimiz'in ümmetinin O'na olan muhabbet ve saygısı esmâ-i nebînin sayısının çoğalmasına vesile olmuştur.

4- Esmâ-i nebî ile ilgili eserlerin telif şekilleri de Efendimiz'in isimleri ile ilgili ileri sürülen sayıların farklılığının diğer bir sebebidir.

5- Konu ile ilgili kitaplarda yer alan isimlerin yanı sıra Efendimiz'e ait bazı sıfatlar, tavsifler, künyeler ve O'nu anlatan sözlerin de yer verilmiş olmasından dolayı esmâ-i nebînin sayısı değişkenlik göstermiştir.

Halid Fehmi, Efendimiz'in isimlerine dair şu sayıları verir:[168]

---

168 *Esma-i Nebi*, s. 79

Esmâ-i Nebî Kitaplarındaki Efendimiz'e Ait İsimlerin Sayıları

Müstakil olmayan esmâ-i nebî kitapları	a-Sire kitapları	İbn Hişam	İbnü'l-Cevzi	İbnü'l-Kayyim	Salihî	Halebî	Irâkî	Echûrî
		2	24	27	749	2	26	30
	b-Şemail kitapları	Tirmizî	Kâdî İyâz	İbnü'l-Kayyim	Ali el-Kâri	Münavi	Kastallani	
		9	121	202	9	32	400	
	c-Hadis kitapları	Buhârî	İbn Hacer	Müslim	Nevevi	Tirmizî	Muvatta	
		6	28	10	10	9	5	
	d-Tabakat kitapları	İbn Sa'd	Kuraşî	Temimî				
		11	78	45				
Müstakil olan esmâ-i nebî kitapları		İbn Faris	Suyuti	Suyuti	İbn Müemmel			
		20/23	362	458	199			

Fakat Efendimiz'in isimlerinin sayısı ile ilgili olarak ifade edilen rakamlar sadece bunlardan ibaret değildir. Mesela Kadi Ebu Bekir bin Arabi, Ahkâmu'l-Kur'ân adlı kitabında bâzı mutasavvıflardan şu haberi nakletmiştir: "Hak Teâlâ Hazretlerinin bin şerefli ismi ve Peygamber Efendimiz Hazretlerinin de bin şerefli ismi vardır, demişlerdir."[169]

İbn Hâlûye, Esmâu'n-Nebiyy isimli eserinde Allah Resûlü'nün sadece Kur'ân-ı Kerîm'de geçen 100'den fazla ismi olduğunu belirtmiştir.[170]

İbnü'd-Dıhye es-Sebtî'nin el-Müstevfâ fi Esmâi'l-Mustafâ adlı eserinde Efendimiz'in 300'den fazla ismi olduğunu belirtmiştir. İbn Hacer de onun bu sözünü nakletmiştir.[171]

Hacı Halife de Keşfu'z-Zunun adlı eserinde Sehâvî'nin el-Kavlu'l-Bedî' fi's-Salâti ale'l-Habîbi'ş-Şefî' adlı eserinde Efendimiz'in 400'den fazla ismine yer verdiğini belirtmiştir.[172]

Yine İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye, "Kâdî lyâz'ın Şifâsında, İbn Arabi'nin Ahkâm adlı kitabında ve İbn Seyyid el-Fâsî'nin

---

169 Kastallani, *el-Mevahibu'l-Ledünniyye*'den naklen, s. 295, Divan Yayınları, İstanbul 1983

170 İbn Haluye, *İ'rabu'l-Kırââti's-Seb'*, 2/363

171 İbn Hacer, *İ'rabu'l-Kırââti's-Seb'*, 6/558

172 *Keşfu'z-Zunun*, 1/90; Ayrıca bkz.: *Zadu'l-Mead*, 1/193

Kelâm'ında gördüğümüz esmâ-i şerife dörtyüzden fazladır" diyerek bu isimleri sayar.[173]

Suyuti'nin Behcetü's-Seniyyesini telhis eden Ali el-Kari de Suyuti'nin mezkur eserde Efendimiz'in 500'e yakın ismini saydığını ve bunu telhis ederek kendisinin bunlardan Esmâ-i Hüsnâ ile aynı sayıda 99 ismi zikrettiğini belirtir.[174]

Yine Echûrî, Dürer-i Seniyye'sinde Salihî'den iktisar ederek Ali el-Kârî'nin de Suyuti'den naklettiği Efendimiz'in 99 ismine yer vermiştir.[175]

Kurtubi, Ürcûzetün fi Esmâi'n-Nebiyy isimli eserinde 300'den fazla ismi zikretmiştir.

İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye de Zadu'l-Meâd adlı eserinde iki ism-i nebeviyi zikrettikten sonra yeni bir fasıl açarak "vasıfları söz konusu edersek Efendimiz'in isimlerini 200'den fazla olarak tesbit etmemiz mümkündür" der.[176]

Salihî'nin dediği gibi[177] isimlerin çokluğu müsemmanın yüceliğine ve büyüklüğüne delalet etmektedir. Bu, onun makamına ve şanına verilen bir değerin ifadesidir.[178]

---

173 *Zadu'l-Mead*, 1/193

174 *Telhîsu Behceti's-Seniyye* isimli eserdir. Bilgi için bkz.: Suyuti, *Cem'u'l-Vesâil fi Şerhi'ş-Şemâil*, 2/226

175 *Dürer-i seniyye*, 1/45

176 *Zadu'l-Meâd*, 1/86

177 1/492

178 Ayrıca bkz.:*en-Nehcetüs-Seviyye*, s. 29; *er-Riyadul Enîka* s. 14

İSTİFADE EDİLEN KAYNAKLAR

KUR'ÂN-I KERÎM

ABDURREZZÂK B. HEMMÂM, Ebu Bekr es-San'ânî, el-Musannaf, Tahkik: Habîburrahmân el-A'zamî, el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrut 1403.

AHMED B. HANBEL, Ebu Abdillah eş-Şeybânî, Müsned, Zeyl: Şuayb Arnavût, Müessesetü Kurtuba, Kahire tsz.

AHMET ATEŞ, 'Süleyman Çelebi–Vesiletü'n–Necât, TDK Yayınları, Ankara, 1954

AHMET EFE, Can Gazeli, Esra Sanat Yayınları, Konya, 1994

ALİ BUDAK, ALİ BELBAĞI, Kâinatın Efendisine Na't Antolojisi, Zaman Kitap, İstanbul

ALİ EL-KÂRÎ, Cem'u'l-Vesâil fi Şerhi'ş-Şemâil, Kahire 1317

ALİ EL-MÜTTAKİ EL-HİNDÎ, Kenzu'l-Ummal, Müessesetu'r-Risale, Beyrut, 1989

ALİ ULVİ KURUCU, Gümüş Tül ve Alevler, Nedve Yayınları, İstanbul, 1970

ALVARLI MUHAMMED LÜTFİ, Hulâsatü'l–Hakâyık, Alvarlı Efe Hazretleri İlim ve Sosyal Hizmetler Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996

AZİZ MAHMUD HÜDÂYÎ, Aziz Mahmud Hüdâyî ve Dîvânı, haz.: Ziver Tezeren, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1987

el-AYNÎ, Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed, Umdetu'l-Kârî fî şerhi Sahîhi'l-Buhârî, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz

BAHATTİN KARAKOÇ, Menzil, Dolunay Yayınları, İstanbul,

BAYRAM KUSURSUZ, herkul.org

BEYAN DERGİSİ, Mayıs 2002

BEYHAKÎ, Şuabü'l-iman, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1990

el-BUHÂRÎ, Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail el-Cu'fî, el-Câmiu's-Sahîh, İstanbul 1401.

CİHAN OKUYUCU, Nâbî, Timaş Yayınları, İstanbul, 2001

ERZURUMLU İBRAHİM HAKKI, Dîvân-ı Ibrâhîm Hakkı Erzurûmî, İstanbul, 1263

Eski Ahid (Ahd-i Atik)

FAKİHÎ, Abdullah b. Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. Ali el-Mekki, Şerhu kitâbi'l-hudud fi'n-nahv; thk. Ramazan Ahmed Demiri, 2. bs. Mektebetu Vehbe, Kahire 1993.

FUZULÎ, Fuzûlî Dîvânı, haz. Kenan Akyüz–Süheyl Beken–Sedit Yüksel–Müjgan Cunbur, Akçağ Yayınları, Ankara, 1990

GÜMÜŞHÂNEVÎ, Mecmuatul Ahzâb, y.y., t.y.

HACI HALİFE, Keşfu'z-Zunun, Dâru Sadır, y.y., t.y.

HALİD FEHMÎ, Esmâu'n-Nebî, Müessesetü'l-Alyâ, Birinci Baskı, Menufiyye 2006

HÂLİD-İ BAĞDÂDÎ, Mevlânâ Hâlid–i Bağdâdî'nin Dîvânı ve Şerhi, haz. Sadreddin Yüksel, Sabah Gazetesi Kültür Yayınları, İstanbul, 1977

HASAN ALİ KASIR, Peygamber Şiirleri, Peygamber Şiirleri Güldestesi, Denge Yayınları, İstanbul, 1997

HEYET, Büyük Türk Klasikleri, Ötüken–Söğüt Yayınları, İstanbul, 1992

HEYET, Tarih İçinde Hicret ve Na'tlar Antolojisi, Türkiye Millî Kültür Vakfı Yayınları, haz.: Türkiye Millî Kültür Vakfı Kültür Komitesi, İstanbul, 1982

HEYSEMÎ, Mecmaü'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevaid, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1412

IRÂKÎ, İhyau ulumi'd-din; el-İmla an işkalati'l-ihya, Dârü'l-Hayr, Beyrut 1997

İBN ASÂKİR, Ebu'l-Kâsım Ali b. Hüseyin b. Hibetillah, Tarih-i Dımaşk, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1998

İBN HACER, Ebu'l-Fadl Şihâbuddîn Ahmed b. Ali el-Askalanî eş-Şâfiî, Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî, Dâru'l-Marife, Beyrut 1379.

İBN HALUYE, İ'rabu'l-Kırââti's-Seb',

İBN KAYYİM EL-CEVZİYYE, Ebu Abdillah Muhammed b. Ebi Bekr, Zâdu'l-Meâd fî Hedyi Hayri'l-İbâd, Tahkik: Şuayb Arnavût-Abdülkâdir Arnavût, Müessesetu'r-Risale, Beyrut 1986.

İBN KESÎR, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer el-Kuraşî ed-Dımeşkî, el-Bidâye ve'n-Nihaye, Mektebetü'l-Maarif, Beyrut

——, Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azîm, Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, Kahire tsz.

İBN MACE, Sünen, Daru'l-Fikr, Beyrut, tsz

İSEN VE BİLKAN, Sultan Şairler, haz.: Mustafa İsen, A. Fuat Bilkan, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997

İSKENDER PALA, Necâtî, Timaş Yayınları, İstanbul, 1998

İSMAİL HAKKI, İsmail Hakkı Dîvânı, haz.: M. Murat Yurtsever, Doktora Tezi, 1990

KADİ İYAZ, eş-Şifa bi-Tarifi Hukuki'l-Mustafa, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut t.y.

KASTALLANÎ, el-Mevahibu'l-Ledünniyye bi'l-Minahi'l-Muhammediyye, tahkik: Salih Ahmed Şâmî, el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrut 1991

——, el-Mevahibu'l-Ledünniyye, Divan Yayınları, İstanbul 1983

KUDDÛSÎ, Kuddûsî Dîvânı (tenkitli metin), haz.: Ahmet Doğan, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002

M. ÂKİF İNAN, Hicret, Yedi İklim Yayınları, 2. baskı, İstanbul,

M. FETHULLAH GÜLEN, Kırık Mızrap, Nil Yayınları, İstanbul, 2000

——, Kulûbud-Dâria (Gümüşhanevî'nin Mecmuatu'l-Ahzâb'ının muhtasar tanzimi), Define Yayınları, İzmir 2008

——, Pırlanta Kitap Serisi, Nil Yayınları, İzmir

MÂLİK B. ENES, Muvatta, Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, Mısır, tsz.

MAVERDİ, Tefsir (en-Nüket ve'l-uyun tefsiri'l-Maverdi), Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1992

MUHAMMED EL-CEZÛLÎ, Delâil-i Hayrât ve Türkçe Açıklaması, Baskıya Hazırlayan: A. Fevzi Özçimi, Marifet Yayınları, İstanbul 2004

MUHİBBÎ, Muhibbî Dîvânı, haz. Coşkun Ak, Ankara, 1987

MÜSLİM, Ebu'l-Huseyn İbn Haccâc el-Kuşeyrî en-Neysâbûrî, Sahîhu Müslim, Mukaddime, Tahkik: Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut tsz.

MÜŞTÂK EFENDİ, Dîvân–ı Müştâk Efendi, Takvimhâne-i Âmire, İstanbul, 1264

NEBHÂNÎ, Yusuf İsmail, Efdalu's-Salavât alâ Seyyidi's-Sâdât, Mektebetu Tâc Batanta, Beyrut, 1309

NESÎMÎ, Nesîmî Dîvânı, yay. haz.: Hüseyin Ayan, Akçağ Yayınları, Ankara, 1990

NİYÂZÎ, Niyâzî Dîvânı, Niyâzî–i Mısrî'nin Hayatı ve Şiirleri, Maarif Kitaphanesi, İstanbul, 1974

NUSRET ÇAM, Tevrat ve İncil'e göre Hz. Muhammed, Nil Yayınları, İzmir 1992

SAİD NURSİ, BEDİÜZZAMAN, Risale-i Nur külliyatı

SUAT YILDIRIM, Kur'an-ı Kerîm ve Açıklamalı Meali, Saf suresi 6. âyet. Evet, doğrusu da bu olmalıdır.

SUBHÎ SÂLİH, Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları, Mütercim: M. Yaşar Kandemir, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1988

SUYÛTÎ, Ebü'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr, en-Nehcetü's-seviyye fi'l-esmai'n-nebeviyye, ed-Dârü'l-Mısriyyeti'l-Lübnaniyye, Kahire 2000

——, er-Riyâdul Enîka fî Şerhi Esmâi Hayri'l-Halîka, thk.: Muhammed Said Besyuni, Dâru'l-Bâz, Mekke 1985

——, Tenviru'l-Havâlik, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut tsz.

ŞAMÎ, Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed b. Yusuf b. Ali, Sübülü'l-hüda ve'r-reşad fî sireti hayri'l-ibad, İhyaü't-Türasi'l-İslâm, Kahire 1994

ŞEREF HANIM, Dîvân–ı Şeref Hanım, İstanbul, 1292

ŞEYH GÂLİB, Şeyh Gâlib Dîvânı, haz.: Muhsin Kalkışım, Akçağ Yayınları, Ankara, 1994

ŞEYHÎ, Şeyhî Dîvânı, haz.: Mustafa Isen–Cemal Kurnaz, Akçağ Yayınları, Ankara

TABERÎ, Câmiu'l-Beyân An Tefsîri Âyi'l-Kur'ân, Dârü'l-Ma'rife, Beyrut 1986

et-TİRMİZÎ, Ebu İsa Muhammed b. İsa, el-Câmiu'l-Kebîr (Sünen), Tahkik, tahrîc ve talik: Beşşâr Avvâd Maruf, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Birinci Baskı, Beyrut 1996.

——, eş-Şemâilü'l-Muhammediyye, Dârü'n-Nedveti'l-Cedide, Beyrut, 1985

WENSINCK ve diğerleri, el-Mu'cemu'l-Müfehres Li Elfâzi'l-Hadîsi'n-Nebevî, Çağrı Yayınları, İstanbul 1988.

YAĞMUR DERGİSİ, 'Na't Özel Sayısı, Sayı: 15, Nisan–Mayıs–Haziran 2002.

YAVUZ SULTAN SELİM, Yavuz Sultan Selim Dîvânı, trc.: Ali Nihad Tarlan, Ahmed Halit Kitabevi, İstanbul, 1946

YUNUS EMRE, Güldeste, haz.: Sevgi Gökdemir, Ayvaz Gökdemir, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1000 Temel Eser Serisi, Ankara, 1996

——, Yunus Emre Dîvânı, haz.: Mustafa Tatçı, Akçağ Yayınları, Ankara, 1991

ZEBÎDÎ, Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara 1976

ZEMAHŞERÎ, Keşşaf (el-Keşşaf an hakaiki't-tenzil ve uyunü'l-ekavil fî vücuhi't-te'vil), Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut t.y.

YARARLANILAN DİJİTAL PROGRAMLAR

1- "Mevsûatü'l-Hadîsi'ş-Şerîf" 2.00, Sahr Şirketi (Şirketu Harf Li Takniyeti'l-Malûmât), Mısır

2- "el-Mektebetu'ş-Şâmile" 2.11, http://www.waqfeya.net/shamela

3- "el-Mektebetu'ş-Şâmile" 1.5, http://www.waqfeya.net/shamela

4- "el-Câmiu'l-Kebîr Li Kütübi't-Türâsi'l-Arabî ve'l-İslâmî" 2.0, Türas Bilgisayar Hizmetleri, Ürdün, 2005